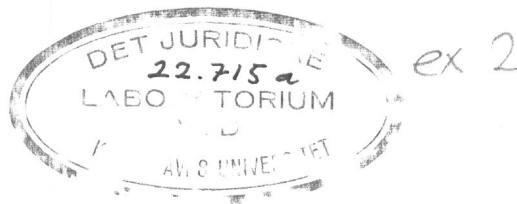

FILM- OG VIDEOGRAM- SPØRGSMÅL

4. DELBETÆNKNING

*fra udvalget vedrørende revision af
ophavsretslovgivningen*

BETÆNKNING NR. 1000

KØBENHAVN 1984

 trykt på genbrugspapir

Forsidevignet: Claus Deleuran

ISBN 87-503-4882-5

Stougaard Jensen/København

Ka 00-44-bet.

Oplag 1500 expl.

INDHOLD

1.	Forord	5
2.	Sammendrag	9
3.	Indledning	13
4.	Videogrammets placering i ophavsretten	17
4.1.	Terminologi	17
4.2.	Videogramindholdet som værkskategori	17
5.	Internationale konventioner	21
5.1.	Bernerkonventionen	21
5.2.	Romkonventionen	24
6.	Spredning af videogrammer	25
6.1.	Gældende ret	25
6.2.	Salg af videogrammer	26
6.3.	Udleje af videogrammer	29
6.4.	Udlån af videogrammer	30
7.	Overdragelse af filmatiseringsrettigheder	35
7.1.	Gældende ret	35
7.2.	Udenlandsk ret	38
7.2.1.	De nordiske lande	38
7.2.2.	Vesttyskland	40
7.2.3.	Frankrig	42
7.2.4.	Storbritannien	43
7.3.	Udvalgets overvejelser	43
8.	Beskyttelse af videogramproducenter	49

9.	Optagelse af radio- og fjernsynsudsendelser i undervisningsvirksomhed	53
9.1.	Den historiske baggrund	53
9.2.	Bernerkonventionen til værn for litterære og kunstneriske værker	56
9.3.	Licenskonstruktioner ved masseudnyttelse af beskyttede værker	59
9.4.	Den rettighedsmæssige baggrund for § 17	62
9.5.	Undervisningssektorens rettmæssige behov	66
9.6.	Udvalgets overvejelser	67
9.6.1.	Flertallets indstilling	68
9.6.2.	Mindretallets udtalelse	92
10.	Forslag til lovbestemmelser	99
11.	Bemærkninger til forslaget	103

BILAG

1. Forord.

Udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen blev nedsat af ministeren for kulturelle anliggender den 4. maj 1976. Udvalget har til opgave at foretage en gennemgang af lovgivningen om ophavsret, dvs. loven om ophavsret til litterære og kunstneriske værker og loven om retten til fotografiske billeder, samt at fremkomme med de forslag til ændringer i denne lovgivning, som skønnes, påkrævede eller ønskelige, navnlig under hensyn til den teknologiske udvikling og den øvrige samfundsudvikling, der har fundet sted siden lovenes vedtagelse i 1961.

Det hedder videre i udvalgets kommissorium (som senest ændret ved kulturministerens brev af 18. maj 1978):

"Det påhviler herunder også udvalget at foretage en fornyet overvejelse af de spørgsmål, der er behandlet i betænkningen "Upphovsrätt I - fotokopiering och bandinspelning inom undervisningsverksamhet" (NU 1973:21).

For så vidt angår spørgsmålet om optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser inden for undervisningsvirksomhed forventes det, at udvalget, senest i foråret 1981 fremkommer med en udtalelse om, hvorvidt der efter udvalgets opfattelse er behov for ændring af de gældende bestemmelser i ophavsretslovens § 17 og fotografilovens § 7 a.

Det forudsættes, at udvalget indtil videre ikke tager stilling til spørgsmålet om eventuelle ændringer i ophavsretslovgivningen som følge af spredning af radio- og fjernsynsudsendelser via satellit.

På baggrund af den udvikling der i de senere år har fundet sted med hensyn til spredning af fjernsynsprogrammer ved hjælp af kabelanlæg, påhviler det udvalget snarest muligt at fremkomme med en udtalelse om, hvorvidt og i bekræftende fald i hvilken udstrækning en sådan programspredning efter udvalgets opfattelse må anses for omfattet af de gældende ophavsretlige beskyttelsesregler.

Udvalget forudsættes i sit arbejde at lægge de af Det Nordiske Ministerråd vedtagne retningslinier af 22. maj 1975 til grund, men ministeriet vil understrege, at retningslinierne ikke hindrer, at udvalget på sædvanlig måde underkaster de enkelte spørgsmål en fri og alsidig vurdering eller anviser andre veje end de i retningslinierne antydede til opnåelse af de almindelige mål for revision.

Udvalget skal søge at nå frem til løsninger, der i videst muligt omfang harmonerer med de forslag, der fremlægges af de tilsvarende udvalg i de andre nordiske lande og skal med henblik herpå opretholde kontakt med de andre udvalg, således som nærmere angivet i ministerrådsvedtagelsen.

Udvalget bør i fornødent omfang optage forhandling med interesserede organisationer og institutioner, der ikke er repræsenteret i den udstrækning, det anses for hensigtsmæssigt."

I januar 1981 publiceredes udvalgets 1. delbetænkning: Licenskonstruktioner og fotokopiering, betænkning 912/1981, i april 1982 publiceredes den 2. delbetænkning: Båndafgifter - sanktioner - påtale, betænkning 944/1982 og i december 1982 publiceredes den 3. delbetænkning: Beskyttelse af kunstneriske præstationer, betænkning 962/1982. For nærmere oplysninger om udvalgets arbejde med disse emner henvises til disse betænkningers forord.

Ved ministeren for kulturelle anliggenders skrivelse af 30. juni 1963 beskikkedes advokat, jur.dr. Jytte Thorbek som medlem af udvalget i stedet for forstander, cand.jur. Carl August Bernhard.

Udvalget har herefter følgende sammensætning:

Professor, dr.jur. Mogens Kockvedgaard (formand)

Advokat, direktør Jens Buhl

Direktør i Danmarks Radio Erik Carlsen

Professor, direktør Halvor Lund Christiansen

Administrator Svend Erichsen

Maleren Knud Hvidberg (Akademirådet;

Advokat Bjørn Høberg-Petersen

Biblioteksinspektør Ole Koch (Fællesudv. f. Folkebiblioteker og Forskningsbiblioteker)

Kontorchef i Danmarks Radio Britta Kümmel

Direktør Flemming Leth-Larsen (Danske Dagblades Forening)

Advokat Erik Mohr Mersing (Den danske Forlæggerforening)

Fuldmægtig Johannes Nørup-Nielsen (ministeriet for kulturelle anliggender)

Landsretssagfører Jan Schultz-Lorentzen
Advokat, jur.dr. Jytte Thorbek (Dansk Folkeoplysnings Samråd)
Kontorchef Niels Thye (undervisningsministeriet)

Udvalgets sekretær er stipendiat Jørgen Blomqvist, Det retsvidenskabelige Institut A ved Københavns universitet.

Medlemmerne Jens Buhl, Halvor Lund Christiansen, Svend Erichsen, Bjørn Høberg -Petersen og Jan Schultz-Lorentzen udgør sammen forretningsudvalget i de ophavsretlige organisationers samarbejdsforum, Kasetteudvalget. Disse medlemmer repræsenterer i fællesskab samtlige de 27 organisationer, som indgår i dette udvalg.

Udvalget påregner senere at afgive delbetænkninger om i hvert fald visse af følgende emner: Beskyttelsen af billedkunst og fotografier, beskyttelsen af EDB-programmer m.v., arbejdstageres ophavsrettigheder og en ophavsretlig biblioteksafgift. En afsluttende betænkning påregnes afgivet i 1985.

Udvalgets arbejde sker i nær kontakt med de tilsvarende udvalg i Finland, Norge og Sverige. Formænd og sekretærer i de nordiske udvalg afholder, med deltagelse af en observatør fra Island, jævnligt møder, hvor de aktuelle lovgivningsspørgsmål forhandles. Nærværende delbetænkning har været forelagt og forhandlet under disse drøftelser. Med hensyn til det kommende arbejde hersker der i alt væsentligt nordisk enighed om prioriteringen.

Ved vedtagelsen af nærværende delbetænkning har udvalget afholdt 63 møder.

København/n, den 11. november 1983

Jens Buhl	Erik Carlsen	H.Lund Christiansen
Svend Erichsen	Knud Hvidberg	Bjørn Høberg-Petersen
Ole Koch	Mogens Kockvedgaard (formand)	Britta Kümmel
Fl.Leth-Larsen	E.Mohr Mersing	J.Nørup-Nielsen
J.Schultz-Lorentzen	Jytte Thorbek	Niels Thye

/J.Blonqvist

2. Sammendrag .

De senere års kraftige udbredelse af videobåndoptagere til brug i private hjem, i skoler og institutioner osv. har rejst eller aktualiseret en række ophavsretlige spørgsmål. Nogle af disse tages i denne betænkning op til drøftelse af udvalget vedrørende revision af ophavsretslovgivningen, og der fremsættes på basis heraf nogle forslag til ændring af den gældende ophavsretslov.

Som udgangspunkt fastslår udvalget i afsnit 4, at videogrammer normalt vil kunne betragtes som indspilninger af filmværker, og det er derfor navnlig lovens bestemmelser om denne type værker, som gennemgås.

Filmværker er ikke nævnt i lovens § 23. Denne bestemmelse indeholder regler om, hvordan eksemplarer af litterære og musikalske værker må viderespredes, når eksemplarerne er udgivne, dvs. når de med ophavsmandens samtykke er bragt i handelen eller på anden måde er spredt blandt almenheden. Når § 23 ikke gælder for filmværker, betyder det, at videogrammer, som er solgt i fri handel, principielt ikke må videresælges, udlejes eller udlånes offentligt, medmindre rettighedshaverne har samtykket heri. Udvalget foreslår i afsnit 6, at man lader videresalg af videogrammer være tilladt, hvorimod man ikke mener, det bør være tilladt at udleje videogrammer, medmindre det sker efter aftale med rettighedshaverne. Et flertal i udvalget finder heller ikke, at udlån af videogrammer, f.eks. på biblioteker, bør være tilladt uden aftale. Derimod mener et mindretal, at man ikke kan acceptere, at rettighedshaverne skulle kunne forbyde biblioteksudlån.

I § 42 indeholder ophavsretsloven regler om, hvordan aftaler om filmatisering af litterære og kunstneriske værker skal fortolkes. Disse regler gælder, medmindre parterne i det enkelte tilfælde har aftalt noget andet. Efter bestemmelsen omfatter filmatiseringsaftaler bl.a. retten til ved hjælp af filmen at gøre

det pågældende værk tilgængeligt for almenheden. I betænkningens afsnit 7 opridses baggrunden for bestemmelsen, dels historisk dels internationalt. Under udvalgets drøftelser har der vist sig at være betydelige forskelle i opfattelsen af gældende ret. Det gælder især spørgsmålet, om § 42 i sin nuværende affattelse omfatter produktion og spredning af videogrammer direkte til publikum. Heller ikke med hensyn til eventuelle nye lovbestemmelser er det lykkedes at forene standpunkterne. Nogle medlemmer mener, at § 42 bør udvides, så den klart kommer til at omfatte den nævnte spredning, mens andre medlemmer helst ser bestemmelsen ophævet eller i hvert fald begrænset mest muligt. Udvalget har på denne baggrund - og når henses til bestemmelsens særegne beskaffenhed - afstået fra at fremsætte noget lovforslag på dette område.

I afsnit 8 diskuteres, om beskyttelsen af fonogramproducenterne efter § 46 bør udvides, så den også kommer til at dække optagelser af levende billeder på film eller videobånd. Derved ville producenterne få en selvstændig beskyttelse, som ikke er afhængig af, om optagelserne gengiver beskyttede værker eller præstationer. Et flertal kan i lyset af den uafklarede situation med hensyn til reglerne i § 42 ikke gå ind for, at man således alene tilgodeser den ene parts interesser. Flertallet ønsker derfor ikke for tiden at støtte et sådant forslag. Et mindretal går ind for forslaget, som bl.a. vil betyde en styrkelse af producenter af f.eks. optagelser af sportsarrangementer.

En række forskellige spørgsmål om brug af værker i sociale og undervisningsmæssige sammenhænge m.v. har fået nye sider på grund af videoteknikkens udbredelse. Udvalget har ikke fundet det hensigtsmæssigt at behandle disse spørgsmål i nærværende betænkning, fordi de bør ses i en anden sammenhæng, og man vil derfor vende tilbage til dem senere. Efter ønske fra kulturministeren har man dog drøftet spørgsmålet om båndoptagelser af radio- og fjernsynsudsendelser i undervisningsvirksomhed. Det sker i afsnit 9, som indeholder en redegørelse for de gældende reglers historie, baggrund og funktion. Et flertal i udvalget

foreslår, at man gennemfører nye lovbestemmelser på området, så det bliver reguleret, af en såkaldt aftalelicens. Dette betyder, at undervisningsinstitutionerne må indgå aftaler om disse optagelser med en repræsentativ organisation af rettighedshavere. Licensregien vil da føre til, at man ikke alene kan bruge værker af organisationens medlemmer. Også de ikke-organiseredes værker kan bruges, blot det sker på samme betingelser som fastsat i aftalen. Flertallet anser en sådan ordning for hensigtsmæssig af mange grunde, bl.a. fordi man i aftalen kan finde frem til rimelige og fleksible løsninger på de problemer, som brugen af optagelserne medfører. Et mindretal finder, at det i en indledende og kortvarig periode efter udsendelsen i radio eller fjernsyn bør være frit at udnytte udsendelserne i undervisningsvirksomhed. Når denne periode udløber, bør der efter nogle af disse medlemmers opfattelse gælde en aftalelicens. Deres forslag herom adskiller sig dog fra flertalsforslaget, idet det indeholder regler om en tvungen voldgift i visse tilfælde, hvor det ikke lykkes at opnå enighed om aftalen. Andre af mindretallets medlemmer foretrækker en tvangslicens, dvs. en regel, hvorefter rettighedshaverne ikke kan modsætte sig udnyttelsen. De har i stedet krav på et vederlag, som i mangel af overenskomst herom fastsættes af et særligt nævn.

3. Indledning.

Den teknologi, som muliggør optagelse af billeder med tilhørende lyd på magnetbånd, har været kendt gennem nogen tid. Den første båndoptager af denne type blev således markedsført i slutningen af 1950'erne, men der var da tale om et så kostbart og kompliceret apparatur, at det alene fandt anvendelse på professionel basis, typisk i TV-selskaberne. Senere er udviklingen imidlertid gået hurtigt, og det er nu almindeligt at finde videobåndoptagere i private hjem, ligesom der sker en betydelig distribution af indspillede videokassetter til det almindelige publikum. En nærmere beskrivelse af forholdene i dag på dette område skal ikke foretages her, idet der kan henvises til den af Mediekommissionen afgivne betænkning om video, bet. nr. 954/1982.

Brugen af videoteknikken rejser en række spørgsmål om den ophavsretlige beskyttelse: af forfattere, komponister, filmselskaber, radiofonier, udøvende kunstnere, fotografer osv., og det er disse spørgsmål, som er nærværende betæknings emne. De ophavsretlige problemer opstår i og for sig ikke, fordi videoteknikken muliggør optagelse af levende billeder. Heri er der intet nyt set i forhold til filmen. Det nye er, at videogrammerne er så meget billigere end film, at de kan kopieres i store oplag og distribueres direkte til publikum, som derved kommer i besiddelse af eksemplarer af de omhandlede værker. Dette indbærer nogle væsentlige ændrede forhold, sammenlignet med de fra filmen kendte. Hovedreglen med hensyn til film - navnlig de egentlige spillefilm - er, at værkerne kun fremstilles i ganske små oplag., Eksemplarerne kommer ikke publikum i hænde, idet de cirkulerer i et lukket kredsløb mellem biografteatrene, hvor filmene bliver forevist. De gældende bestemmelser i ophavsretsloven og fotografiloven er opbygget med henblik på dette mønster, og videoteknikkens udbredelse må derfor give anledning til, at man genovervejer disse bestemmelser.

Blandt de emner som berøres i forbindelse med denne gennemgang af ophavsretslovens bestemmelser, er først og fremmest spredningsreglerne, dvs. reglerne om i hvilken udstrækning rettighederne følger eksemplarerne af de beskyttede værker og medfører begrænsninger i, hvorvidt og hvordan der senere kan disponeres over disse, f.eks. ved udleje eller (biblioteks-)udlån. Desuden må nævnes de regler, som gælder om forholdet mellem filmproducenterne og de implicerede autorer og udøvende kunstnere m.fl. Disse regler har en betydelig indflydelse på kontraktsforholdene mellem parterne. Endvidere kan der peges på spørgsmålet om en eventuel indførelse af en særlig producentbeskyttelse for videogramproducenterne, på linie med den der gælder for fonogramproducenter efter ophavsretslovens § 46.

De her nævnte spørgsmål behandles i nærværende betænkning. Ud over disse findes der en række andre spørgsmål, som er behandlet eller vil blive behandlet i andre sammenhænge. Spørgsmålet om kopiering af videogrammer til privat brug er således behandlet i udvalgets 1. delbetænkning, Licenskonstruktioner og fotokopiering, bet. 912/1981, side 10 ff. Dette spørgsmål har nu været genstand for nordiske drøftelser, og udvalget vil muligvis senere uddybe emnet. En anden side af samme problemkompleks er drøftet i forbindelse med udvalgets forslag om indførelse af en afgift til fordel for rettighedshaverne på uindspillede lyd- og videobånd, jfr. udvalgets 2. delbetænkning, Båndafgifter - sanktioner - påtale, bet. 944/1982. Samme betænknings forslag om en stramning af ophavsretslovens sanktionsbestemmelser og om effektivisering af retsforfølgelsen har iøvrigt også betydning for videogrammerne. I udvalgets 3. delbetænkning, Retsbeskyttelse af kunstneriske præstationer, bet. 962/1982, har man iøvrigt så vidt muligt søgt at tage højde for visse videogramproblemer i de fremsatte forslag.

For andre problemer gælder det, at de vil blive taget op på et senere tidspunkt. Det gælder således reglerne om handicappedes brug af værker. Her spiller videogrammerne en betydningsfuld rolle, og der er grund til at tro, at benyttelsen af dem i disse

og tilsvarende sammenhænge vil tage til i fremtiden. Når udvalget har valgt ikke at medtage dem i nærværende delbetænkning, hænger det sammen med, at man agter at foretage en generel gennemgang af ophavsretslovens regler om brug af værker ved undervisning og til hjælp for visse handicappede, hvorfor videogramproblemerne mest hensigtsmæssigt kan behandles i forbindelse hermed. For så vidt angår brugen af lyd- og billedoptagelser i undervisningsvirksomhed har udvalget dog på foranledning af kulturministeriet fremskyndet drøftelserne, jfr. nedenfor afsnit 9.

Et andet problem, som udvalget også vil tage op senere, er Danmarks Radios adgang til at udnytte især fjernsynsudsendelser på videogram. Herom kan iøvrigt henvises til den særudtalelse, som Erik Carlsen og Britta Kummel har afgivet side 96 ff.

4. Videogrammets placering i ophavsretten.

4.1. Terminologi.

Siden det blev klart, at videogramteknikken ville udvikle sig således, at den fik betydning for andre end TV-selskaber og større institutioner, tiar der været ført en debat om de hermed forbundne ophavsretlige spørgsmål, og en terminologi synes tildels at have fæstnet sig, omend den nok må siges endnu at være noget upræcis. Det skyldes navnlig, at ordet videogram bruges til at betegne to forskellige ting: dels selve båndkassetten, dels det materiale, der er indspillet på den. Dette materiale kan være et ophavsretsligt beskyttet værk, men kan også bestå af andet stof.

Denne dobbelthed i ordet videogram er international, idet den genfindes i en rekommendation, vedtaget af de internationale ophavsretskonventioners eksekutivkomiteer i oktober 1979. Rekommendationen indeholder følgende definitioner:

"Videogram: Både videoplader, videokassetter eller andre lignende bærere af billedsekvenser med eller uden lyd og selve optagelsen af sekvensen.

Videokopi: Gengivelsen af et forud eksisterende værk.

Videografisk værk: Et værk, der specielt er lavet til optagelse på et videogram."

Terminologien i denne delbetænkning vil være i overensstemmelse med disse definitioner, ir, en lejlighedsvis kan der være behov for at adskille de to forskellige ting, som hører ind under begrebet videogram. I lighed med den terminologi, som benyttes af ophavsretsrevisionsudvalget i Sverige vil man da benytte ordet "videogramindholdet" til at betegne det materiale, som er indspillet på kassetten.

4.2. videogramindholdet som værkstedskategori.

Ophavsretsloven opererer med forskellene værkstyper såsom, litterære

og kunstneriske værker. Begrebet "kunstnerisk værk" er overbegreb for en række typer af værker, f.eks. kunstværker, musikværker, filmværker, sceneværker osv. Det er ikke uden praktisk betydning, hvorledes en given værkstype indrubriceres i dette system, idet en række af lovens bestemmelser knytter retsvirkninger til de forskellige kategorier. Som eksempler kan nævnes, at filmværker ikke er omfattet af bestemmelsen om ret til fri offentlig fremførelse ved visse lejligheder i § 20, ligesom de ikke er omfattet af reglerne om begrænsning af spredningsretten i § 23.

Det er indlysende, at videogramindhold har meget til fælles med filmværker, herunder navnlig det, at der formidles levende billeder. Hertil kommer, at den overvejende del af de videogrammer, som er genstand for kommerciel distribution, indeholder videokopier af spillefilm, hentet fra biografrepertoiret. Det synes derfor ubetænkeligt, at man som udgangspunkt for lovrevisionen sidestiller videogramindhold med filmværker, forudsat at de øvrige betingelser med hensyn til om der er tale om et værk i lovens forstand, er opfyldt. I forbindelse med lovrevisionen må det imidlertid i hvert enkelt tilfælde, hvor loven giver regler, der er af betydning for filmværker, overvejes, om indholdet af disse regler bør ændres i lyset af videogramudviklingen.

Det har været fremført, at et videogram kan indeholde andre værkstyper end filmværker. Således kunne man forestille sig, at et videogram gengav siderne i en bog, optaget således, at man kunne læse bogen på TV-skærmen. Videogramindholdet i et sådant tilfælde karakteriseres da bedst som værende det litterære værk, som står i bogen. Lignende eksempler kan tænkes med hensyn til musikalske og dramatiske opførelser, der kan registreres på video på en så neutral måde, at der ikke derved tilvejebringes noget selvstændigt værk. Spørgsmålet har antageligvis kun begrænset betydning i praksis, og man vil formentlig i sådanne tilfælde disponere, som om der var tale om et filmværk. Herved giver man den stærkeste mulige beskyttelse,

baseret på en præsumtion om at der normalt altid er ydet en vis selvstændig skabende indsats ved optagelsen.

For god ordens skyld bør det nævnes, at der også kan foreligge videogramindhold uden ophavsretlig beskyttelse. Dette kan være tilfældet, dels hvor der vel er tale om et kunstnerisk værk, men hvor beskyttelsestiiden er udløbet, dels hvor der ikke foreligger et beskyttet værk, eksempelvis hvor der foretages ubearbejdede optagelser fra naturen eller lignende, bl.a. automatisk TV-overvågning .

5. Internationale konventioner.

5.1. Berner konventionen.

Ved udnyttelsen af kulturgoder i andre lande end det pågældende produkts oprindelsesland er det af stor betydning, at der findes beskyttelsesregler i udlandet, som i hvert fald sikrer en vis beskyttelse. Dette gælder ikke mindst ved filmværker, der ofte udnyttes internationalt, og som regelmæssigt er blevet til under meget store økonomiske investeringer. De internationale ophavsretskonventioners bestemmelser om filmværker må derfor holdes i erindring ved udformningen af danske lovbestemmelser.

Der findes to vigtige konventioner på ophavsrettens område: Bernerkonventionen af 1886 og Verdenskonventionen af 1952. Danmark er bundet af begge konventioner i deres affattelse efter pariserkonferencen i 1971.

Bernerkonventionen er den mest vidtgående af konventionerne. Den er desuden tiltrådt af et betydeligt antal lande, som Danmark er nært knyttet til kulturelt. Der er derfor alene behov for at gennemgå denne konventions krav til beskyttelsen.

Bernerkonventionen er opbygget på tre grundprincipper: Ifølge det første må beskyttelsen ikke gøres betinget af formaliteter såsom registrering hos offentlige myndigheder eller lignende. Endvidere skal de tilsluttede lande beskytte værker fra andre tilsluttede lande mindst lige så godt, som man beskytter landets egne værker. Man må med andre ord ikke diskriminere udenlandske værker beskyttelsesmæssigt. Endelig skal beskyttelsen af udenlandske værker opfylde visse mindstekrav, som opregnes i konventionen. Da det normalt hverken er hensigtsmæssigt eller ønskeligt, at man diskriminerer egne borgere til fordel for udlændinge, vil den nationale beskyttelse som regel altid rette sig efter disse mindstekrav. De to sidstnævnte principper genfindes iøvrigt i alle de andre konventioner på ophavsretsområdet.

Indledningsvis kan det konstateres, at videogrammer i Bernerkonventionens bestemmelser kan betragtes som filmværker. Herom blev der tilkendegivet bred international enighed ved et møde om videogramproblemer, som blev holdt i de internationale ophavsretskonventioners regie i Paris i 1970.

Bernerkonventionen indeholder to sæt regler om film: dels om retten til at filmatisere litterære eller kunstneriske værker (Art. 14), dels om beskyttelsen af filmværkerne (Art. 14bis). Efter Art. 14 har ophavsmanden til et litterært eller kunstnerisk værk eneret til kinematografisk bearbejdelse og gengivelse af værket samt til spredning af de således bearbejdede eller gengivne værker. Desuden skal der ydes eneret til offentlig fremførelse eller overføring til almenheden ved hjælp af tråd af de filmatiserede værker. Retten omfatter endvidere den eventuelle senere bearbejdelse af filmen. Det er bemærkelsesværdigt, at der indrømmes en vis spredningsret i relation til den klassiske filmudnyttelse, dvs. spredning af eksemplarer af filmværker til biografvisning o.lign., da dette er det eneste område, hvor en sådan rettighed er omhandlet i konventionen. Kravet om en eneretsbeskyttelse understreges iøvrigt af, at det udtrykkeligt bestemmes, at konventionens regler i Art. 13, stk 1) om tvangslicens for fonogramfremstilling ikke finder anvendelse ved filmfremstilling.

Bernerkonventionens regler om beskyttelse af filmværker findes i Art. 14bis. Heri fastslås det i stk. 1) som udgangspunkt, at et kinematografisk værk er beskyttet som et originalværk. I stk. 2) og 3) findes der nærmere regler om, hvem der kan anses for legitimeret til at håndhæve forskellige rettigheder. Hovedreglen i Art. 14bis, stk. 2) a) er, at spørgsmålet om, hvem der har ophavsretten til et kinematografisk værk, afgøres af lovgivningen i det land, hvor beskyttelse kræves. Denne regulering kan ske på flere måder. I nogle lande lader man producenterne være originære rettighedshavere, dvs. at rettighederne opstår umiddelbart som beføjelser for producenten, eller man lader rettighederne overdrage til producenten i

kraft af en hertil sigtende lovbestemmelse. Endelig findes der systemer, hvor de bidragydende autorer er originære rettighedshavere, og hvor overdragelsen af rettigheder kan være understøttet af præsumptions- og bevisbyrderegler. I relation til den sidstnævnte gruppe af lande kræver Art. 14bis, stk. 2) b), at de autorer, som har påtaget sig at yde bidrag til fremstilling af værket, ikke må kunne modsætte sig de kinematografiske værks reproduktion, spredning, offentlige fremførelse, overføring til almenheden ved hjælp af tråd, udsendelse i radio eller dets overføring til almenheden på anden måde. De må heller ikke kunne modsætte sig, at værket forsynes med undertekster, eller at teksten eftersynkroniseres.

Modstående aftaler skal dog altid respekteres, jfr. herved Art. 14bis, stk. 2) d). Generelt gælder det om formodningerne i Art. 14bis, stk. 2), at de, hvis ikke andet er bestemt, er obligatoriske for de nationale lovgivere. Derimod udelukkes de nationale lovgivere ikke fra at opstille supplerende regler om vederlæggelse for de udnyttelsesformer, som omfattes af formodningsreglerne.

Af Art. 14bis, stk. 3) fremgår, at visse autorer kan undtages fra formodningsreglerne. Det gælder ophavsmænd til scenario, dialoger og musikværker, som er frembragt med henblik på fremstillingen af det kinematografiske værk, samt værkets hovedinstruktør. Undtages hovedinstruktøren, skal der iværksættes en særlig international underrettningsprocedure via generaldirektøren i den internationale organisation WIPO.

Formodningsreglen kan som nævnt fraviges af parterne ved aftale. Som udgangspunkt er det lovgivningen i producentens hjemland, som afgør, om en sådan aftale skal underkastes formkrav såsom skriftlighed. Sådanne krav kan dog også stilles af lovgivningen i det land, hvor beskyttelsen kræves, dvs. "importlandet" ved internationale udnyttelser.

Det er ikke uden vanskeligheder at fortolke indholdet af for-

modningsreglen i Art. 14bis, stk. 2) b), især i forhold til videogramudnyttelsen. Denne udnyttelsesform var ikke aktuel, da bestemmelsen blev formuleret ved Stockholmskonferencen i 1967, og det var heller ikke tilfældet ved konferencen i Paris i 1971, hvor der iøvrigt slet ikke skete nogen ændringer i de materielle bestemmelser. Spørgsmålet er ikke omtalt i dokumenterne fra de møder om videogramproblemer, som blev holdt i de internationale konventioners regie i Paris i september 1978.

5.2. Romkonventionen.

Beskyttelsen af udøvende kunstnere, fonogramproducenter og radio- og fjernsynsforetagender er internationalt befæstet i den såkaldte Romkonvention fra 1961. Art. 7 i denne konvention tillægger de udøvende kunstnere en ret til at forhindre radio- og fjernsynsudsendelse og anden overføring til almenheden af deres fremførelser, dog ikke når fremførelsen hidrører fra en optagelse. Endvidere tillægges de ret til at forhindre optagelser af deres "levende" fremførelser. Beskyttelsen mod eksemplar fremstilling ydes over for optagelser, som er foretaget uden samtykke samt - bl.a. - hvis reproduktionen foretages med henblik på andre formål end dem, hvortil de udøvende kunstnere gav deres samtykke, flet virkning for samtlige rettigheder efter Art. 7 bestemmer Art. 19, at de ikke længere finder anvendelse, når en udøvende kunstner har givet samtykke til, at hans fremførelse medtages i en visuel eller audiovisuel optagelse.

Beskyttelsen af fonogramfremstillerne omfatter efter Art. 10 den direkte eller indirekte reproduktion af fonogrammerne. Ved direkte reproduktion forstås, at man kopierer et eksemplar, som man har adgang til, hvorimod indirekte kopiering f.eks. kan ske via radio- eller fjernsynsudsendelser.

6. Spredning af videoogrammer.

6.1. Gældende ret.

Det fremgår af ophavsretslovens § 2, stk. 1, at "ophavsretten medfører ... eneret til at råde over værket ... ved at gøre det tilgængeligt for almenheden ...". Denne vending forklares nærmere i stk. 3: "Værket gøres tilgængeligt for almenheden, ... når eksemplarer af det udbydes til salg, leje eller lån eller på anden måde spredes til almenheden...". Den eneret, der således som udgangspunkt tillægges ophavsmændene, er meget vidtgående, idet den omfatter enhver spredning af eksemplarer, som ikke sker i den rent private kreds. Hvis bestemmelsen stod alene, ville den betyde, at eksempelvis antikvarboghandlere måtte indhente tilladelse fra forfatterne for at kunne videresælge deres bøger, og at biblioteksudlån måtte forudsætte forfatterens samtykke. Man har imidlertid ikke anset en så vidtgående spredningsret for hensigtsmæssig, og man har derfor gennemført forskellige begrænsninger heri, således som det fremgår af §§ 23 og 25.

I § 23 bestemmes det, at når et litterært eller musikalsk værk er udgivet, kan udgivne eksemplarer spredes videre eller forevises offentligt. Dog kan musikallier (noder) ikke uden ophavsmandens samtykke spredes til almenheden ved udlejning. Igennem denne bestemmelse muliggøres f.eks. videresalg og biblioteksudlån af bøger, noder, grammofonplader osv. Denne indskrænkning i spredningsretten betegnes undertiden som et udslag af det såkaldte konsumtionsprincip, dvs. det princip, hvorefter ophavsretten opbruges (konsumeres) gennem lovligt eksemplarsalg.

Når filmværker ikke er nævnt i § 23 og næppe kan antages at være omfattet heraf, hænger det sammen med, at filmværker ved lovens tilkomst så at sige udelukkende distribueredes i få eksemplarer til udlejning i lukkede kredsløb. Det almindelige publikum kunne højst erhverve tegnefilm o.lign. i smalfilmsformat, og denne spredning var helt uden praktisk betydning.

Konsekvensen af denne regulering er, at filmværker er undergivet den fulde spredningsret, således som denne er hjemlet i § 2.

Konsekvensen af, at videogrammer som værende filmværker er undergivet den fulde spredningsret er bl.a., at det ikke er tilladt uden rettighedshavernes samtykke at udleje videogrammer offentligt - (ieller ikke i den situation, hvor udlejeren har købt videogrammerne i fri handel. Heller ikke videresalg af videogrammer er tilladt, bortset fra den handel som foregår rent privat. Endelig er biblioteker m.v. afskåret fra at udlåne videogrammer, medmindre der er truffet en særlig aftale med rettighedshaverne herom.

Der kan næppe være tvivl om, at videogrammernes fremkomst har betydet en væsentlig ændring af de forudsætninger, den gældende § 23 bygger på. Det må derfor overvejes, hvilke spredningsrettigheder det skal være muligt at hævde i relation til udgivne videogrammer, dvs. eksemplarer, som med ophavsmandens samtykke er bragt i handelen eller på anden måde er spredt blandt almenheden, jfr. ophavsretslovens § 8.

6.2. Salg af videogrammer.

Der finder et vist salg af videogrammer sted til det almindelige publikum, men dette salg er - i hvert fald for tiden - ikke af nær samme størrelsesorden som udlejningen, jfr. Mediekommissionens betænkning om video ibet. 954/1982) side 18f. Dette bør dog ikke medføre, at der ikke tages stilling til de problemer, som salget rejser. Der kan sandsynligvis ventes forskellige forskydninger i videomarkedet i de kommende år, og én blandt mange muligheder er, at salget vinder frem. Dette kan f.eks. være en følge af fremkomsten af nye tekniske systemer, som billiggør fremstillingen af indspillede videogrammer.

Den "primære" distribution ved salg, altså den spredning hvor eksemplarerne for første gang kommer ud til almenheden, bør selvsagt være omfattet af spredningsretten.

Når videogrammerne er spredt til almenheden ved salg opstår spørgsmålet, om det skal være erhververne tilladt at videresælge videogrammerne. Efter gældende ret er det tilladt at videresælge købte videogrammer, hvis salget foregår inden for sælgerens private kreds, jfr. at § 2 taler om spredning til almenheden. Det er et fast princip inden for ophavsretten, at man så vidt muligt undgår at lade lovreguleringen få betydning inden for privatsfæren, og da der ikke synes at være afgørende behov for at fravige dette princip i denne sammenhæng, stilles der ikke forslag om ændring.

Om videresalg uden for den private kreds har det været fremført, at man ikke bør tillade erhvervsmæssig videreoverdragelse. Tanken bag dette er bl.a., at en mere omfattende handel med "brugte" videogrammer i "videocirkler", "videoklubber", "videoantikvariater" og lignende vil få en klart forstyrrende virkning på markedet og i betydelig grad vil kunne skade ophavsmændenes og andre rettighedshaveres interesser. Over for dette kan indvendes, at et forbud mod erhvervsmæssig videreoverdragelse måske nok i en vis udstrækning vil hindre systematisk videresalg, men dette vil navnlig være til gene for det almindelige publikum, ider vil få vanskeligt ved at komme af med videogrammer, som man ikke længere ønsker at beholde. Det vil ikke være uden betænkeligheder at lade rettighedshaverne - og dermed også distributørerne - have en retsposition, som betyder rettighedsmæssige bindinger på det solgte produkt, der går væsentligt ud over, hvad der kendes fra andre kulturgoder, f.eks. bøger. I den udstrækning rettighedshaverne ønsker at forhindre den erhvervsmæssige viderespredning, kan de henvises til at gøre dette ved at vælge at distribuere videogrammerne ved udlejning i stedet for ved salg.

Til støtte for et forbud mod videresalg af udgivne videogram-eksemplarer er det tillige blevet anført, at der kan forekomme problemer ved videogrammer, der i udlandet distribueres ved salg af eksemplarer. Selv om der i Danmark kun ønskes spredning af det pågældende videogramindhold ved udlejning, ville importe-

rede eksemplarer kunne spredes ved salg, dersom den danske lovgivning ikke indeholdt et forbud herimod. Uden et sådant forbud ville det danske distributionsmønster kunne blive brudt op. Om udvalgets overvejelser herom henvises til side 106 f. nedenfor, hvor man anerkender, at der bør være adgang til at håndhæve markedsopdelinger landene imellem, dog kun uden for EF-landene. Det her drøftede problem vil derfor især være aktuelt ved import fra EF-lande på grund af de særlige frihandelsregler, som gælder her. Lader man § 23 undtage erhvervsmæssigt videresalg fra konsumtionen, vil man ikke hindre importen af eksemplarerne - hvilket utvivlsomt ville være traktatstridigt - men man ville gøre det muligt at kontrollere afsætningen af de importerede eksemplarer. Heroverfor kan imidlertid indvendes, at reglen derved reelt får samme virkning som en egentlig importbegrænsning. Det kan derfor ikke udelukkes, at den ville blive anset for traktatstridig, især i lyset af den fortolkning af forbudet mod kvantitative importrestriktioner og foranstaltninger med tilsvarende virkning, som er anlagt af EF-dørstolen.

Udvalget finder på baggrund af det ovenfor anførte, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 23 bør ændres, således at reglen om fri adgang til videreoverdragelse ved salg af udgivne værks-eksemplarer tillige kommer til at omfatte videogrammer. Denne udvidelse af den ophavsretlige konsumtion bør efter udvalgets opfattelse alene omfatte de videogrammer, der er spredt til almenheden ved salg. Ved videogrammer, der er spredt ved udlejning, kan problemet for så vidt siges at være mindre, idet de kontraktlige relationer mellem rettighedshaverne og udlejerne samt ejendomsretten til de udlejede eksemplarer skulle kunne hindre videresalg. Imidlertid kan forskellige uregelmæssigheder og kontraktsbrud ikke udelukkes, og det bør i disse relationer være muligt for rettighedshaverne også at støtte sig på ophavsrettens regler ved restitueringen efter en retskrænkelser, foretaget af tredjemand. I modsat fald ville der oftest kun kunne gøres et kontraktsretligt erstatningsansvar gældende. Problemstillingen har iøvrigt størst betydning for de erhvervsmæssige mellemhandlere, idet godtroende private

forbrugere vil kunne henholde sig til reglen i ophavsretslovens § 57, stk. 3, hvorefter¹ forbrugeren ikke kan tvinges til at afstå videogrammet. I det norske lovrevisionsudvalg er man nået til samme konklusion vedrørende viderespredningen ved erhvervsmæssigt salg, jfr. betænkningen Endringer i åndsverkløven m.v., NOU 1983:35, side 75. Derimod er de hidtidige overvejelser i det svenske udvalg gået i retning af at opretholde et forbud mod erhvervsmæssigt videresalg.

6.3. Udleje af videogrammer.

Ved distribution af videogrammer ved udlejning må der sondres mellem to forskellige situationer, som rejser forskellige retlige problemer. På den ene side står den "primære" udlejning, som foretages af rettighedshaveren selv eller af en anden som har erhvervet adkomsten til udlejningen ved aftale med rettighedshaveren. På den anden side står udlejningen af eksemplarer, der er erhvervet ved køb i den almindelige handel, og hvor udlejerens derfor ikke står i noget aftalemæssige forhold til rettighedshaveren.

Da den "primære" udlejning finder sted med eksemplarer, som ikke har været bragt ud i den fri handel, er den ikke genstand for konsumtion efter den gældende bestemmelse i ophavsretslovens § 23. Den er omfattet af eneretten til spredning efter ophavsretslovens § 2. Dette er gældende ret med hensyn til alle værkstyper, og udvalget finder ikke, at der er behov for at foreslå ændringer i så henseende med hensyn til Videogrammer.

Med hensyn til udlejningen af eksemplarer, der er erhvervet i handelen, er forholdene efter gældende ret mere komplicerede. Efter § 23 kan der ske viderespredning af udgivne litterære og musikalske værker, dog med undtagelse af musikaler, der ikke kan viderespredes ved udlejning. Det synes at følge modsætningsvis heraf, at der ikke kan ske viderespredning af filmværker, og det må derfor antages, at det ikke er tilladt at udleje videogrammer uden rettighedshaverens samtykke.

Det må antages, at udlejning af videogrammer er en distributionsform, som i hvert fald må forventes at ville få en væsentlig betydning i en årrække. Det kan ikke udelukkes, at distributionsmønsteret vil ændre sig i fremtiden, og konsekvensen kan bl.a. blive, at de to distributionsformer - salg og udlejning - kommer til at eksistere sideløbende. Ikke mindst i en sådan situation bliver det af stor betydning, hvilke muligheder rettighedshaverne har for at hindre, at videogrammer, som udbydes til salg, senere af køberne bliver gjort til genstand for udlejning. Efter udvalgets opfattelse bør det ikke være tilladt uden rettighedshavernes samtykke at udleje videogrammer - heller ikke i den situation, hvor eksemplarerne er købt i handelen. Det gælder formentlig for hovedparten af de filmværker, som er eller senere bliver tilgængelige på videogram, at publikum kun er interesseret i at gennemse dem én, højst to gange. Eå sådant begrænset behov kan i almindelighed tilfredsstilles ved leje af videogrammet, og en udlejning kan derfor få meget indgribende indflydelse på salget af videogrammerne. Konsekvensen af en manglende eneret ville derfor formentlig blive, at en distribution ved salg ikke finder sted eller i hvert fald bliver begrænset, selv om der iøvrigt måtte være basis for denne.

6.4. Udlån af videogrammer.

Begrænsningen af reglen i ophavsretslovens § 23 til kun at omfatte litterære og musikalske værker har ikke kun indflydelse på udlejningen af værkseksemplarer. Det følger tillige modsætningsvis af bestemmelsen, at udlån af filmværker ikke kan antages at være tilladt uden samtykke fra rettighedshaveren. Dette har især betydning for biblioteksvæsenet. På basis af de gældende regler for litterære og musikalske værker i § 23 samt de tilsvarende regler for kunstværker i § 25 har biblioteksvæsenet igennem en lang årrække opnået en overordentlig betydningsfuld rolle i kultur- og informationsformidlingen. Udviklingen af et nyt medie som videogrammerne har derfor vakt en betydelig interesse i biblioteksvæsenet.

I bet. nr. 954 om video udtaler et flertal i Mediekommissionen, at relevante dele af Danmarks Radios programmer - egenproduktioner såvel som indkøbte - bør gøres tilgængelige for befolkningen på hjemmevideomarkedet, på bibliotekerne og via Statens Filmcentral. Dette skulle være ét blandt flere initiativer med det formål at sikre et alsidigt udbud og et nødvendigt dansk modspil til den forventede udenlandske dominans på video-området. Kommissionens flertal udtalte desuden, at bibliotekernes rolle som lokale kulturcentre bør udvides til også at omfatte videoområdet.

I betænkningen findes endvidere som bilag et forslag til forsøg med video i folkebibliotekerne, udarbejdet af bibliotekskonsulent Anna Johansen, Bibliotekstilsynet. Efter dette forslag skulle der gøres forsøg med såvel kommercielt som ikke kommercielt fremstillede videogrammer.

Når man vurderer forholdet mellem de ophavsretlige regler og biblioteksudlånet må det erindres, at spørgsmålet om udlån først bliver aktuelt, når de pågældende værkseksemplarer kan erhverves ved køb i fri handel. Hvis der fra videogramproducenterne og -distributørernes side alene sker markedsføring af videogrammer ved udlejning, vil et biblioteksmæssigt engagement i form af udlån næppe være aktuelt. For det første ville omkostningerne formentlig blive for høje, og for det andet ville rettighedshaverne kunne hindre biblioteksudlånet ved hertil sigtende bestemmelser i lejekontrakterne.

Hvis værkseksemplarerne kan erhverves ved køb i fri handel, kan problemstillingen give anledning til vanskeligheder, idet der gør sig væsentlige hensyn gældende for både bibliotekerne og rettighedshaverne.

For en mere vidtgående konsumtion af rettighedshavernes be-føjelser vedrørende viderespredning taler, at der hersker en hævdvunden tradition for det frie udlån af materialer på bibliotekerne. Et sådant udlån fungerer i praksis ved vigtige

dele af de centrale kulturgoder, og i tilfælde, hvor udlån af den ene eller den anden grund ikke har kunnet realiseres, er der ofte mulighed for, at biblioteksbenytterne i hvert fald kan benytte materialerne på selve biblioteket» Videogrammerne må forventes at blive en ikke uvæsentlig del af det fremtidige kulturliv, og det ville næppe være kulturpolitisk acceptabelt, hvis bibliotekerne skulle afskæres fra at udføre sine opgaver ved dette medie. Desuden behøver bibliotekernes arbejde med videogrammer ikke at være til nogen særlig skade for rettighedshaverne. Det ville være naturligt, hvis der under en eller anden form blev etableret en vederlagsordning, således at rettighedshaverne blev holdt skadesløs for det eventuelle formindskede slag af videogrammerne, som biblioteksudlånet måtte medføre.

For en bevarelse af eneretten til spredning af videogrammer også ved udlån taler, at filmværker - og dermed også videogrammer - typisk kun ses en eller højst et par gange af den enkelte bruger. Desuden er medier som film og fjernsyn egnede til brug i sociale sammenhænge, således at en fremvisning ofte sker for flere personer samtidig. Dette betyder, at biblioteksudlån af videogrammer må forventes at ville få en meget stærk indflydelse på mulighederne for den forretningsmæssige udnyttelse. Der er ingen grund til at forventes, at publikum vil købe eller leje videogrammer, hvis de kan lånes frit på bibliotekerne. I den henseende er der en afgørende forskel på bøger og videogrammer. Derfor må det forventes, at udformningen af spredningsreglerne for videogrammer vil få en afgørende betydning for den faktiske tilrettelæggelse af distributionen. På længere sigt vil et frit biblioteksudlån formentlig betyde, at der ikke sker nogen spredning af videogrammer ved salg - i hvert fald ikke af videogrammer, som af distributørerne anses for at være af forretningsmæssig interesse. En sådan regulering ville derfor kunne medføre nogle forskydninger af markedsudviklingen, som kan virke hæmmende på en naturlig udvikling af distributionen.

Et flertal i udvalget finder på denne baggrund ikke, at det vil være hensigtsmæssigt at ændre den nugældende lovgivnings forudsætninger, hvorefter der ikke kan ske udlån af udgivne filmværker, incl. videogrammer. En ordning med frit udlån vil ikke opfylde de kulturpolitiske formål, som man måtte begrunde den med, og den vil kunne få uforudsigelige og uønskelige bivirkninger. I det omfang bibliotekssektoren må ønske at gå ind i videosektoren, må det ske på basis af frikøb eller andre lignende aftaler med rettighedshavere.

Et mindretal, medlemmerne Erik Carlsen, Ole Koch, Britta Kømmel, J. Nørup-Nielsen, Jytte Thorbek og N. Thye finder, at de samfundshensyn, som ligger bag det frie offentlige biblioteksudlån, bør gå forud for rettighedshavernes og producenterenes forretningsmæssige interesser. Mindretallet foreslår derfor OL § 23 ændret, således at der uhindret kan ske udlån af videogrammer, som det er muligt at erhverve i almindelig handel. Med hensyn til spørgsmålet om vederlagsordninger henvises til bemærkningerne nedenfor.

I det norske lovrevisionsudvalg er et flertal i betænkningen NOL) 1983:35, side 74 f gået ind for, at der bør gennemføres en adgang til udlån af videogrammer (filmværker) fra biblioteker. Dette sker under henvisning til kulturpolitiske grunde. Man påpeger iøvrigt, at rettighedshaverne bør sikres en kompensation for udlånet, men man finder ikke for nærværende at have grundlag for at vurdere, hvorledes den bør gennemføres. Et mindretal går ind for, at udlånet bør være omfattet af enerettighederne. Det samme standpunkt - eneretsløsningen - synes at blive indtaget af i hvert fald et flertal i det svenske udvalg.

Spørgsmålet om eventuelt at gennemføre særlige vederlagsordninger eller licensregler på biblioteksområdet er kun flygtigt berørt i udvalgets ovenstående overvejelser. Dette skyldes, at udvalget inden for en kortere tid skal afgive en særlig betænkning om dette spørgsmål, idet der fra kulturministeriet er blevet fremsat et ønske herom. Man har vurderet, at det vil være mest hensigtsmæssigt, at også videogramudlån bliver taget op til overvejelse i denne sammenhæng.

7. Overdragelse af filmatiseringsrettigheder.

7.1. Gældende ret.

Filmatisering af litterære og kunstneriske værker er omfattet af ophavsmændenes enerettigheder efter lovens § 2 og kan derfor ikke finde sted uden særskilt tilladelse. Som udgangspunkt skal overdragelser af ophavsrettigheder - og herunder også af filmatiseringsrettigheder - fortolkes i overensstemmelse med den såkaldte specialitetsgrundsætning i ophavsretslovens § 27, stk. 1, 3. punktum. Det betyder, at overdragelsens omfang skal præciseres ganske nøje, og at man ikke kan indfortolke uomtalte udnyttelsesmuligheder.

Dette principielle udgangspunkt har man modificeret på visse punkter i lovens § 42, der omhandler aftaler om retten til filmatisering. Efter denne bestemmelse omfatter overdragelse af ret til filmatisering af et litterært eller kunstnerisk værk også retten til ved hjælp af filmen at gøre værket tilgængeligt for almenheden samt ret til at forsyne filmen med tekster eller tale på andet sprog. Bestemmelsen er en præsumptionsregel, det vil sige en regel om, hvad der anses for aftalt, hvis ikke andet kan bevises. Parterne kan altså i de enkelte tilfælde fravige reglen ved aftale, både ved at overdrage flere og færre rettigheder.

Baggrunden for reglen er, at filmproducenten i alle normale tilfælde har behov for de nævnte rettigheder for at kunne udnytte filmen på sædvanlig måde, og det ville derfor være u hensigtsmæssigt, hvis specialitetsgrundsætningen fandt anvendelse uden modifikationer. Herved har man især haft for øje, at produktionen af film kræver meget store investeringer.

Reglen finder ikke anvendelse på musikværker, jfr. § 42, stk. 2. Årsagen hertil er, at musikrettighederne rutinemæssigt cleares gennem organisationer. Retten til at indspille musikken på film (eksemplarfrernstillingen - også kaldet de mekaniske rettigheder) kan erhverves gennem Nordisk Copyright Bureau (NCB)

og retten til at fremføre musikken offentligt - f.eks. ved forevisning af filmen i biografteatre - erhverves gennem organisationen KODA.

Det er vigtigt for forståelsen af § 42 at erindre, at bestemmelsen er en fravigelse af det generelle princip, som er nedfældet i specialitetsgrundsætningen, og i tilfælde, hvor § 42 ikke finder anvendelse, gælder denne grundsætning uændret. Dette får betydning, når det afgøres hvilke udnyttelsesformer, der kan anses for omfattet af bestemmelsens vending "ret til ved hjælp af filmen at gøre værket tilgængeligt for almenheden". Af lovens forarbejder (Folketingstidende 1959/60, till. A, sp. 2749) fremgår, at visning af film i fjernsyn ansås for omfattet af præsumtionen. Dette spørgsmål er siden uddybet i Højesterets dom i UfR 1974, side 167. En forfatter havde i 1944 overdraget fiimatiseringsrettighederne til et skuespil, samt retten til at lade filmen forevise i Skandinavien. I 1952 - efter filmen var udspillet i bograferne - attesterede han overdragelsen i en særlig erklæring, hvori det hed, at han havde overdraget fremføringsrettighederne i Danmark en gang for alle. I 1971 vistest filmen i fjernsynet, og forfatteren rejste krav om vederlag herfor mod Danmarks Radio. Højesteret fandt, at § 42 ikke kunne finde direkte anvendelse på forholdet, idet kontrakterne daterede sig tilbage til tiden før lovens ikrafttræden. På den anden side mente man ikke, at den tidligere retstilstand havde haft det modsatte indhold. TV var kendt i udlandet på tidspunktet for de oprindelige kontrakter, og ved forfatterens attestations i 1952 var fjernsynet startet i Danmark. Den tidligere ophavsretslovs specialitetsgrundsætning kunne ikke finde anvendelse på forholdet, idet fremføringsrettighederne var overdraget uden begrænsninger. Erhververne af forevisningsrettighederne måtte derfor anses for at være i besiddelse af det fornødne grundlag for at kunne udnytte TV-rettighederne.

§ 42 indeholder ingen regler om fremstilling af eksemplarer af filmværkerne og lovreglens ordlyd afgiver således ikke holdepunkter for nogen omfattende eksemplar fremstilling og

distribution. Dette er heller ikke tilfældet med hensyn til 1961-lovens forarbejder. I forarbejderne til den tilsvarende svenske lovbestemmelse bemærkedes, at det ligger i sagens natur, at et filmforetagende, som er berettiget til at vise en af foretagendet fremstillet film offentligt, tillige har ret til at fremstille de for visningen nødvendige kopier. En særlig bestemmelse herom ansås derfor for unødvendig. Et lignende ræsonnement kan lægges til grund for forståelsen af den danske bestemmelse, i hvert fald for så vidt angår de visningsmetoder, som var aktuelle ved lovens tilblivelse i 1961. Ved en lovændring i 1973 bemærkedes i motiverne, at det ansås for klart, at § 42 må forstås som omfattende den for filmens spredning nødvendige reproduktion eller kopiering.

§ 42 gælder kun for ophavsretligt beskyttede værker, jfr. lovens § 1. De nærtstående rettigheder, dvs. beskyttelsen af udøvende kunstnere og fonogramproducenter efter §§ 45 - 47, indbefatter ikke den ret til offentlig fremførelse m.v. af filmsoptagelser, som § 42 vedrører. For disse rettigheders vedkommende har § 42 derfor ingen direkte betydning. Forholdet er formentlig det samme med hensyn til beskyttelsen af radio- og fjernsynsforetagender efter § 48, selv om denne bestemmelse omfatter visse relevante rettigheder. Rettighederne er nemlig ikke fulgt op af en henvisning fra § 48 til § 42, hvorfor præsumtionen ingen virkning har for disse rettigheder.

Et flertal foreslog i betænkningen om beskyttelse af kunstneriske præstationer (bet. 962/1982), at §§ 45 - 47 ændres, således at disse bestemmelser får et indhold, der i denne henseende svarer til det, der kendes fra den egentlige ophavsret, jfr. betænkningen side 47 f, 105 f og 112 f. En gennemførelse af dette forslag vil gøre det nærliggende at overveje, i hvilket omfang der også for de udøvende kunstnere m.fl. bør gælde præsumptionsregler ved filmatiseringsaftaler.

Om den internationale anvendelse af § 42 bestemmer lovens § 58, stk. 4, at filmværker fra visse lande undtages fra reglen. Det gælder lande, som har tiltrådt Bernerkonventionens

affattelse af 1971, dog bortset fra Danmark. Disse lande har selv præsumptionsregler, da dette kræves af konventionen, og disse regler finder således anvendelse også her i landet. For så vidt angår film fra lande, tilsluttet Bernerkonventionens tidligere affattelser, findes nærmere bestemmelser i kgl. anordning nr. 449 af 21. september 1979 om anvendelsen af lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker og lov om retten til fotografiske billeder i forhold til andre lande m.v. § 6. Heri etableres en præsumtion, svarende til § 42, men uden dennes undtagelse for musikværker, og det bestemmes bl.a., at krav om skriftlighed for fravigende aftaler afgøres efter producentens hjemlands ret. Ved film, produceret i lande uden for Bernerunionen, finder § 42 direkte anvendelse.

7.2. Udenlandsk ret.

7.2.1. De nordiske lande.

Præsumptionsregler, svarende til § 42, findes i alle de nordiske ophavsretslove, men bestemmelsernes indhold varierer noget fra land til land.

I Finland findes bestemmelsen i § 39, hvorefter filmatiseringsaftalen "omfatter rätt att genom förevisning av filmen på biograf, i television eller annorledes göra verket tillgängligt för allmenheten ..." Ordene "eller annorledes" synes at knytte sig til forskellige visningsformer, ikke andre udnyttelsesformer end visning. Dette fremgår af bestemmelsens tilblivelses-historie, idet ordene "förevisning av" i prop. 1960:23 blev tilføjet det oprindelige forslag, hvor der stod "rätt att genom filmen på biograf, ...". Dette skete imidlertid ved en fejl kun i den finsksprogede tekst. I den svensksprogede tekst kom ordene først ind ved en lovændring i 1974. Det er på denne baggrund vistnok den almindelige opfattelse, at videogramsalg og -udlejning ikke er omfattet af reglen.

I Island er præsumtionen optaget i § 41. Den er ganske omfat-

tende, idet den omfatter fremstilling af eksemplarer, udbredelse, offentlig fremvisning, al slags spredning til offentliggørelse over tråd eller trådløst eller anden afbenyttelse af værket. Der opstilles dog undtagelser for musikværker, filmmanuskripter og dialoger skrevet til benyttelse i filmen. Desuden undtages hovedinstruktørens indsats.

I Norge findes bestemmelserne i § 39, stk. 2-4. Ved lovens vedtagelse i 1961 mindede reglerne meget om de dagældende danske, men i forbindelse med overvejelser om ratifikationen af Bernerkonventionens Stockholms/Parisertekst blev der i 1974 foretaget forskellige ændringer. Præsumptionen omfatter nu "... rett til gjennom filmen å gjøre verket tilgjengelig for allmenheten på kinematograf, i fjernsyn eller ved overføring på annen måte." Reglerne tilsigtedes formuleret således, at de ikke omfatter retten til fremstilling eller udgivelse af videogrammer, jfr. Ot prp.nr. 35, 1973-74, side 8 og side 26. Siden er det antaget, at man herved kun sigtede på produktion til salg, udlejning o.lign., jfr. NOU 1983:35, side 55 f.

De norske præsumptionsregler er iøvrigt mere detaljerede end i de andre nordiske lande. Således bestemmes det udtrykkeligt, at præsumptionen også finder anvendelse ved overdragelse af ret til indspilning af værker til fjernsyn. Ved sådanne indspilninger gøres der dog i § 39, stk. 4 undtagelser for litterære værker, som filmen bygger på, filmmanuskript og hovedregi. Præsumptionen gælder ikke for disse værker, ligesom den ikke finder anvendelse ved fjernsynsvisning af spillefilm, som er indspillet med særligt sigte på biografvisning.

Efter den svenske bestemmelse, som findes i § 39, omfatter præsumptionen retten til ved hjælp af filmen i biografer, i fjernsyn eller på anden måde at gøre værket tilgængeligt for almenheden. Det er vanskeligt at fastslå noget bestemt om denne bestemmelses forhold til videogramudnyttelsen. De praktiske spørgsmål synes i vidt omfang løst ad aftalevejen.

Det gælder for alle de noraiske landes præsumtionsregler, at de er fravigelige ved aftale, og at de ikke omfatter musikværker. Bortset fra Island liar alle landene endvidere præsumtionsregler vedrørende retten til at forsyne filmværket med undertekster samt eftersynkronisering.

7.2.2. Vesttyskland.

Den vesttyske ophavsretslov fra 1965 indeholder i sin tredje del (§§ 88-94) en række særlige bestemmelser om film. Reglerne om filmatiseringsaftaler findes i § 88, hvori der opstilles en deklaratorisk præsumtion vedrørende aftaler, hvorved ophavsmanden tillader en anden at filmatisere et værk. Præsumtionen omfatter følgende rettigheder:

1. Benyttelse af værket i uændret, bearbejdet eller forandret stand til fremstilling af et filmværk.
2. Mangfoldiggørelse og spredning af filmværket.
3. Offentlig fremførelse af filmen, forudsat der er tale om et filmværk, som er bestemt hertil.
4. Fjernsynsudsendelse, forudsat der er tale om et filmværk, som er bestemt hertil.
5. Udnyttelse af oversættelser og andre filmiske bearbejdelser eller forandringer af filmværket i samme omfang som udnyttelsen af selve filmværket.

Denne regel suppleres af § 89, som opstiller præsumtioner for de medvirkende ved fremstillingen, hvis indsats i givet fald fører til skabelsen af et værk. I tvivlstilfælde indrømmer disse medvirkende producenten eneretten til alle kendte udnyttelsesformer. Denne præsumtion omfatter ikke blot selve filmværket, men også oversættelser og bearbejdelser. I stk. 2 bestemmes endvidere, at ophavsmanden vil have beføjelsen til denne rettighedsoverdragelse selv i tilfælde, hvor han allerede på forhånd har overdraget den til tredjemand. Det er altså ikke muligt for forvaltningsselskaber at overtage administrationen af disse rettigheder. Opdelingen mellem §§ 80

og 89 understreges iøvrigt i § 89 (3), hvor det fastslås, at paragraffen ikke vedrører ophavsretten til de ved fremstillingen af filmen benyttede værker såsom roman, drejebog og film-musik.

Den vesttyske ophavsretslov stiller sig i almindelighed afvisende eller forbeholden over for vidtgående eller ubestemte overdragelser af ophavsrettigheder. Der findes således en række bestemmelser om forbud mod videreoverdragelser, tilbagefald af rettigheder ved manglende udnyttelse eller ændret overbevisning m.m. Disse aftaleregulerende bestemmelser ophæves helt eller delvis i forhold til filmsudnyttelsen ved udtrykkelige bestemmelser i § 90.

Endnu videre går den vesttyske lov i § 91, der omhandler fotografier, som ikke beskyttes af en egentlig ophavsret i kraft af, at de er fotografiske værker. Retten til filmisk udnyttelse af sådanne fotografier, som bliver til under fremstillingen af et filmværk, erhverver filmfremstilleren i henhold til § 91. Det tilføjes, at der for så vidt ikke tilkommer fotografen nogle rettigheder.

De udøvende kunstners rettigheder omhandles i § 92. Denne bestemmelse vedrører udøvende kunstnere, som medvirker ved fremstillingen af et filmværk, eller hvis præstationer tillades benyttet hertil. Med hensyn til udnyttelsen af filmværket ophæver § 92 de ene- og vederlagsrettigheder til eksemplar fremstilling, radiospredning og offentlig fremførelse, som ellers tilkommer kunstneren i medfør af §§ 75 - 77.

Også de ideelle rettigheder til filmværker gøres til genstand for nærmere regulering. Det bestemmes således i § 93, at alle de relevante rettighedshavere, dvs. både ophavsmændene til filmværket og de heri benyttede værker samt de udøvende kunstnere, kun kan modsætte sig grovere krænkelse af deres værker og præstationer. De sksi herved tage passende hensyn til hinanden og til producentem.

7.2.3. Frankrig.

Den franske ophavsretslov fra 1957 indeholder regler om overdragelse af filmatiseringsrettigheder i Art. 15 - 17. I Art. 15 - 16 findes visse indskrænkninger i de bidragende ophavsmænds ideelle rettigheder. Således kan ophavsmændene ikke modsætte sig, at deres bidrag bruges til færdiggørelsen af en film, selv om bidraget af den ene eller anden grund er ufuldendt. De bevarer dog rettighederne til de anvendte værker. De ideelle rettigheder kan iøvrigt kun udøves over for det færdiggjorte filmværk, dvs. når der foreligger enighed mellem instruktør og eventuelle medophavsmænd på den ene side og producenten på den anden side. Er andet ikke aftalt, kan fiver af ophavsmændene til filmværket frit disponere over den del af værket, som udgøres af hans personlige bidrag med henblik på udnyttelse i en anden genre og under respekt af reglerne OM fællesvirker.

En præsumptionsregel om de økonomiske rettigheder findes i Art. 17, 2. afsnit. Denne regel omfatter alle ophavsmænd til kinematografiske værker, bortset fra autorerne til musikværker. Efter bestemmelsen anses - i mangel af modstående aftaler - eneretten til den kinematografiske udnyttelse for overdraget til producenten. Dette udelukker dog ikke anvendelsen af lovens generelle regler om rettighedsoverdragelser, herunder især Art. 26 og 35. I Art. 26 defineres udnyttelsesretten som omfattende retten til fremførelse og retten til eksemplarfremsstilling. I Art. 35 fastslås som hovedregel, at ophavsmænd har ret til royaltyhonorering. Denne hovedregel kan kun fraviges i visse, nærmere opregnede tilfælde, f.eks. hvis praktiske vanskeligheder gør denne afregningsform umulig eller uforholdsmæssig vanskelig. Desuden kan royaltyafregning undlades, hvis f.eks. ophavsmændens bidrag ikke udgør et væsentligt element i det samlede værk, eller hvis brugen af værket kun har accessorisk karakter i forhold til det udnyttede objekt.

7.2.4. Storbritannien.

I Storbritannien adskiller reglerne om filmværker sig i hvert fald på det formelle plan en del fra de vesttyske og franske regler. Efter Copyright Act 1956 Sec. 13 (1) består der en uafhængig ophavsret til selve filmværket, en ret som tilkommer den, der foretager de nødvendige arrangementer for optagelsen, Sec. 13 (4) og (10). Denne ret berører imidlertid ikke rettighederne til de filmatiserede værker samt andre værker, som er benyttet ved filmfremstillingen, Sec. 16 (6). Dog gælder det særegne forhold, at disse "underliggende" rettigheder ikke kan hævdes i forhold til udnyttelse af filmen ved offentlig visning, når den særlige "film-copyright" er udløbet. Dette sker 50 år efter optagelsesåret eller efter året for en særlig registrering af filmen, Sec. 13 (3) og (7). Derimod bevarer rettighederne til eksemplar fremstilling for de underliggende værker.

Værker, som opstår under fremstillingen af filmen, altså f.eks. resultatet af instruktørens indsats, nyder ingen beskyttelse udover producentens "film-copyright".

Beskyttelsen af de udøvende kunstnere er i Storbritannien hjemlet i en særlig lovgivning fra 1958 med senere ændringer (1963 og 1972). I 1958-loven ydes i Sec. 2 en strafferetlig beskyttelse mod optagelse af kunstnerens præstation på film og mod spredning og visning af ulovlige optagelser. Kunstnerens rettigheder er således udtømt, så snart filmen med hans samtykke er nptaget.

7.3. Udvalgets overvejelser.

Bag gennemførelsen af § 42 i 1961 lå et ønske om at sikre filmproducenten, at der allerede ved indgåelsen af aftalerne med de medvirkende ophavsmænd hersker fuld klarhed over retsforholdene. Man fandt derfor, at der burde indføres en fortolkningsbestemmelse, som, hvis der ikke blev taget forbehold,

sikrede producenten retten til at gøre filmværket tilgængeligt for almenheden. Man henviste iøvrigt til den store indsats af kapital og arbejde, der kræves af producenten (Folketings-tidende 1959/éo, till. A, sp. 2748 f).

Et centralt spørgsmål omkring § 42 er, om den i sin gældende formulering omfatter den udnyttelse af filmværker, som sker ved fremstilling af videogrammer og spredningen af disse til det almindelige publikum ved salg og udleje. For så vidt angår allerede eksisterende filmværker er dette i og for sig et almindeligt retsspørgsmål, og kan parterne ikke enes herom, må de i sidste ende få spørgsmålet afklaret ved domstolene. Udvalget har berørt spørgsmålet under forhandlingerne, og der viste sig at være en fundamental uenighed om forståelsen af § 42. Derfor tages der ikke stilling hertil i nærværende betænkning.

Et andet spørgsmål, som er nært beslægtet med det nævnte, er, om man ved en lovændring bør tilstræbe en afklaring af § 42's område med virkning for fremtidige filmproduktioner. I bekræftende fald er spørgsmålet, hvordan denne afklaring indholdsmæssigt bør være.

Nogle medlemmer af udvalget har argumenteret for, at præsumtionen skulle omfatte spredning af filmværker ved salg eller udleje af eksemplarer (videogrammer). De har lagt vægt på, at rettighederne til film er meget komplicerede på grund af det store antal medvirkende, der er i hver eneste film. Hvis man ikke ved hjælp af præsumptionsregler sikrer rettighederne for producenterne, vil de pågældende udnyttelsesformer let kunne blive blokeret, enten fordi man ikke kan få kontakt med enkelte rettighedshavere eller fordi de ikke ønsker at afstå rettighederne. Producenterne har ofret betydelige summer på frembringelsen af filmværket, og det ville derfor være urimeligt ikke at sikre dem adgangen til at frugtbar gøre denne investering. Tanken bag § 42 har da også været at sikre filmproducenterne alle de relevante udnyttelsesformer. Siden lovens

tilkomst er en ny udnyttelsesform blevet aktuel, nemlig spredningen af videogrammer ved salg eller udlejning af eksemplarer til almenheden. Dette er blevet en helt sædvanlig udnyttelsesform, og indtægterne herfra indgår på linie med biograf- og fjernsynsindtægter ved budgetteringen af nye film. Præsumptionsreglen i § 42 må derfor for at være tidssvarende også omfatte den nævnte videogramudnyttelse.

Andre medlemmer af udvalget - der har det udgangspunkt, at den gældende præsumptionsregel i § 42 kun har haft det formål at sikre producenterne en række relevante udnyttelsesformer, som var kendte ved lovens tilblivelse, navnlig distributionen til filmforevisning - har helst set, at præsumptionsreglerne i § 42 helt ophæves eller, da dette vanskeliggøres - eller umuliggøres - af hensyn til Bemerkskonventionens krav, begrænses mest muligt. Der er siden vedtagelsen af § 42 i 1961 sket en betydelig udvikling, især i inulighederne for at administrere rettigheder, men også i organiseringen af ophavsmændene og de øvrige medvirkende. Behovene for at sikre producenten alle rettighederne er derfor mindsket afgørende. Hertil kommer, at film overvejende produceres af konsortier, som dannes for den enkelte produktion, og som regelmæssigt likvideres senere. Herefter er rettighederne en handelsvare, og det kan være vanskeligt eller umuligt at finde frem til indehaveren. De medvirkende autorer og kunstnere vil derimod normalt altid kunne identificeres. Hertil kommer, at § 42 bygger på en tankegang, som er i strid med nogle fundamentale ophavsretlige principper. Ophavsmanden har - og bør have - en række ideelle og økonomiske interesser, som følger værket også efter at udnyttelsen af det er påbegyndt. Det er velkendt, at produktionen af kulturgoder ofte hviler på et usikkert økonomisk grundlag, og det vil derfor ofte være let at overtale ophavsmændene til at afstå rettighederne for et begrænset engangsbeløb. Konsekvensen heraf bliver imidlertid, at honoreringen altid tager højde for risikoen og aldrig giver del i gevinsten, hvis filmen bliver en succes. Den eneste vej ud af dette er royalttyordninger, som i praksis anvendes med udmærkede resultater på mange områder.

§ 42 har vist sig i praksis at hindre etableringen af royalty-systemer på filmområdet, og denne favorisering af den ene part bør efter disse udvalgsmedlemmers opfattelse bringes til ophør.

Udvalget har drøftet problemstillingen, og man har herudover overvejet forskellige kompromis muligheder samt forskellige opbrydninger af § 42's indhold. Det har imidlertid ikke vist sig muligt at forene de ovenfor refererede grundsynspunkter. På denne baggrund og når henses til, at den nordiske ophavsretslovgivning iøvrigt bygger på princippet om aftalefrihed uden legale præsumtioner, har man besluttet ikke at fremlægge noget forslag til ændring af § 42. Konsekvensen heraf er, at det - i hvert fald foreløbig - ikke vil være ganske afklaret, i hvilket omfang spredningen af filmværker er omfattet af lovreglen. Forholdene ved ældre film samt ved nyere film, hvor nærmere aftale ikke er indgået, må derfor enten afklares ved særlige aftaler eller finde en retslig afgørelse ved domstolene.

For nærværende er situationen den, at der er indgået en aftale mellem Danske Dramatikeres Forbund og Foreningen af danske Filmproducenter, hvorefter rettighederne til videogramudnyttelse overdrages. Lignende aftaler er ikke indgået af Dansk Forfatterforening eller andre ophavsmandsorganisationsopner.

For skuespillernes vedkommende er der efter gældende ret ingen eneret til eksemplarspredning eller visning. § 42 omfatter derfor ikke de udøvende kunstnere. I forbindelse med forhandlingen af overenskomsten for 1982-83 mellem Foreningen af danske Filmproducenter og Dansk Skuespillerforbund konstateredes uenighed mellem parterne om fortolkningen af overenskomstens bestemmelser i så henseende. Man vedtog at videreføre overenskomsten uændret, samtidig med at man aftalte en videre procedure for forhandlingen af dette spørgsmål. Herunder forpligtede filmproducenterne sig til ikke at foretage videogramoverførsler af film, sat i produktion efter 31. december 1981 og til gengæld afstod skuespillerforbundet fra at hindre over-

førslen af andre film. Denne "fredsaftale", som ikke præjudicerer problemløsningerne, havde gyldighed indtil 30. september 1983. Hvis det ikke lykkes at opnå enighed om spørgsmålet, bortfalder både "fredsaftale" og hovedoverenskomst. For så vidt angår alle eksisterende film vil videorettighedernes placering da være et retsspørgsmål, og for alle nye vil det først og fremmest være et aftalespørgsmål.

Som berørt ovenfor i afsnit 7.1. har et flertal i udvalget stillet forslag om, at de udøvende kunstneres beskyttelse udvides til også at omfatte sprednings- og visningsrettigheder. Det kræves ikke af de internationale konventioner, at sådanne rettigheder for udøvende kunstnere bindes op af præsumtioner eller lignende. I lyset af de meget forskellige holdninger, der er redegjort for i det ovenstående, har udvalget ikke fundet at kunne fremlægge et forslag til ny regulering. Der er flere mulige måder at angribe problemet på. Man kan formulere særlige præsumptionsregler for de udøvende kunstnere. Man kan henvise fra § 45 og § 42, hvorved også kunstnerne får part i den eksisterende usikkerhed, eller man kan undlade at henvise, hvorved parterne - som det allerede nu er tilfældet for så vidt angår retten til eksemplarfremstilling, herunder ved overførsel til andre gengivelsesindretninger - henvises til at træffe nærmere aftaler.

8. Beskyttelse af videogramproducenter.

Producenter af lydoptagelser er efter ophavsretslovens § 46 beskyttet mod, at andre kopierer deres optagelser. Denne beskyttelse varer i 25 år efter udløbet af det år, i hvilket optagelsen fandt sted, og den er ikke afhængig af, om der indspillede er et beskyttet, værk, eller om der af producenten ydes nogen kunstnerisk eller skabende indsats. Det er en såkaldt producentbeskyttelse, dvs. at den umiddelbart tilkommer producentforetagendet. Den er ikke afledt fra nogen af de personer, som foretager det tekniske optagelsesarbejde eller som har rettigheder til de indspillede værker.

I udvalgets 3. delbetænkning, Beskyttelse af kunstneriske præstationer, bet. 962/198?, behandles denne beskyttelse i flere sammenhænge. Bl.a. kan der henvises til side 44 f, 85 f og 96. Blandt udvalgets forslag skal især nævnes, at et flertal i udvalget foreslog beskyttelsen udvidet til at vare i 50 år. Udvalget tog ikke stilling til spørgsmålet, om beskyttelsen efter § 46 bør udvides til også at omfatte billedoptagelser. (Billedoptagelser forstås her som "levende billeder", ikke fotografier, som beskyttes efter loven om retten til fotografiske billeder).

Som det berøres i den ovennævnte betænkning side 45, finder udvalget, at der knytter sig systematiske betæneligheder til producentbeskyttelser. Rettighedsmonsteret kompliceres af disse beskyttelser, som i princippet ikke er nødvendige.

Producenterne kunne - ligesom f.eks. bogforlag gør det - erhverve de fornødne rettigheder ved aftaler med de medvirkende. Dette har iøvrigt også lidt til været den fremherskende model inden for filmen, idet producenterne alene har haft selvstændige producentrettigheder til lydsiden af filmene. Noget andet er, at rettighedserhvervelsen er lettet af præsumptionsreglerne i § 42, jfr. afsnit 7 ovenfor. Når udvalget ikke foreslog, at man ændrede strukturen af producentbeskyttelsen for fonogram-

producenterne, skyldtes det navnlig, at de berørte branchers praksis er opbygget på grundlag af, at disse rettigheder faktisk eksisterer. Der er her navnlig grund til at bemærke, at international praksis varierende med hensyn til beskyttelsen på dette område. I nogle lande er det således kun producenterne, som beskyttes, og det ville derfor føre til u hensigtsmæssige resultater, hvis man her i landet forlangte, at producenterne skulle kunne dokumentere en afledt ret.

I erkendelse af at det ikke vil være hensigtsmæssigt at opgive konstruktionen med producentbeskyttelser ved fonogrammer, må det overvejes, om det vil være hensigtsmæssigt at udvide beskyttelsen til også at omfatte billedoptagelser.

Et flertal i udvalget kan imidlertid ikke gå ind for en sådan udvidelse. Flertallet konstaterer, at der ikke i udvalget har kunnet opnås enighed om at fremlægge forslag til ændring af bestemmelsen i OL § 42, selvom det efter flertallets opfattelse havde været ønskeligt, at denne bestemmelse blev ophævet eller præciseret i retning af de tilsvarende bestemmelser i den norske lovs § 39, stk. 2 - 4. jfr. herom side 39. I mangel af en sådan præcisering af formodningsreglen i § 42 finder man, at en udvidelse af producentbeskyttelsen i OL § 46 vil give en manglende balance mellem producentbeskyttelsen og beskyttelsen af de i en film medvirkende ophavsmænd. Udvalgets flertal finder derfor ikke på nuværende tidspunkt at kunne gå ind for en udvidelse af § 46 til også at omfatte film, videobånd eller andre indretninger, på hvilke levende billeder er overført.

Et mindretal i udvalget, Erik Carlsen, M. Kockvedgaard, Britta Kümmel, Fl. Leth-Larsen og Erik Mohr Mersing finder, at § 46 bør udvides til at omfatte billedoptagelser. Disse medlemmer påpeger, at en producentbeskyttelse ikke fratager ophavsmændene nogen del af deres beskyttelse, og at en væsentlig grund til at man indførte producentbeskyttelsen for fonogramproducenterne var, at den muliggjorde en hurtig og effek-

tiv indgriben over for retskrænkelser. Navnlig gør en producentbeskyttelse det unødvendigt at føre omfattende beviser for rettighedsforholdene, i tilfælde hvor en krænkelse skal påtales, Ved videogrammer gør de samme hensyn sig gældende, til tider endog i en skærpet form, dels fordi rettighedsforholdene ved filmværker normalt er ret komplicerede, dels fordi især videogrammer synes at være et foretrukket objekt for rettighedskrænkelser, jfr. iøvrigt herom udvalgets 2. delbetænkning, Båndafgifter - sanktioner - påtale, bet. 944/1982. Synspunktet understøttes også stærkt af det forhold, at talrige videogrammer importeres fra lande, hvor det kan være særdeles vanskeligt at få korrekte oplysninger om de underliggende retsforhold, løvrigt har det hidtil i altovervejende grad været videogramdistributørerne, som har stået for bekæmpelsen af den ulovlige videogramudnyttelse.

Det kan anføres, at hensynet til forfølgning af retskrænkelser i og for sig kunne tilgodeses ved mindre omfattende foranstaltninger, f.eks. en legal påtaleret for producenten eller en påtaleformodning til gunst for denne. Sådanne konstruktioner løser imidlertid ikke de øvrige beskyttelsesbehov, som producenterne kan have i relation til optagelser af ikke ophavsretligt beskyttet stof, jfr. nedenfor.

Endelig kan det anføres, at en producentbeskyttelse for billedoptagelser vil falde naturligt ind i lovens systematik derved, at den ligestiller billed- og lydoptagelser, der hyppigt er teknisk sammenkoblede. Derved opnås retlig beskyttelse også i de tilfælde, hvor det optagne ikke er nogen beskyttet præstation eller et beskyttet værk. Dette har bl.a. praktisk betydning ved optagelser af sportsbegivenheder, tekniske demonstrationer til undervisningsbrug og meget andet. Desuden vil producentbeskyttelsen medføre en vis ligestilling mellem levende billeder og fotografiske billeder ("still-billeder";). Beskyttelsen af fotografier kan ganske vist ikke kaldes en producentbeskyttelse, men der eksisterer dog visse ligheder. Navnlig beskyttes fotografier generelt, dvs. uden krav om særlig skabende indsats; eller lignende.

9. Optagelse af radio- og fjernsynsudsendelser i undervisningsvirksomhed.

En vigtig følge af videoteknikkens fremkomst har været, at det er blevet muligt at anvende filmisk materiale til en række formål, hvor den hidtidige teknik var for tidskrævende eller for kostbar. Det gælder således brugen af videogrammer til forskellige sociale og undervisningsmæssige formål. Udvalget har som udgangspunkt ikke ønsket at tage disse problemer op i denne sammenhæng. Det skyldes, at ganske tilsvarende problemer findes ved andre højtudviklede teknologier, herunder bl.a. den elektroniske databehandling. Det vil derfor være hensigtsmæssigt at behandle emnet mere generelt, hvilket man agter at gøre i en senere fase af udvalgets arbejde. Medlemmerne Erik Carlsen og Britta Kümmel henviser i denne sammenhæng til deres udtalelse nedenfor side 96 ff.

På et enkelt punkt har udvalget dog måttet ændre arbejdsplanen, idet ministeriet for kulturelle anliggender ved en skrivelse af 2. november 1982 anmodede udvalget om en udtalelse om en række spørgsmål med relation til ophavsretslovens § 17. Denne regel omhandler brugen af lyd- og videobåndoptagere i undervisningsvirksomhed. Udvalget afgav herefter en udtalelse til ministeriet den 14. april 1983. Det blev i denne forbindelse vedtaget, at udvalget ville udarbejde et betænkningsskizze over indholdet af udtalelsen, således at emnet kunne anses for færdigbehandlet i udvalget. Man har derfor fundet det hensigtsmæssigt at medtage denne problemstilling i nærværende betænkning med henblik på at fremsætte endelige forslag til en mere langsigtet løsning af problemerne, jfr. herved den af Folketinget vedtagne revisionsbestemmelse i lov nr. 697 af 21/12 1982.

9.1. Den historiske baggrund.

I det kommissionsudkast fra 1951, som ligger til grund for den gældende ophavsretslov, fandtes der ikke bestemmelser om bånd-

optagelser i undervisningsvirksomhed, hvilket formentlig hang sammen med, at båndoptagere på det tidspunkt kun i ringe omfang blev markedsført med almindelige forbrugere for øje. I de følgende år skete der imidlertid en kraftig udvikling på området. Bl.a. anskaffede mange skoler tråd- og båndoptagere, ikke mindst på grund af vanskelighederne med at få skemalægningen til at passe med radioens skoleudsendelser.

Ved gennemførelsen af ophavsretsloven i 1961 blev der i § 17 optaget en bestemmelse om denne problematik. Efter bestemmelsen var det tilladt til midlertidig brug ved undervisning at fremstille eksemplarer af offentliggjorte værker ved lydoptagelse, såfremt fremstillingen fandt sted inden for undervisningsvirksomhed eller i en indspilningscentral, der er oprettet af offentlig undervisningsmyndighed. De fremstillede eksemplarer måtte ikke udnyttes i andet øjemed. Bestemmelsen omfattede alene lydoptagelser, men var modsat ikke begrænset til radioudsendelser. Bestemmelsen undtog iøvrigt de kommercielt fremstillede gramofonplader og bånd. På baggrund af det ubestemte i udtrykket "til midlertidig brug" tilføjedes en hjemmel for undervisningsministeren til at fastsætte nærmere regler om opbevaring og benyttelsen af båndene. Denne hjemmel blev aldrig udnyttet.

I forbindelse med udviklingen af videobåndoptagere til ikke-professionelt brug opstod der i slutningen af 1960'erne ønske om, at også optagelser af fjernsynsudsendinger på videobånd blev muliggjort, og i 1971 blev der indgået aftale mellem Danmarks Radio og visse ophavsmandsorganisationer om en forsøgsordning desangående. Efter denne aftale kunne kopier af udsendte programmer fremstilles og udlånes til forskellige former for undervisningsformål, der nærmere var specificeret i aftalen. Tilrettelæggelsen af forsøgsordningen var henlagt til et fællesudvalg, bestående af 2 medlemmer fra AC og 2 medlemmer fra DR. Dette udvalg skulle også tage stilling **til**, om indkomne kopiønsker kunne opfyldes i overensstemmelse med aftalernes betingelser for udlevering.

For udlånet skulle der lDetales et gebyr, der alene tilsigtede at dække de rene kopieringsomkostninger, og som ikke indeholdt noget vederlag til ophavsmændene. Ordningen førte kun til et begrænset udlån af videokopier. Om årsagerne hertil er der delte meninger. Efter at være blevet forlænget i 1973 ualøb ordningen i 1974.

I den daværende fællesnordiske ophavsretskomiteés 1. betænkning, NU 21:73, stillede de danske, finske og svenske sagkyndige forslag om forskellige ændringer af § 17. De danske sagkyndiges forslag indebar, at der ikke blot måtte fremstilles lyd-, men også videooptagelser. Efter forslaget skulle optagelserne gøres ubrugbare efter et tidsrum, fastsat af kulturministeren. Forslaget indebar en indsnævring af bestemmelsens område, idet den kun omhandlede optagelser fra radio- og fjernsynsudsendelser, og den tidligere særregel for grammofonplader m.v. var derfor ikke længere fornøden. I stedet foreslog man en undtagelsesregel for filmværker, der også er beregnet til forevisning på anden måde end i fjernsyn. Endelig havde ophavsmændene ret til vederlag, hvis der skete optagelser af værker, der ikke var udsendt i undervisningsajemed. Modsvarende var udnyttelsen af undervisningsudsendelser fri.

Den nugældende affattelse af den danske § 17 blev vedtaget af Folketinget ved lov nr. 240 af 8. juni 1977. Bestemmelsen bygger i alt væsentligt på forslaget fra den fællesnordiske komité, men der findes visse afvigelser. Således er hjemlen til administrativt at fastsætte nærmere regler udvidet til at omfatte opbevaringen og benyttelsen af optagelserne, ligesom reglerne om vederlaget for ikke-undervisningsudsendelser er uddybet. Undtagelsesreglen for film er ændret til at omfatte film, der indgår i biografernes almindelige repertoire af spillefilm.

Under behandlingen i Folketinget indførtes en revisionsklausul i ændringslovens § 2, stk. 2, hvorefter forslag til revision af loven skulle fremsættes for Folketinget senest i folketingsåret 1981/82.

Nærmere regler om opbevaringen og brugen af optagelserne blev givet ved kulturministeriets bekendtgørelse nr. 152 af 6. april 1979. Disse regler blev fastsat efter drøftelser mellem kulturministeriet på den ene side og på den anden kunstnerorganisationerne og undervisningsministeriet. Fristen for opbevaring af optagelserne blev fastsat til 4 år efter den første udsendelse i radio eller fjernsyn.

Den fælles forhandlings- og opkrævningsinstitution, som forudsattes i § 17, blev oprettet den 3. juni 1981 (COPY-DANs forvaltningssektor "§ 17-kopier"), og den modtog kulturministerens godkendelse den 3. maj 1982.

I en udtalelse af 11. september 1981 konstaterede udvalget, at det på daværende tidspunkt ikke var muligt at foretage en kvalificeret afvejning af omstændighederne på dette område, da en sådan i lyset af lovændringerne i 1977 måtte forudsætte, at forholdene på den ene eller den anden måde havde stabiliseret sig. Man var derfor ikke i stand til at fremkomme med forslag til en mere langsigtet løsning af problemerne. I stedet foreslog man, at revisionsfristen ophævedes.

Ved lov nr. 177 af 28. april 1982 vedtog Folketinget en forlængelse af revisionsfristen til folketingsåret 1982/83 og ved lov nr. 697 af 21. december 1982 forlængedes den til 1983/84.

Der er indledt forhandlinger mellem forvaltningssektor "17-kopier" og undervisningsministeriet samt de kommunale organisationer i oktober 1982. Forhandlingstemaerne er dels forlængelse af opbevaringsfristen, dels vederlaget for ikke-undervisningsudsendelser.

9.2. Bernerkonventionen til værn for litterære og kunstneriske værker.

Blandt bestemmelserne om minimumsrettigheder i Bernerkonventionen har især Art. 9, stk. 2 og Art. 10, stk. 2 relevans for

reglerne i ophavsretslovens § 17. Art. 10, stk. 2 omhandler benyttelse af litterære og kunstneriske værker i publikationer, radioudsendelser og lyd- og billedoptagelser som illustration ved undervisning, men bestemmelsens indhold og placering i konventionen angiver klart, at den alene sigter på situationer, hvor den citeres. Artiklen dækker ikke udnyttelsen af hele værker, således som det er tilfældet med § 17, og Art. 10, stk. 2 skal derfor ikke behandles nærmere i denne sammenhæng.

I Bernerkonventionens Art. 9, stk. 1 fastslås hovedreglen om, at ophavsmænd til beskyttede litterære og kunstneriske værker har eneret til at tillade reproduktion af deres værker på enhver måde og i enhver form. Denne hovedregel modificeres af stk. 2 og 3, der i dansk oversættelse lyder således:

2) Det er forbeholdt unionslandenes lovgivning at tillade reproduktion af sådanne værker i visse særlige tilfælde, under forudsætning af, at en sådan reproduktion ikke på skadelig måde påvirker den normale udnyttelse af værket og ikke på urimelig måde gør indgreb i ophavsmandens legitime interesser.

3) Som reproduktion anses i denne konvention også enhver lyd- eller billedoptagelse.

Bestemmelsen i Art. 9, stk. 2 blev oprindeligt formuleret ved Stockholmskonferencen i 1967. I rapporten fra den komité, der stod for udformningen af bestemmelsen, hed det om forståelsen af den anvendte retlige standard:

"If it is considered that reproduction conflicts with the normal exploitation of the work, reproduction is not permitted at all. If it is considered that reproduction does not conflict with the normal exploitation of the work, the next step would be to consider whether it does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author. Only if such is not the case would it be possible in certain special cases to introduce a compulsory license, or to provide for use without payment. A practical example might be photocopying for various purposes. If it consists of producing a very large number of copies, it may not be permitted, as it conflicts with a normal exploitation of the work. If it implies a rather large number of copies for use in industrial undertakings, it may not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author, provided that, according to national legislation, an equitable remuneration is paid. If a

small number of copies is made, photocopying may be permitted without payment, particularly for individual or scientific use." (Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm 1967, Geneve 1971, side 1145 f.)

Denne udtalelse lægger op til en nuanceret bedømmelse af, hvorvidt en given lovgivningsmæssig foranstaltning er overensstemmende med konventionen. Samtidig må det erkendes, at udtalelsen herudover kun yder en begrænset konkret vejledning med hensyn til kopiering på lyd- og videobånd. Det kan dog med sikkerhed udledes af udtalelsen, at konventionen stiller visse krav på området. Det er eksempelvis ikke tilladt at gennemføre en national lovgivning, hvorefter enhver fremstilling af optagelser til undervisningsvirksomhed er fri.

Med hensyn til spørgsmålet om den tidligere § 17's konventionsforenelighed kan det oplyses, at der i forbindelse med ratifikationen af pariserteksten blev ført forhandlinger mellem de pågældende departementer i de nordiske lande. Der var her enighed om, at de dagældende bestemmelser i § 17 (§ 16, stk. 2 i Norge) ikke var i strid med de nye konventionstekster, jfr. NU 21:73 s. 107. Spørgsmålet havde forinden været genstand for nøje overvejelser bl.a. i Sverige, hvor et sagkyndigt udvalg i første omgang var kommet til det resultat-, at konventionsforpligtelserne nødvendiggjorde en ophævelse af § 17, jfr. prop. 1973:15, side 46 f.

Spørgsmål vedrørende beskyttelsen af videogrammer og herunder også brugen af optagelser i undervisningsvirksomhed har været drøftet internationalt i en underkomité under Bernerunionens eksekutivkomité. Ved et møde i Paris den 13. - 19. september 1978 vedtog denne komité en problemovervigt, der angiver visse momenter, som kan inddrages ved vurderingen af Art. 9's rækkevidde. Således kan nævnes: Omfatter indskrænkninger i rettighederne alle former for undervisning eller kun den systematiske i skoler og univertiteter? Omfatter de kun ikke-kommercielle aktiviteter? Omfatter de centrale og systematiske kopieringsordninger eller alene lærernes individuelle kopieringer? Til-

lades mangfoldiggørelse og udveksling mellem undervisningsinstitutionerne? Gælder der tidsgrænser, og er de i givet fald relateret til skoleåret? Gælder der undtagelser for særlige værkskategorier, f.eks. hvis de er skabt specielt til undervisning? Tillades der alene optagelser og brug af uddrag og ikke af hele værker? Hvem skal være ansvarlig for registrering af optagelserne og for overholdelse af de lovfæstede begrænsninger? Hvorledes skal vederlagsordninger for aktiviteter uden for de fastsatte undtagelser administreres?

9.3. Licenskonstruktioner ved masseudnyttelser af beskyttede værker.

Det er ikke nogen overraskende problemstilling, at den nye teknologi fremmer udnyttelsesformer af beskyttede værker, som nødvendiggør, at man overvejer ophavsmændenes beskyttelse. Sådanne problemer har været drøftet i forskellige sammenhænge i mange år, også inden tilblivelsen af den gældende ophavsretslov fra 1961. I erkendelse af, at en væsentlig del af arbejdet med revisionen af ophavsretslovgivningen ville komme til at bestå i løsning af problemer af denne art, optog udvalget i sin 1. delbetænkning, Licenskonstruktioner og fotokopiering, bet. 912/1981, et afsnit om de foreliggende muligheder (side 22 - 72).

Den mest indgribende løsning er helt at ophæve de økonomiske rettigheder på et givet område, således at ophavsmanden ikke kan modsætte sig brugen af sit værk og heller ikke er berettiget til vederlag. Dette betegnes normalt som indførelse af regler om fri udnyttelse¹. Regler af denne art kan efter omstændighederne være hensigtsmæssige og rimelige på visse snævert afgrænsede områder, men de er i modstrid med de ophavsretlige hovedregler, og en vidtgående brug af sådanne undtagelser vil svække det grundlag, produktionen og distributionen af kulturgoder m.v. er baseret på. løvrigt tillader de ophavsretlige konventioner som berørt ovenfor under 9.2 kun en begrænset anvendelse af sådanne regler.

En anden mulighed består i at ophæve rettighedshavernes muligheder for at nedlægge forbud mod udnyttelsen og i stedet at give dem en ret til vederlag for denne, en såkaldt tvangslicens. Kan parterne ikke enes om fastsættelsen af vederlaget, kan de indbringe spørgsmålet for et særligt navn, jfr. ophavsretslovens § 54. Tvangslicenser frembyder den fordel for ophavsmændene frem for regler om fri udnyttelse, at de indebærer en vederlæggelse for udnyttelsen. Heroverfor må det imidlertid fastholdes, at atærke grunde taler for, at man i videst muligt omfang undgår at erstatte den ophavsretlige eneret med vederlagsrelligheder. De ophavsretlige konventioner giver heller ikke hjemmel til nogen almen anvendelse af tvangslicenser, omend de nok kan anvendes på mere betydende områder end reglerne om fri udnyttelse.

Endelig kan der gennemføres regler om den såkaldte aftalelicens. Herved forstås en lovbestemt regel om, at indholdet i en kollektiv aftale tillige får virkning for de uorganiserede ophavsmænd. Almindeligvis vil aftaler, indgået af de repræsentative organisationer om brug af bestemte typer af værker, kun binde organisationernes medlemmer. De uorganiserede og - ikke mindst - de udenlandske rettighedshavere vil ikke være bundet, og de vil i værste fald kunne blokere for værksudnyttelsen. I så henseende bidrager aftalelicenser til en smidiggørelse af den rettighedsmæssige clearing af masseudnyttelser, idet antallet af forhandlingsparter reduceres. På den anden side forudsætter denne løsning dels, at der er et klart dokumenteret behov for at gribe ind i eneretskonstruktionen, dels at der er en rimelig konventionsmæssig dækning herfor, og endelig at de repræsentative organisationer m.v. på både bruger- og rettighedshaversiden eksisterer og er i stand til/ønsker at indgå nærmere aftaler.

Hvis der ikke er indgået aftaler gælder den almindelige ophavsretlige eneret.

For en mere detaljeret gennemgang af disse spørgsmål henvises til udvalgets ovennævnte delbetænkning. Her skal dog bemærkes,

at et flertal i udvalget konkluderede, at aftalelicensmodellen frernbyder betydelige fordele fremfor tvangslicensordningen, men at den dog kun bør anvendes, hvis visse almene samfundsmæssige forudsætninger er til stede på det enkelte område. Hvor disse forudsætninger er til stede, bør den efter flertallets opfattelse vælges fremfor indførelse af tvangslicens. Den endelige afgørelse bør bero på en konkret afvejning af samtlige omstændigheder på de forskellige områder. Et mindretal i udvalget ønskede ikke på daværende tidspunkt at drage selv foreløbige konklusioner, som ville kunne begrænse en fri vurdering af, hvilke løsninger der vil være hensigtsmæssige på de enkelte områder. Man tog ikke afstand fra aftalelicensmodellen som sådan, men understregede, at den kunne indebære en række ulemper for brugerne, som ikke vil foreligge ved en tvangslicens.

I de nordiske lande er der valgt forskellige løsninger. I Finland fremsatte lovrevisionsudvalget i sin 1. delbetænkning (nr. 12:1980) et forslag om aftalelicens for optagelse af både radio- og fjernsynsudsendelser. Forslaget blev imidlertid ikke gennemført, og gældende ret i Finland er derfor som i Danmark før lovændringen i 1977, dvs. en ret til midlertidig, fri udnyttelse, alene omfattende lydoptagelse. I Sverige er lovbestemmelsen praktisk talt identisk med den finske. Spørgsmålene har været genstand for forhandlinger mellem de berørte parter, og der har ikke været taget nogen lovgivningsinitiativer.

I Norge findes reglerne om optagelse til undervisningsbrug i åndsværkslovens § 16, stk. 2. Disse bestemmelser blev revideret i 1977, hvor det blev klargjort, at både lyd- og videooptagelser er omfattet. Nærmere regler er givet i kgl. res. af 18. september 1981, der omfatter optagelser af undervisningsprogrammer. Heri etableres en tvangslicens til fordel for 5 forskellige organisationer og fonds. Den 14. juni 1983 blev der afsagt en nævnskendelse herom. Fra rettighedshavernes side var der nedlagt påstand om et vederlag indtil udgangen af 1984 på N.kr. 6,- pr. lydoptagelse og 30 kr. pr. billedoptagelse af indtil 45 minutters varighed. Fra brugernes side tilbød man

N.kr. 2,- for lydoptagelse og 0,50 kr. for billedoptagelse af indtil 60 minutters varighed. Ved kendelsen fastsattes vederlaget til N.kr. 6,- for lydoptagelse og 10 kr. for billedoptagelse af indtil 45 minutters varighed. Ved længere indspilninger forhøjes vederlagene forholdsruæssigt. Nævnet afslog at påkende et krav om makulering af optagelser, der er mere end et år gamle, da man ikke mente at have hjemmel hertil. I kendelsen indgik endvidere forskellige spørgsmål om indeksregulering, betalingsvilkår og starttidspunkter for de forskellige satser.

9.4. Den rettighedsmæssige baggrund for § 17.

Under den nærmere diskussion af de problemkomplekser, som ligger til grund for reguleringen i ophavsretslovens § 17, kan det være hensigtsmæssigt at afklare, hvilke former for eksemplar fremstilling og brug af værker som foregår, og hvilke rettigheder der er impliceret.

Ophavsretten er en eneret til at udnytte værker, og de omfattede udnyttelsesformer er følgende: 1) fremstilling af eksemplarer 2) udsendelse af værker i radio og fjernsyn 3) offentlig fremførelse af værkerne og 4) spredning (distribution i videste forstand) af eksemplarer af værkerne.

I det handlingsforløb, som ligger mellem produktionen af en radio- eller fjernsynsudsendelse og brugen af en lyd- eller videokopi i undervisningen, indgår de her nævnte rettigheder på forskellig måde. Normalt sker der således en eksemplar fremstilling i forbindelse med produktionen af udsendelsen. Det er kun et fåtal af udsendelser, som sendes direkte, og selv i de direkte udsendelser indgår der i reglen klip af lyd- eller filmsoptagelser.

Herefter følger udsendelsen, der i sig selv er omfattet af rettighederne. Samtidig med udsendelsen kan der ske optagelse

(eksemplar fremstilling) direkte "fra æteren", men der kan også ske en fremstilling ved direkte kopiering af det eksemplar (masterbånd) som benyttes til udsendelsen. De fremstillede kopier distribueres (spredes) til brugerne, hvorefter de fremvises under former, der i hvert fald undertiden må karakteriseres som offentlige.

Den nugældende § 17 har kun virkning for visse af de her opregnede "grundlæggende" rettigheder. Bestemmelsen har således ingen umiddelbar betydning for de rettigheder, der så at sige ligger forud for udsendelsen. Bestemmelsen vedrører alene kopieringen "fra æteren", den eventuelle efterfølgende videre kopiering, distributionen af kopierne og fremvisningen af disse i undervisningsvirksomhed. Ved undervisningsudsendelser kan disse aktiviteter efter bestemmelsen udføres frit, altså uden samtykke fra rettighedshaverne og uden at de kan kræve vederlag. Ved andre udsendelser end undervisningsudsendelser (dog bortset fra biograffilm) kan aktiviteterne også ske uden tilladelse, men kun mod betaling af et vederlag (tvangslicens). For begge disse typer udsendelser gælder dog den begrænsning, at de omhandlede rettigheder i denne relation kun ophæves i 4 år. Efter udløbet af denne frist "genindtræder" den normale ophavsretlige eneret.

§ 17 regulerer ikke kopieringen af masterbånd og distribution af sådanne kopier. Selv om denne udnyttelsesform i praksis minder om den, der reguleres i § 17, er de ophavsretlige aspekter helt anderledes. Lovgrundlaget er her DL § 22, stk. 3 og 4, der skal fortolkes i overensstemmelse med Bernerkonventionens regler, jfr. nærmere bet. 785/1976 oin bevarelse af radio- og TV-udsendelser, side 40 ff. Masterbåndproblemerne behandles derfor ikke nærmere her.

Normalt - dvs. bortset fra undervisningsvirksomhed - er det ikke tilladt at optage radio- og TV-udsendelser på lyd- eller videobånd for herefter at distribuere kopierne. En sådan optagelse og distribution ville dels stride mod Danmarks Radios egne ret-

tigheder i henhold til ophavsretslovens § 48, dels stride mod ophavsmændenes rettigheder til de udsendte værker. Dette kan f.eks. ses i højesteretsdommen UfR 1976 side 552, hvor man fandt, at et rederi ikke var berettiget til at optage fjernsynsudsendelser på videobånd til forevisning for besætningerne på tankskibe. Danmarks Radio ville naturligvis kunne give tilladelse til optagelse og distribution for så vidt angår radiofoniens egne rettigheder. For så vidt angår ophavsmændenes rettigheder stiller forholdene sig anderledes. Danmarks Radio erhverver naturligvis de fornødne rettigheder til udsendelsen, men normalt erhverver man ikke yderligere rettigheder. Det er uomtvistet, at f.eks. en videogramdistribution af Danmarks Radios udsendelser som udgangspunkt forudsætter, at de pågældende rettigheder hertil erhverves, det være sig ved individuelle aftaler, ved kollektive overenskomster eller ved almindelige ansættelsesvilkår.

I det her skitserede mønster sker der betydelige ændringer ved § 17's regulering af udsendelsernes videre skæbne. Ved de udsendelser, som ikke er undervisningsudsendelser, forudsættes Danmarks Radio på normal måde at tilforhandle sig udsendelsesrettighederne eller erhverve dem på anden måde, sådan som det nærmere er reguleret i loven. Men sker der herefter en efterfølgende optagelse og distribution af optagelserne til undervisningsbrug, kan dette rettighedsinæssigt cleares direkte mellem brugerne og rettighedshaverne ved hjælp af § 17's tvangsgicens. Danmarks Radios rolle er her beskeden. Det er naturligvis hensigtsmæssigt, hvis institutionen bistår ved administrationen, men Danmarks Radio har ingen umiddelbar partsinteresse.

Ved undervisningsudsendelser indebærer § 17 et endnu stærkere opbrud i det beskrevne mønster. I og med at distributionen af optagelser af udsendelserne i vidt omfang er en fri udnyttelse, forskydes det rettighedsmæssige tyngdepunkt. Rettighedshaverne har intet lovbestemt vederlagskrav, og i den udstrækning de måtte ønske en økonomisk godtgørelse for den videregående udnyttelse, som dækkes af § 17, må de i princippet gøre sådanne krav gældende

over for Danmarks Radio i forbindelse med radioens erhvervelse af udsendelsesrettighederne. Hidtil er dette ikke sket, hvilket formentlig har sammenhæng med den generelt uafklarede situation, som har hersket på området. Det gælder for såvel de ansatte i Danmarks Radios undervisningsafdeling som for denne afdelings erhvervelse af rettigheder, at vilkårene er identiske med dem, der gælder for institutionens øvrige afdelinger.

Principielt må sådanne vederlagskrav, der udløses af undervisningssystemets særlige behov, være licensbetalerne uvedkommende, og man kan derfor på denne baggrund diskutere, i hvilket omfang det overhovedet er hensigtsmæssigt således at henskyde problemet om vederlæggelsen til forhandlinger med Danmarks Radio. For denne løsning taler, at Danmarks Radio alligevel har aftaler med rettighedshaverne, og skulle der blive rejst krav om særlige vilkår på grund af den efterfølgende frie udnyttelse, vil dette problem efter omstændighederne kunne finde en enkel løsning, f.eks. ved generelle løntillæg. Der måtte da eventuelt foretages en budgetudfletning mellem Danmarks Radio og undervisningssektoren.

På den anden side kan der påpeges betydelige ulemper ved denne regulering. Aftales der f.eks. særlige vilkår for de ansatte i undervisningsafdelingen, vil disse blive "lønførende" i forhold til institutionens andre afdelinger. I det hele kan det ikke udelukkes, at forhandlingerne med de forskellige rettighedshaverorganisationer om generelle overenskomster kan blive ganske komplicerede, hvis der rejses krav om særvilkår for en bestemt afdeling. Endvidere er der indbygget den ulempe i reguleringen, at man i givet fald måtte udrede den økonomiske compensation for den efterfølgende udnyttelse på et tidspunkt, tivo man intet overblik har over den kommende udnyttelse af de enkelte værk. Beregningen af økonomiske niveauer vil derfor for begge parter være behæftet med en betydelig usikkerhed. Dette hænger iøvrigt sammen med, at beregningen af ophavsretlige vederlag i typetilfældene foregår på forskellig måde, alt efter om der er tale om ud-

sendelse og lignende eller der er tale om produktion og distribution af eksemplarer. Ved radio- eller fjernsynsudsendelser, der normalt er engangshandlinger, aftales der i reglen et honorar pr. udsendelse. Ved eksemplar fremstilling og -distribution ydes vederlag derimod normalt som royalties, dvs. som en andel af omsætningen.

9.5. Undervisningssektorens rettighedsmæssige behov.

Den betydelige interesse, som omgærdet de her drøftede spørgsmål, skyldes i første række, at audio-visuelle hjælpemidler er særdeles velegnede til brug i undervisningen. Danmarks Radio har i mange år produceret undervisningsudsendelser til brug for såvel børn som voksne. Sådanne udsendelser kan være særdeles værdifulde, idet man i radio og fjernsyn ofte kan anskueliggøre forhold, som ville være vanskelige at fremstille på andre måder, f.eks. i bogform. Hertil kommer, at mange andre udsendelser, som ikke er produceret til undervisningsbrug, kan være overordentligt velegnede til undervisningsbrug. Der stilles store krav til alsidigheden i undervisningen, og det er en oplagt mulighed at benytte radioens og fjernsynets udsendelser som et led i honoreringen af disse krav. Som eksempler herpå kan nævnes skolernes sprogundervisning, hvor især fjernsynets fremmedsprogede udsendelser ofte giver et godt indblik i sprogets brug, og undervisningen i samfundskundskab, hvor i første række aktualitetsudsendelser kan være til stor nytte.

Opfyldelsen af disse pædagogisk betingede behov kan ske på flere måder. Den rettighedsmæssigt enkleste måde er at lade eleverne følge udsendelsen samtidig med, at den udsendes. Denne mulighed, der ikke forudsætter nogen eksemplar fremstilling, giver normalt ikke anledning til nogen ophavsretslige problemer. Men i praksis har den kun ringe betydning. Det er kun sjældent muligt at få gennemført forevisningen, da udsendelsestidspunktet ikke kan koordineres med den pågældende undervisningsinstitutions timeplan. Undervisningsvæsenet har derfor primært interesse i at kunne råde over optagelser af udsendel-

seme, jfr. bet. 947/19 'a 2 Landscentralen for undervisningsmidler, side 66 f.

Den eksemplarfreinstilling, som derfor bliver nødvendig, kan opdeles i følgende hovedtyper: Dels den midlertidige som alene foretages med henblik på tidsforskydning af brugen. Formålet er at lade de aktuelle udsendelser - af hvilken art de måtte være - indgå i den nogenlunde samtidigt stedfindende undervisning. Dels den mere permanente som sigter på en mere langsigtet opbevaring og brug af udsendelsen. Denne type optagelser kan foretages af læreren selv, men i praksis foretages den typisk i centraler for undervisningsmidler, og optagelsen ledsages i reglen af en registrering, katalogisering og distribution af kopier. Denne type optagelse minder i nogen grad om en fonogram- og videogramdistribution. Endelig kan det for fuldstændighedens skyld nævnes, at begge typer optagelse kan foretages med henblik på, at underviseren skal kunne afbryde fremførelsen for at uddybe, forklare og kommentere det pågældende stof.

Opfyldelsen af disse behovstyper fordrer i princippet forskellige rettigheder, idet iden første type optagelse ikke indebærer nogen særlig intensiv eller vidtrækkende udnyttelse af det optagne værk, hvorimod den anden type udnyttelse har en meget mere indgribende betydning og er af en ganske anden beskaffenhed: Den første type har karakter af en blot tidsforskudt udnyttelse af udsendelsen. Den anden type indebærer en løsrivelse fra udsendelsen og en oparbejdelse af et mere permanent undervisningsmateriale. Dette er ensbetydende med en systematisk og omfattende eksemplarfreinstilling og spredning, der repræsenterer en udnyttelse, som er væsensforskellig fra den forudgående udsendelse.

9.6. Udvalgets overvejelser.

Der har ikke i udvalget kunnet tilvejebringes enighed om en fælles indstilling vedrørende de spørgsmål, der omfattes af den midlertidige bestemmelse i ophavsretslovens § 17.

9.6.1. Flertallets indstilling.

Udvalgets flertal indstiller, at § 17 erstattes af en lovregel, hvorefter de omhandlede rettigheder kan erhverves på grundlag af aftalelicens, men henstiller i øvrigt, at forslag om en revision af § 17 afventer afslutningen af de igangværende forhandlinger mellem de offentlige myndigheder og COPY-DAN's forvaltningssektor "§ 17-kopier". Flertallets indstilling henviser på flere punkter til kulturministeriets skrivelse af 2. november 1902 til udvalget, hvori der anrnodedes om en udtalelse om en række forskellige tvivlsspørgsmål med relation til ophavsretslovens § 17. Denne skrivelse er med bilag optaget som bilag nr. 1 til denne betænkning.

I. Flertallets hovedsynspunkter.

Det er flertallets opfattelse, at der inden for organiseret undervisningsvirksomhed er et velbegrundet behov for at kunne kopiere og bruge Danmarks Radios undervisningsudsendelser som et led i undervisningen. Det er derfor ønskeligt, at ophavsretslovgivningen udformes på en måde, der ikke unødigt besværliggør denne brug af udsendelserne. På den anden side bør det ikke være for ophavsmændenes, de udøvende kunstneres, forlæggernes eller videoproducenternes regning, at dette behov imødekommes. Der må ved reglernes udformning ske en rimelig afvejning af de modstående interesser, og enhver løsning bør baseres på respekt for de bag ophavsretten liggende hensyn og på en reel overholdelse af Danmarks konventionsmæssige forpligtelser. Det er flertallets opfattelse, at end ikke den nugældende § 17 opfylder dette krav, og at en udvidelse af det frie område som foreslået af undervisningsministeriet ' allerede af denne grund må afvises. Hertil kommer, at såvel den gældende som den foreslåede ordning kan vanskeliggøre udviklingen af radio- og fjernsynsudsendelser uden for Danmarks Radio, lokalt såvel som landsdækkende, ligesom alternative produktionskilder til radio- og tv-programmer stilles urimeligt dårligt. Skadese ministeriets skrivelse af 25. oktober 1902 til kulturministeriet optrykt i bilag 1.

virkningerne gælder i særlig udpræget grad dansk forlagsproduktion af audiovisuelle undervisningsmidler, der allerede i dag udsættes for en stærk konkurrenceforvridning i forhold til Danmarks Radio. Den gældende § 17 medvirker på denne måde til at svække alsidigheden inden for dansk kulturproduktion og bør følgelig afløses af en generel bestemmelse om aftalelicens. En sådan regel vil muliggøre et væsentlig mere smidigt og nuanceret aftalemønster under fuld anerkendelse af undervisningssektorens behov for enkle og let administrerbare regler.

Flertallet har i overensstemmelse med kulturministeriets henvendelse af 2. november 1982 til udvalget taget udgangspunkt i spørgsmålet om optagelse af undervisningsudsendelser (II), men føjer hertil overvejelser om reguleringen af brug af andre udsendelser (III), om udsendelser fra andre institutioner end Danmarks Radio (IV), samt om forholdet til andre producenter af audiovisuelle undervisningsmidler (V).

II. Undervisningsudsendelser.

a. Med hensyn til behovet for særskilt regulering af undervisningsinstitutioners adgang til at tappe programmer udsendt i undervisningsøjemed har udvalgets flertal fortsat den opfattelse, at reglen i ophavsretslovens § 17 og den bagved liggende tankegang er forfejlet, og at der ikke er nogen rimelig grund til at gøre indskrænkninger i den ophavsretlige beskyttelse, fordi et værk findes at kunne bruges i undervisningen.

Dette standpunkt har ophavsmændene givet udtryk for i tidligere udtalelser vedrørende § 17-problemerne.

Til trods for denne principielle holdning har flertallet dog ønsket at medvirke aktivt i udvalgets drøftelser, med henblik på at vurdere, om der kunne opnås enighed om en kompromisløsning, som uden at prisgive ophavsmændenes legitime krav på retsbeskyttelse ville kunne tilfredsstillende undervisningsområdets ønsker i rimeligt omfang.

Udvalgets overvejelser har bygget på den i afsnit 9.5. ovenfor beskrevne sondring mellem den midlertidige brug, hvor optagelsen foretages af læreren selv eller på dennes direkte foranledning, og den mere permanent prægede brug, hvor optagelsen foretages af undervisningscentraler med katalogføring og langsigtet opbevaring og brug for øje. For illustrationens skyld er den første type karakteriseret som en blot tidsforskudt udnyttelse af udsendelsen, og dette sættes i skarp modsætning til den anden type, som indebærer en løsrivelse fra udsendelsen og en oparbejdelse af et mere permanent undervisningsmateriale.

Som anført i afsnit 9.5. har hele udvalget kunnet tiltræde, at brug af den sidstnævnte type, hvorved der sker en systematisk og omfattende eksemplar fremstilling og spredning, repræsenterer en udnyttelse, som er væsensforskellig fra den forudgående udsendelse.

Imidlertid har der ikke i udvalget kunnet opnås enighed, idet et antal udvalgsmedlemmer har fastholdt kravet om, at undervisningscentralernes systematiske tapning skulle kunne oprettholdes uden aftalegrundlag og uden pligt til vederlæggelse af ophavsmændene.

b. Det skal i denne forbindelse nævnes, at Danmarks Radio i kraft af sine kollektive eller individuelle aftaler med ophavsmændene og de udøvende kunstnere alene erhverver retten til at benytte de ophavsretligt beskyttede værker og produktioner til æterbåren spredning, og det aftalte vederlag dækker kun denne brug. Anden benyttelse vil derfor, når bortses fra særlig lovhjemmel, alene kunne ske med rettighedshavernes tilladelse, som i overensstemmelse med de ophavsretligt udviklede royalty-systemer normalt vil være betinget af en betaling, der sættes i relation til arten og omfanget af denne yderligere brug. Det er således vildledende, når det af Danmarks Radio og andre er blevet hævdet, at der i forbindelse med produktionen af Danmarks Radios udsendelser er ydet fuldt vederlag også for anden brug end spredning gennem æteren.

c. Det er nævnt i afsnit 2, at der ingen tvivl er om, at de i § 17 omtalte optagelser er omfattet af Bernerkonventionens Art. 9, og at en dansk lovgivning følgelig kun kan fravige den ophavsmændene tilkommende eneret til at tillade reproduktion, hvis en sådan reproduktion ikke på skadelig måde påvirker den normale udnyttelse af værket og ikke på urimelig måde gør indgreb i ophavsmandens legitime interesser.

Efter flertallets opfattelse kan det næppe betvivles, at den gældende danske ordning omkring § 17 strider mod Bernerkonventionens Art. 9, stk. 2. Dette illustreres bedst ved at gennemgå den problemoversigt, som er opstillet af en underkomite under Bernerkonventionens eksekutivkomite til brug ved vurderingen af Art. 9's rækkevidde, jfr. ovenfor side 58 f. En besvarelse af de her citerede vejledende spørgsmål på grundlag af kulturministeriets bekendtgørelse nr. 152 af 6. april 1979 vil føre til følgende resultat:

- 1) § 17's indskrænkninger i ophavsmændenes rettigheder gælder alle former for undervisning i organiseret form og ikke kun den systematiske undervisning i skoler og universiteter, jfr. bekendtgørelsens § 1, stk. 2.
- 2) Bekendtgørelsen omfatter også undervisning som led i kommercielle aktiviteter. Dette gælder såvel undervisning udført af kommercielle undervisningsvirksomheder, som undervisning f.eks. af medarbejdere i kommercielle erhvervsvirksomheder.
- 3) Den danske ordning åbner ikke alene for lærernes individuelle kopieringer, men tillader også centrale og systematiske kopieringsordninger, jfr. bkg. § 1, stk. 2 og § 3.
- 4) Bekendtgørelsen tillader udlån af kopier til anden undervisningsvirksomhed, § 3, og kopiering i under-

visningscentraler såvel på grundlag af egne optagelser, § 2, som på grundlag af udlån fra anden central, § 4.

- 5) De danske tidsgrænser er meget vidtgående, idet optagelser og kopier heraf først skal gøres ubrugbare ved udløbet af det fjerde hele undervisningsår efter udsendelsen, bkg. § 0, jfr. § 9.
- 6) Undtaget fra tvangsreglerne i lovens § 17 er alene filmværker, som indgår i biografernes almindelige repertoire af spillefilm, jfr. bkg. § 6. Alle andre værkskategorier tillades reproduceret uden hensyntagen til den skadevirkning, de herved kan udsættes for.
- 7) Adgangen til at optage, bruge og kopiere udsendelser inden for undervisningsvirksomhed gælder også for hele værker og ikke kun for uddrag af sådanne.
- 8) Selv inden for den offentligt organiserede undervisningsvirksomhed har man vist sig uvillig til at udstede centralt udformede forskrifter, der er bindende for de enkelte skoler og institutioner, og såvel undervisningsministeriet som de kommunale organisationer har afvist at føre kontrol med eller gennemføre sager om ansvar for krænkelser. Udenfor det organiserede undervisningsvæsen er der i praksis slet ingen mulighed for at påse, at reglerne overholdes.
- 9) På de områder, hvor lovens § 17 hjemler ophavsmændene ret til vederlag, er administrationen og opkrævningen heraf overladt til ophavsmændene selv, men på grund af tvangslicensreglen har det været uhyre vanskeligt at få brugersiden engageret i reelle forhandlinger om vederlæggelsen.

I tilslutning hertil bør det endelig nævnes, at den organiserede tapning og kopiering af undervisningsudsendelser inden for den offentlige undervisningssektor i dag har en sådan karakter og et sådant omfang, at den udgør en konkret trussel mod enhver form for alternativ produktion af danske videomaterialer til undervisningsbrug, jfr. nærmere afsnit V nedenfor.

Det vil således ses, at allerede den gældende danske ordning i forhold til de ovenfor nævnte fortolkningspunkter er udformet på en sådan måde, at den må antages at være i konflikt med Bernerkonventionen.

Det kan i denne forbindelse noteres, at lovregler svarende til den danske § 17 kun findes i forholdsvis få lande. Det fremgår således af en retssammenlignende analyse, foretaget i 1976 af dr. Adolf Dietz for EF-kommissionen, at der ikke fandtes lovregler af denne art i Belgien, Frankrig, Italien og Holland. I Luxembourg findes en regel om benyttelse af uddrag af værker, svarende til Bernerkonventionens Art. 10, stk. 2, og i England og Irland er retsstillingen tvivlsom (vi praksis er spørgsmålet reguleret ved aftale). I Vesttyskland må undervisningsudsendelser optages til brug i undervisningsvirksomhed, men slettes optagelserne ikke senest ved skoleårets udløb, tilkommer der rettighedshaverne et passende vederlag.

Konflikten med Bernerkonventionens krav til den danske lovgivning beror, som det vil ses, måske først og fremmest på den systematiske udnyttelse af alle de af ekspertgruppen opstillede kriterier vurderet som en helhed. I særlig grad opstår spørgsmålet om den konventionsmæssige holdbarhed af de efter kulturministeriets bekendtgørelse gældende frister for benyttelsen.

d. Det er på denne baggrund, man må vurdere de spørgsmål, som kulturministeriet i første række har anmodet udvalget om at behandle. Disse centrerer sig om § 8 i bekendtgørelsen af 1979 om opbevaring og udnyttelse af optagelser af fjernsynsudsendelser inden for undervisningsvirksomhed, som har følgende ordlyd:

"§ 8. Optagelserne og senere kopier heraf skal gøres ubrugbare senest 4 år efter at det program, hvorfra optagelse er gjort, første gang har været udsendt i radio eller fjernsyn, medmindre der er indhentet samtykke fra rettighedshaverne til fortsat opbevaring, jfr. dog § 9.

Stk. 2. Det er tilladt at foretage optagelser på grundlag af genudsendelser, der sker inden for den i stk. 1 fastsatte frist, men foretagelse af sådanne optagelser bevirker ikke nogen forlængelse af den nævnte frist.

Stk. 3. Det er ikke tilladt at foretage optagelser af genudsendelser, der sker senere end 4 år efter det program, hvorfra optagelse ønskes foretaget, første gang har været udsendt i radio eller fjernsyn."

I § 9, hvortil der henvises i § 8, stk. 1, bestemmes, at optagelser, der anvendes ved udløbet af fire-års-fristen ved igangværende undervisning, kan bevares til udløbet af det pågældende undervisningsår.

Med hensyn til spørgsmålet om fristens længde er det af undervisningsmini teriet fremført, at udlånet af kopier af udsendelser inden for det første 1-1 1/2 år har ligget ret lavt, og at programmerne fra 1977-78 først er "indkørt" omkring 1980. Den fulde brug af programmerne begrænses hermed på grund af fire-års-fristen til 2 - 3 år, hævdes det. Nogen dokumentation herfor er dog ikke fremkommet under de forhandlinger, som gik forud for fastsættelsen af reglen. Fra Landscentralen for Undervisningsmidler var der fremsat ønske om en frist på mindst 5 år. Heroverfor henviste Kassetteudvalget til bemærkningerne til lovforslaget og folketingsudvalgets betænkning. Den af Folketinget gennemførte midlertidige lovgivning gav efter Kasseludvalgets opfattelse ikke hjemmel for andet og mere end kortvarig midlertidig opbevaring og benyttelse, dvs. højst 1 - 2 år fra første udsendelse, og ikke de 3 år, som var fore-

slået i det af kulturministeriet i 1981 til drøftelse udsendte udkast til bekendtgørelse.

1) Ved vurderingen af spørgsmålet om fristreglerne har der været enighed i udvalget om, at en total suspension af tidsgrænser ikke vil være forenelig med Bernerkonventionen. En adgang til fri eksemplarfremsstilling helt uden tidsgrænser ville indebære en så betydelig afskæring af ophavsrettighederne, at de reelt ville miste enhver betydning på området.

Det vil ikke fra nogen side kunne anføres med føje, at rettighedshaverne ingen berettigede interesser har på dette område, og desuden må såvel fonogram- som videogramdistribution anses for normale udnyttelsesformer for beskyttede værker, uanset om det sker til undervisningsformål eller til andre formål.

På baggrund af international praksis og Bernerkonventionen samt dennes forarbejder er det ikke muligt at nå til et entydigt resultat med hensyn til, hvor lang en opbevaringsfrist, der er mulighed for at gennemføre. Fristen er kun en blandt mange faktorer, og jo mere omfattende og intensiv den tilladte udnyttelse i øvrigt er, des snævrere må fristen for den vederlagsfri udnyttelse sættes. Udvalgets flertal ønsker imidlertid at pege på, at kun meget få undervisningsudsendelser vil have en længere levetid end den frist for vederlagsfri udnyttelse, som undervisningsministeriet nu ønsker fastsat. I praksis vil en gennemførelse af denne frist derfor typisk være ensbetydende med en regel om vederlagsfri brug uden tidsbegrænsning. Når en sådan frist tillige ses på baggrund af de øvrige regler i bekendtgørelsen, må modstriden med Bernerkonventionens regler være åbenbar.

Bernerkonventionen har oernæst ikke tage stilling til det af kulturministeriet rejste spørgsmål, om der er hindringer for en regulering af fristeris starttidspunkt, således at den kunne tage sit udgangspunkt i katalogføringen. Det synes imidlertid ikke naturligt at bedømme en frist fra andet end udsendelsen,

medmindre brugen efter § 17 i sin helhed først skulle være lovlig fra et senere angivet tidspunkt. Konsekvensen heraf ville være, at brugen indtil dette tidspunkt fortsat var omfattet af ophavsmandens eneret. En sådan ordning må forekomme u hensigtsmæssig .

Det må endvidere anses for udelukket at lade genudsendelser af tidligere udsendte programmer udløse en ny udnyttelsesmulighed med tilhørende frist. En sådan regulering ville selvsagt kun få betydning for de få programmer, som i særlig grad er anvendelige over et længere tidsrum, idet genudsendelser ikke er aktuelle for andre udsendelser. For sådanne udsendelser ville en regel af denne art imidlertid være meget indgribende. Ved flere genudsendelser ville følgen blive en frist af ubestemt længde, hvilket reelt ville svare til en situation, hvor der for disse programmer slet ikke gælder nogen frist. En sådan regel ville derfor indebære en konventionsstridig indskrænkning af rettighederne .

2) Udvalgets flertal må derfor komme til den konklusion, at de i bekendtgørelsen fastsatte frister ikke vil kunne forlænges eller ændres som ønsket af undervisningsministeriet, men at de gældende frister tværtimod må forkortes, såfremt man ønsker at fastholde en § 17. Flertallet peger iøvrigt på, at fristbestemmelserne er en integreret del af hele det problemkompleks, som reguleres af § 17, hvorfor ændringer i de øvrige vilkår vil kunne have betydning også for bedømmelsen af fristerne.

3) Der er derfor grund til i stedet nærmere at vurdere betydningen af de to forskellige typer af udnyttelse, der er sondret mellem ovenfor under 9.5: Den kortvarige fiksering med henblik alene på en tidsforskydning mellem udsendelsestidspunktet og visningen, og den længerevarende fiksering, der er ensbetydende med oparbejdelsen og spredningen af et mere permanent materiale af undervisningsprogrammer.

1°) Hvad angår den kortvarige eksemplarfremsstilling kan den for en dels vedkommende ses som udtryk for de praktiske problemer,

der normalt vil være forbundet med at få undervisningsplanerne til at passe med udsendelsestidspunktet. Dette kunne naturligt afhjælpes ved et bedre tilrettelagt samarbejde mellem udsendesinstitutionen og modtagerne. Man kan dog ikke afvise, at der fortsat kan være et vist naturligt behov for lærerne med hensyn til at optage udsendelser med henblik på en senere afspilning, hvilket ikke er ensbetydende med, at der ikke burde tilkomme de benyttede værkers ophavsmænd et rimeligt vederlag for brugen. Det er indlysende, at sådanne optagelser, der er motiveret af den enkelte lærers individuelle undervisningsbehov, ikke i samme grad tilsidesætter væsentlige interesser for rettighedshavernes vedkommende som den egentligt organiserede tapning. Forudsætningen for at behandle sådanne tilfælde for sig vil imidlertid være, at optagelsen foretages af læreren selv eller på hans forudgående initiativ. Da optagelsens primære formål ikke nødvendigvis gør længere opbevaring end den, der følger af den tidsmæssige afstand fra udsendelsen til den individuelle benyttelse, vil der ikke være behov for at fastsætte mere end en kort opbevaringsfrist. Ønskes der en benyttelse, der går herudover, må tilfældet bedømmes som faldende uden for den her beskrevne gruppe.

2°) Med hensyn til den længerevarende fiksering af udsendelser, som foretages med henblik på yderligere kopiering og distribution af kopier ved udlån til undervisningsvirksomheder, gælder de anførte betragtninger ikke. Det er utvivlsomt, at ophavsmændenes interesser her berøres langt stærkere end ved den kortvarige eksemplar fremstilling. Hertil kommer, at undervisningscentralernes virksomhed organisatorisk og budgetmæssigt er lagt til rette med henblik på den optimale udnyttelse af undervisningsprogrammerne. Den tidligere omtalte katalogisering af optagelserne med efterfølgende "markedsføring" af programmerne over for undervisningsinstitutionerne viser, at centralernes optagelses- og spredningsvirksomhed repræsenterer en så intens udnyttelse af værkerne, at der i Bernerkonventionens forstand foreligger en normal udnyttelse.

Dermed falder den uden for de undtagelser, der åbnes mulighed for at gennemføre nationalt.

I denne forbindelse skal også nævnes den ideelle interesse, ophavsmændene har i, at deres værker bliver benyttet i nogenlunde den samme sammenhæng, som de blev skabt i. Det er hverken i undervisningens eller i ophavsmændenes interesse, at der anvendes forældede udsendelser.

Endvidere må rettighedshavernes økonomiske interesser fremhæves. Her skal blot nævnes, at undervisningsvæsenet ved den længerevarende fiksering og distribution af kopier forsynes med læremidler, som vil kunne indgå i undervisningen på linje med andre undervisningsmaterialer, der på sædvanlig måde erhverves fra forlag m.v. I den udstrækning, de ophavsretlige regler muliggør, at undervisningsvæsenet kan udnytte udsendelser uden at betale herfor, skabes der en konkurrenceforvridning i forhold til forlagsproducerede materialer. Sådanne regler vil følgelig føre til en formindsket produktion med deraf følgende ringere beskæftigelse for ophavsmændene eller svækket efterspørgsel efter deres værker. En sådan udvikling vil også medføre et formindsket udbud af egnede værker, hvilket i løbet af kortere tid vil medføre ulemper for undervisningsvæsenet. Det kan derfor hævdes, at reglerne indebærer, at Danmarks Radios udsendelsesmonopol udstrækkes til at være et faktisk monopol på produktionen af lyd- og billedstof til undervisningsbrug.

Det må på denne baggrund være rimeligt at fastslå, at der ikke bør gælde regler om fri udnyttelse af værkerne i en situation, hvor man tillader en længerevarende fiksering i forbindelse med systematisk kopiering og distribution af undervisningsudsendelserne. Ophavsmændene og de øvrige rettighedshavere har et rimeligt og velbegrundet krav på indflydelse på denne brug, ligesom de må have ret til vederlag herfor.

4) Udvalget har også overvejet spørgsmålet om, hvilken reelighedskonstruktion der bør gælde for området. Selv om dette også gælder om andet end undervisningsudsendelserne, står disse udsendelser så meget i focus, at det er naturligt at behandle spørgsmålet her.

En respekt af den almindelige ophavsretlige eneret vil efter udvalgets opfattelse forudsætte, at der eksisterede en organisation, som på aftalemæssigt grundlag repræsenterede alle de relevante rettigheder, herunder også de udenlandske. Sådanne organisationer eksisterer i øjeblikket kun med hensyn til rettighederne til musikværker, men ikke med hensyn til andre værks-typer, og selv om der er tegn til en stigende international organisering, vil en eneretskonstruktion derfor ikke være realiserbar på nuværende tidspunkt. Undervisningssektorens behov for at kunne opnå adgang til at benytte udsendelserne, bør ikke kunne hindres på grund af manglende organisering på rettighedshavernes side.

Problemet er da reduceret til et spørgsmål om, hvilken licenskonstruktion, der er den mest velegnede på området. Den gældende § 17 arbejder i så henseende med en (partiel) tvangslicens, men mod en sådan kan der efter flertallets opfattelse rejses en række væsentlige indvendinger, herunder at tvangslicenssystemet hverken er et nødvendigt eller et passende velnuanceret instrument, når der foreligger et så differentieret område som her, jfr. i øvrigt ovenfor under pkt. 3. Det bør derfor overvejes at løse rettighedsproblemet ved hjælp af en aftalelicens. Det kan i så henseende konstateres, at der i COPY-DAN's forvaltningssektor "§ 17-kopier" eksisterer en af kulturministeriet godkendt organisation på rettighedssiden, som må anses for at være repræsentativ for de involverede rettigheder. Heroverfor står brugersiden, det offentlige skolevæsen og andre undervisningsforetagender. Her er det offentlige skolevæsen langt den mest betydningsfulde bruger, og på dette område eksisterer den fornødne organisering også. Herved kan i øvrigt bemærkes, at der gennem en periode er ført forhandlinger om § 17 mellem disse parter. Ved siden af det offentlige skolevæsen står en betydeligt mindre og tildels formodentlig uorganiseret gruppe brugere, nemlig den private undervisningsvirksomhed. Typisk udfoldes denne i private firmaer m.v., der har specialiseret sig i kursusvirksomhed og lignende. På dette område findes der ikke en tilsvarende stærk organisering,

men i en vis udstrækning vil forskellige faglige organisationer kunne varetage fælles interesser.

Det bør i øvrigt fremhæves, at det i alrnindelighed vil være en naturlig følge af, at organisationerne inddrages, at rettighedshavernes organisationer påtager sig den praktiske tilrettelæggelse af fordelingen af vederlaget for benyttelsen. Set fra brugerside vil det efter omstændighederne kunne være en betydelig lettelse, at man frigøres for denne administration - jfr. udvalgets 1. delbetænkning, nr. 912/1981, side 42. Som det ligeledes siges i betænkningen, side 38, må det antages, at den "reelle markedspris" for brug af en gruppe beskyttede værker bedst findes ved frie forhandlinger.

Det kan yderligere konstateres, at selv om undervisningssektoren har et behov for at kunne udnytte radioens og fjernsynets udsendelser, er dette dog ikke mere presserende end, at man vil kunne acceptere eventuelle midlertidige afbrydelser af kopierings- og distributionsadgangen i tilfælde af konflikter under forhandlingen om den grundlæggende aftale. Udsendelserne er i intet tilfælde obligatorisk undervisningsmateriale, og behovet på dette område må klart være mindre end med hensyn til fotokopiering i undervisningsvirksomhed, hvorom ophavsretsudvalget i enighed foreslog en aftalelicens i udvalgets 1. delbetænkning, bet. nr. 912/1981, side 111 f.

Til fordel for en aftalelicens taler endvidere, at det ved en sådan konstruktion vil være muligt at få indført hensigtsmæssige og praktiske regler, som varetager ophavsmændenes ideelle rettigheder, specielt i relation til brug af forældede udsendelser. I mangel af en sådan aftale ville ophavsmændene være henvist til at hævde deres ideelle rettigheder ved hjælp af de almindelige retsmidler, hvilket ikke ville være tilfredsstillende for nogen af parterne.

Et problem ved en aftalelicens vil typisk være den indledende periode, hvor der ikke eksisterer nogen aftale mellem parterne.

Rettighedshaverne har inidlertid efter flertallets opfattelse vist deres vilje til at forhandle dels ved at stifte den omtalte forvaltningssektor under COPY-DAN, som vil kunne videreføres under et aftalelicenssystem, dels ved at foreslå forhandlinger, længe inden der blev stillet et forhandlingsudvalg på benene af de offentlige myndigheder, dels ved at fremlægge forslag til en løsning af problemerne baseret på et aftalemæssigt grundlag. Der vil efter flertallets opfattelse ikke være noget til hinder for at supplere de tagne skridt med at forhandle om en voldgiftsprocedure, der vil kunne iværksættes, såfremt der ikke opnås enighed om udformningen af denne indledende aftale.

På denne baggrund finder udvalgets flertal ikke, at der er behov for den dybere beskæring af ophavsrettighederne, som ville være resultatet af en tvangslicens.

Udvalgsflertallet ønsker endelig at understrege, at der ved udformningen af de vilkår, på hvilke undervisningsområdet kan opnå adgang til at foretage den ønskede udnyttelse af udsendelserne, må sikres rettighedshaverne grundlag for en individuel fordeling af de indkomne vederlag. Uden individuel fordeling vil ophavsrettens grundlag blive borttaget. Der er nærmere redegjort for de forskellige muligheder i udvalgets delbetænkning nr. 1. Det bør dog samtidig fremhæves, at dette på ingen måde udelukker en enkel og let administrerbar opkrævningsordning i forhold til brugerne. En sådan ville være anvendelse af det fra andre områder kendte "blanket-licensing system", hvorefter der pr. elev eller pr. undervisningsinstitution - eventuelt efter dens størrelse - betales et fast årligt beløb, hvis erlæggelse giver adgang til at foretage kopiering efter den enkelte institutions behov. Af hensyn til fordelingen vil dette dag forudsætte en rapportering om den faktisk foregåede kopiering og brug, men rapporteringen vil kunne forenkles i rimeligt omfang ved anvendelse af "sampling" og lignende statistiske metoder. Ønsker undervisningssektoren et mere differentieret betalingsgrundlag, vil dette selvføl-

gelig også kunne lade sig gøre, såfremt der kan opnås den nødvendige sikkerhed for, at afregningsgrundlaget kan kontrolleres.

III. Andre udsendelser end undervisningsudsendelser.

Hvad der ovenfor er anført om undervisningsudsendelser, vil efter flertallets opfattelse i endnu højere grad gælde for andre udsendelser. Dette gælder såvel i relation til den kortvarige eksemplar fremstilling, som med hensyn til den længerevarende fiksering af disse programmer. Ønsker undervisningssektoren at erhverve ret til en sådan brug, må dette foregå på basis af aftaler indgået med henblik herpå, og det i afsnit II anførte om aftalelicens gælder i forstærket grad her.

Under udvalgets drøftelser har det været anført, at også andre end undervisningsudsendelser frit skulle kunne tappes af den enkelte lærer til kortvarig brug, og dette begrundes ned, at problemet med den tidsmæssige koordinering af undervisningsplanerne og udsendelsestidspunkterne vil være større ved ikke-undervisningsudsendelser end ved de egentlige undervisningsudsendelser, der som oftest bliver sendt i skoletiden. Endvidere anførtes, at det ud fra pædagogiske synspunkter vil være ønskeligt, at et aktuelt og varieret stof bliver inddraget i undervisningen.

Udvalgets flertal må heroverfor henvise til, at de udsendelser, der ikke er undervisningsprogrammer, repræsenterer et så forskelligt udbud, at en frigivelse af dem selv til en kortvarig eksemplar fremstilling møder store betænkeligheder. De er alle produceret med andet formål end undervisning. Nogle af udsendelserne vil - som det er rimeligt at påregne for de æterbårne radio- og tv-medier - have udtømt deres værdi efter kort tid, og selv om der i så fald ikke er tale om en længerevarende skadeværdi, vil en tapning på frit grundlag berøve dem netop den sekundære udnyttelsesmulighed, disse udsendelser vil kunne have, f.eks. i form af aktualitets- og informationsvideogrammer.

Også andre udsendelser vil kunne lide betydelig skade ved adgangen til tapning, ikke mindst, når denne kombineres med længerevarende fiksering. Dette gælder for de filmværker, der allerede efter den gældende § 17 er undtaget fra tvangsreglerne. De betænkeligheder, der har ført til, at spillefilm holdes uden for § 17, gør sig imidlertid i stigende grad gældende for en række andre udsendelser. Der tænkes på de værker, der allerede er fremført eller vil kunne fremføres i andre medier, og på værker, der distribueres eller vil kunne distribueres på videogrammer eller andre medier end tv. Adgangen til at tappe sådanne udsendelser vil kunne medføre betydelige indgreb i mulighederne for at fremføre værket andre steder og i anden udførelse. Såvel de skabende som de udøvende kunstnere vil blive ramt derved.

Det skal i denne forbindelse fremhæves, at der er en stigende tendens til, at det økonomiske grundlag for produktionen af audiovisuelle værker tilvejebringes gennem et samarbejde mellem en uafhængig producent og Danmarks Radio. Danmarks Radio indskyder en del af kapitalgrundlaget og erhverver til gengæld retten til en eller flere visninger af værket. Hvis denne visning indebærer, at den pågældende produktion kan tappes, kopieres og bruges frit inden for enhver form for organiseret undervisning, må det befrygtes, at en sådan ordning i så høj grad vil svække produktionens øvrige økonomiske fundament - der i forvejen ofte er skrøbeligt - at påtænkte produktioner i en række tilfælde må opgives.

Det er af undervisningsministeriet oplyst, at der i praksis ikke foretages kopiering på skolerne af andet end af undervisningsudsendelser. Selv om dette kan skyldes usikkerheden om størrelsen af det vederlag, der skal betales efter § 17, stk. 2, så længe der ikke er etableret en aftalemæssig ordning eller truffet afgørelse af tvangslicensnævnet, har der dog ikke foreligget oplysninger om noget savn i denne forbindelse inden for undervisningsområdet.

Uanset at spørgsmålet om anvendelsen af andre programmer end undervisningsprogrammer ikke er omfattet af kulturministeriets henvendelse til udvalget, finder flertallet dog anledning til at understrege, at foreneligheden af den nugældende tvangslicensordning på dette område med Bernerkonventionens bestemmelser er mere end tvivlsom. Der er et betydeligt og stadigt voksende behov for, at rettighedshaverne får mulighed for at forhandle andet end vederlagets størrelse også med den del af brugerkredsen, som repræsenteres af undervisningssektoren. Det er flertallets opfattelse, at den gældende tvangslicensregel i § 17, stk. 2 ikke aktuelt er til større glæde for undervisningsområdet, men at den til gengæld selv på forholdsvis kort sigt kan vise sig at blive en væsentlig hæmsko i udviklingen af det samarbejde mellem Danmarks Radio og en række uafhængige producenter, som på væsentlig måde kan bidrage til at øge alsidigheden og fornyelsen inden for mange grene af den audiovisuelle produktion. Med henvisning hertil foreslår udvalgets flertal, at den nuværende bestemmelse i ophavsretslovens § 17, stk. 2 erstattes med en aftalelicensregel.

IV. Udsendelser, der ikke hidrører fra Danmarks Radio.

Der er grund til at understrege, at den gældende § 17 også omfatter andet end de af Danmarks Radio bragte udsendelser. Det er således under udvalgets arbejde blevet gjort klart, at også udenlandske radio- og fjernsynsudsendelser vil kunne tapes og kopieres med hjemmel i § 17. Med satellit-spredte programmers indtog vil dette forhold indenfor en overskuelig fremtid få en stærk øget betydning, og det må forventes, at Danmarks forpligtelser efter Bernerkonventionen vil få en hidtil ukendt aktualitet.

Her i landet vil der snart kunne forventes tilladelser til at iværksætte udsendelser fra nærradio og nærfjernsyn, foreløbig på forsøgsplan, og der er fra mange sider fremført tanker om, at det nugældende radiomonopol skal brydes endnu mere radikalt.

Også udsendelser fra sådanne andre radio- eller fjernsynsforetagender vil være fulgt ud omfattet af tvangsreglerne i § 17, og dette kan skabe store og utilsigtede problemer. Hvis udsendelserne i nærfjernsyn skal udvikles udover lokale nyhedsudsendelser, vil det være nødvendigt, at sådanne sendere i udstrakt grad kan basere produktionen af lødige udsendelser på et samarbejde med egnens kulturproducerende institutioner som f.eks. egsnteatre og lignende. Disse vil imidlertid ofte søge det afgørende økonomiske fundament for deres virksomhed netop gennem opførelsen af deres forestillinger på skoler og lignende undervisningsinstitutioner. Såfremt skolerne frit kan tappe og kopiere sådanne lokale tv-dramatiske udsendelser, kan der være grund til at befrygte, at det vil få negativ indvirkning på efterspørgslen efter levende teaterforestillinger, med den følge, at disse teatres i forvejen spinkle eksistensgrundlag yderligere forværres. Dette forhold accentueres naturligvis i særlig grad, når det betænkes, at § 17 giver mulighed for en landsdækkende kopiering og brug inden for undervisningssektoren, således at medvirken i lokale tv-udsendelser kan få helt uforholdsmæssige skadevirkninger. Set i dette perspektiv kan det meget vel befrygtes, at den nugældende § 17 i forbindelse med udviklingen af lokalt-tv vil bidrage til en utilsigtet kulturel udarmning af lokalområderne.

Det samme forhold vil i større målestok gøre sig gældende for landsdækkende alternative fjernsynsforetagender. I det omfang disses omkostninger ikke dækkes fuldt ud af licensindtægter, vil behovet for finansiering gennem co-produktion med henblik på udnyttelse i flere medier øges. Tænker man igen på den dramatiske genre, vil man f.eks. kunne forestille sig et kunstnerisk og økonomisk samarbejde mellem teater, fjernsyn og videogramdistributør efter samme mønster, som kendes fra den engelske dramatisering af Charles Dickens' "Nicolas Nickleby". Tilsvarende konstellationer vil kunne opstå i forbindelse med kortfilmproduktion. Et sådant samvirke vil imidlertid i høj grad blive vanskeliggjort af de nugældende regler i § 17, som helt afskærer parterne fra indflydelse på, hvornår en fjernsynsud-

sendelse kan distribueres i videogramform til undervisningssektoren og yderligere stærkt begrænser muligheden for at træffe rimelige aftaler omkring vederlæggelsen herfor.

Salg af danske programmer til visning over udenlandske tv-stationer må også give danske rettighedshavere anledning til betænkelighed, når konsekvensen heraf vil være, at allerede visningen af et sådant dansk program over en udenlandsk sender vil kunne åbne for en systematisk lager- og markedsføring af programmet inden for hele den danske undervisningssektor.

Også de her anførte overvejelser taler efter flertallets opfattelse stærkt for at erstatte den nugældende tvangslicensregel i ophavsretslovens § 17, stk. 2 med en smidigere aftalelicens.

V. Forholdet til andre producenter.

Udvalgets flertal vil ligesom de øvrige udvalgsmedlemmer give udtryk for, at video-materiale kan blive et betydningsfuldt undervisningsmiddel, selvom der næppe endnu kan tales om en formuleret holdning dertil inden for det danske skolevæsen. Det er oplyst af Mediekommissionen i Betænkning 954/1982 om Video, s. 22, at mere end 85% af samtlige folkeskoler i dag råder over videoudstyr, og der er således mulighed for at opbygge videoundervisningsprogrammer, som kan anvendes til erstatning eller supplerung af de hidtil benyttede medier, navnlig bøger og andet skriftligt grundlag.

Såvel før som efter gennemførelsen af den nugældende § 17 har det været fremført, at lovgivningsmagten måtte sikre en midlertidig regulering, fordi området endnu var under en uafklaret forsøgspræget udvikling. Dette gælder ikke længere. Der burde have foreligget præcist formulerede oplysninger om brug og behov.

Der er således grund til at tage op til overvejelse, hvorledes produktionsvilkår og de ophavsretlige regler kan tilpasses

tilegnelsesmulighederne efter § 17, uden at det danske samfund taber opretholdelsen af så alsidigt og kvalitetsbetonet et marked, som vi har været vænnet til med hensyn til skriftlige undervisningsmaterialer.

For udvalgets flertal er det af afgørende betydning, at undervisningsvæsenets forsyning med audiovisuelle midler ikke undergives et statsligt monopol. Det må derfor tilsikres, at skolernes forsyning hermed bliver af lige så alsidig karakter som tilfældet er for andre undervisningsmidler. Dette indebærer, at skolernes og den enkelte lærers valg af denne type undervisningsmidler bør træffes under sædvanlig hensyntagen til emnevalg, kvalitet, pris og andre faktorer. Erfaringen viser, at jo flere producenter, der kappes om at tilbyde undervisningsområdet kvalitetsprægede og konkurrencedygtige materialer, jo bedre. Det audiovisuelle område bør lige så lidt som de traditionelle medier være forbeholdt produktioner, bestemt af og betalt af staten.

Flertallet har fra et af de danske forlag, der beskæftiger sig med produktion af video og lydbånd i skolesammenhæng (Gyldendal), modtaget følgende bedømmelse af den aktuelle konkurrencesituation:

"I dag er situationen følgende:

Video

Skolerne er historisk indstillet på, at levende billeder i princippet stilles gratis eller næsten gratis til rådighed for den enkelte skole. Gennem Statens Filmcentral (SFC) kan man stadig få 16 mm film i billigt abonnement. SFC-videokopier kan bestilles gratis gennem de amtscentraler m.v., som har dem til rådighed. Vederlaget for kopier er under 50% af markedsprisen."

Herefter omtales den udnyttelse, som sker i henhold til § 17, og bedømmelsen fortsætter:

"En hel del virksomheder og statsinstitutioner stiller i øvrigt gratis eller næsten gratis programmer af propagandistisk eller informerende art til rådighed.

Fra statslig, kommunal og amtskommunal side foregår der i øjeblikket en import af videorettigheder fra specielt England, f.eks. Thames Television i direkte konkurrence med kommercielle importører. Københavns kommune har importeret ca. 30 programmer, de samvirkende amtscentraler ca. 10 og Landscentralen har bebudet præsentationen af ca. 50 programmer.

Rettighederne opsamles altså på national basis hos en af disse organisationer, hvorefter kopirettighederne stilles til rådighed for f.eks. amtscentraler for en ikke markedsbestemt pris.

Det er således ikke uden grund, at skolerne forfalder til den holdning, at levende billeder er et gratis undervisningsmiddel.

Heroverfor står forlagene med deres kommercielt fremstillede videoprogrammer. Det siger sig selv, at det er vanskeligt at trænge igennem på dette marked med disse programmer til en realistisk pris. Specielt da ca. 20 centraler i Danmark indkøber og distribuerer videogrammer lokalt. Rationelt, men det betyder også, at den enkelte skole eller enkelte kommune kun sjældent køber videokassetter.

Det er nok realitisk at regne med i dag, at forlagene højst kan regne med at sælge 75 kopier af et produkt - under absolut gunstige forhold.

Det betyder i realiteten, at forlagene kun kan udsende videoprogrammer, hvis de ikke alene skal dække produktionsomkostninger m.v. - dvs. hvis programmerne enten er hentet i udlandet, er fremstillet til et internationalt marked

eller er opstået ved hjælp af offentlige eller private tilskud.

Dette er uheldigt, idet en egentlig seriøs, uafhængig dansksproget produktion af undervisningsprogrammer bliver meget vanskelig. Man kan frygte, at det danske marked i fremtiden vil blive domineret af udenlandsk producerede og orienterede uv-programmer - eller af danske programmer produceret med statsstøtte og statsindflydelse via SFC eller DR.

Ikke desto mindre har vi i det sidste år set danske forlagsprogrammer i bred forstand i et antal, der formentlig nærmer sig 50.

Af disse programmer er de fleste filmproduktioner, som nu overføres til video og markedsføres på det nye medium, men det siger sig selv, at mange forlag/producenter nærer et stort ønske om og arbejder med planer om at producere egentlige nye undervisningsprogrammer på video, sædvanligvis knyttede til bøger og andre materialer i en helhed.

Hvis tilstandene ikke ændres, må man påregne, at udgivelsen af danske videoprogrammer til undervisning ikke vil overstige 50 pr. år.

Hvis tilstanden skal forbedres, må man arbejde på:

1. At skolerne/centralerne køber flere eksemplarer af den enkelte titel til en pris, der er mere i overensstemmelse med produktionsomkostningerne.
2. At strømmen af gratis eller næsten gratis programmer stilnes eller i hvert fald ikke øges.
3. At den endelige bruger (f.eks. skolen) bringes i en pædagogisk og økonomisk reel beslutningssituation omkring

anvendelsen af audio-visuelle programmer i undervisningssammenhæng derved, at den faktiske brug medfører en egentlig målelig udgift for brugeren.

At lade DR's ordinære programmer blive stillet gratis til rådighed for biblioteker, skoler etc. i en generel ordning må anses som yderst farligt. Den niche for dansk, ikke statsfinansieret programproduktion, som måtte kunne findes, ville i så fald blive yderligere begrænset med fare for en yderligere ensretning af levende billeder med lyd.

Lydbånd.

Skolerne og bibliotekerne kan i dag købe mange typer af lydprogrammer. Lydbøger er indtalinge af litterære værker - bog + bånd er indtalinge efter læsetekniske principper af letlæselige bøger til undervisning (incl. bogen) - studieband er indtalinge af egentlige undervisningsbøger - originaludgivelser er bånd med ikke publicerede fortællinger m.v. - dokumentarband er radiolignende features osv. - sprogband m.v. knytter sig direkte til undervisningsmaterialer med træningsformål.

Fra statslig side konkurrerer Bibliotekscentralen med lyd-bøger udgivet i medfør af § 18, stk. 2. Endvidere har det i mange år været muligt for skolerne at erhverve samtlige skoleudsendelser på bånd. I dag til en pris af ca. 10 kr. pr. bånd (til ejendom). Distribueres gennem bl.a. Landscentralen.

Her er forholdene reguleret således, at der er en udmærket balance mellem den statslige indsats og forlagernes. Formentlig har Danmark den mest avancerede lydudgivelsespolitik i, (fra forlags side) i verden. Og den forbedres stadig. Men også her er balancen vanskelig at holde. Det er vigtigt, at Bibliotekscentralens udgivelser

1. klart holder sig inden for § 18, stk. 2's område, og

2. ikke virker konkurrenceforvridende.

Herom føres der en løbende dialog mellem forlag, branche-foreninger og Bibliotekscentralen m.fl.

Det er også vigtigt, at DR ikke slipper samtlige radioprogrammer ud efter gratis-princippet. Det ville ramme bl.a. lydbogsområdet og dokumentar-programmerne meget hårdt. Det betyder ikke, at visse af DR's udsendelsestyper af almindelig underholdende art m.v. ikke skulle kunne udsendes. Men hvordan administrerer man en sådan selektiv ordning, så den ikke skader idet blomstrende forlagsinitiativ?

Pr. år udkommer der i Danmark formentlig:

ca. 250 lydbøger
 ca. 70 bog + bånd
 ca. 30 studieband
 ca. 10 originaludgivelser
 ca. 10 dokumentarprogrammer
 ca. 60 sprog- og andre egentlige
 træningsbånd m.v."

Som det fremgår af denne bedømmelse, er det en række - for skolerne, men ikke for ~~de~~ offentlige kasser set som en helhed - gratis undervisningsmidler, de private forlag og andre producenter skal konkurrere med, såfremt de vil satse på produktion af videogrammer til brug for skolernes undervisning. Denne opgave er praktisk talt håbløs, navnlig når det drejer sig om danskproducerede undervisningsprogrammer.

Dette medfører en uacceptabel konkurrenceforvridning til skade for danske ophavsmænd og danske forlag og producenter - og i sidste ende til skade for samfundet som helhed både i kulturel og økonomisk henseende.

9.6.2. Mindretallets udtalelse.

Et mindretal, medlemmerne Erik Carlsen, Ole Koch, Mogens Koktvedgaard, Britta Kümmel, J. Nørup-Nielsen, Jytte Thorbek og N. Thye, er enige med flertallet i, at de fristbestemmelser, som kulturministeriet i første række bad udvalget udtale sig om, ikke kan betragtes isoleret, men må ses i sammenhæng med hele det problemkompleks, som reguleres af § 17.

Mindretallet kan tiltræde, at der inden for den organiserede undervisningsvirksomhed er et velbegrundet behov for at kunne kopiere radio- og TV-udsendelser og at bruge dem som et led i undervisningen. Dette behov gør sig gældende med hensyn til både den kortvarige brug af optagelser med henblik på en tidsforskudt udnyttelse af udsendelserne og den mere permanente oparbejdelse af undervisningsmateriale, jfr. om denne sondring afsnit 9.5. ovenfor. I led hensyn til den kortvarige brug af optagelser finder mindretallet, at behovet er så væsentligt, og at de involverede rellighedsmæssige interesser er så forholdsvist begrænsede, at en regel om fri udnyttelse er forsvarlig. Man lægger herved for så vidt angår undervisningsudsendelserne vægt på, at optagelserne regelmæssigt vil være en forudsætning for, at udsendelserne overhovedet vil kunne bruges efter hensigten. For så vidt angår andre udsendelser må det erkendes, at de ikke er produceret med sigte på undervisning. Heroverfor står imidlertid, at man i undervisningen nødvendigvis også må beskæftige sig med andre udsendelser. Radio og TV er overordentlig centrale medier, og de bør kunne finde anvendelse i undervisningen på linie med f.eks. aviser o.lign. Dette kan i praksis kun ske ved hjælp af optagelser. Skadevirkningen af en ret til - i et begrænset tidsrum - frit at kunne udnytte sådanne optagelser må endvidere bedømmes som marginal. Der må herved navnlig lægges vægt på, at der som regel ved markedsføringen af f.eks. film og transmissionsrettigheder af forskellig art kalkuleres med, at rettighedernes økonomiske værdi falder meget efter en fjernsynsvisning på grund af den hermed forbundne omfattende spredning. Tilsva-

rende overvejelser vil også gøre sig gældende ved forhandlinger inellem producenter og radio- og fjernsynsorganisationer om co-produktionsaftaler.

Det er således mindretallets opfattelse, at der bør gennemføres en regel om fri optagelse af radio- og fjernsynsudsendelser til midlertidig brug i undervisningsvirksomhed. De optagne udsendelser skal kun tillades opbevaret i en kort periode, og optagelserne må ikke spredes uden for undervisningsvirksomhederne eller benyttes til andet, end undervisning.

Set fra den enkelte lærers synspunkt vil sådanne regler være enkle at leve med. Læreren må frit optage alle udsendelser, bortset fra biograffilm, eller få dem optaget af en kollega eller af undervisningsva?senets personale iøvrigt. Optagelserne må frit benyttes i undervisningen, men må ikke bruges til andre formål eller spredes uden for undervisningsvirksomheden. Endelig skal optagelserne sielles efter den fastsatte frist, hvilket ikke vil føles som nogen særlig belastning, hvis det er muligt på basis af aftalelicenssystemet senere at bestille udsendelserne fra amtscentralerne for undervisningsmidler. I langt de fleste tilfælde; vil sletningen iøvrigt ske tidligere, fordi de omhandlede bånd skal bruges igen til andre optagelser.

Også set fra amtscentralernes og Landscentralen for undervisningsmidlers side vil den foreslåede ordning betyde en forenkling. I og med at de foreslåede regler omfatter både undervisningsudsendelser og andre udsendelser, vil det ikke være nødvendigt at administrere disse forskelligt, og med en hensigtsmæssig aftale om de permanente optagelser behøver administrationen af fristreglen ikke at blive tyngende.

M. Kockvedgaard og J. Nørup-Nielsen finder, at den frie udnyttelse af udsendelser kun bør kunne ske indtil udløbet af det skoleår, der følger umiddelbart efter det skoleår, hvori udsendelsen er sket. Disse; medlemmer finder endvidere, at genudsendelser af tidligere udsendte programmer ikke bør udløse en

ny udnyttelsesmulighed med tilhørende frist. Dette er selvsagt kun af betydning for de programmer, som i særlig grad er anvendelige over et længere tidsrum, idet genudsendelser ellers ikke ville komme på tale. For sådanne udsendelser ville en modsat regel imidlertid være meget indgribende. Ved flere genudsendelser ville følgen blive en frist af ubestemt længde, hvilket reelt ville svare til den situation, hvor der ikke gælder nogen frist. Dette ville efter disse medlemmers opfattelse indebære en konventionsstridig indskrænkning af rettighederne.

Erik Carlsen, Ole Koch, Britta Kümmel, Jytte Thorbek og N. Thye kan ikke tiltræde ovenstående bemærkninger om genudsendelser, men gør opmærksom på, at Danmarks Radios programvirksomhed sker ud fra en vurdering af programmernes udsendelsesmæssige værdi og ikke for at afbryde en frist. Der kan i øvrigt inden for undervisningsvirksomhed være nøjagtig det samme behov for at optage en genudsendelse til midlertidig brug som en førsteudsendelse, idet førsteudsendelsen måske aldrig har været benyttet inden for den pågældende undervisning. I den forbindelse skal der gøres opmærksom på, at genudsendelser i Danmarks Radios programmer betales efter sædvanlige regler med 50-100% af honoraret for førsteudsendelsen.

Med hensyn til fristens længde mener Erik Carlsen, Ole Koch, Britta Kümmel og Jytte Thorbek, at den foreslåede frist er for kort og peger i denne forbindelse på, at det ikke på baggrund af international praksis og Bernerkonventionens bestemmelser er muligt at nå et entydigt resultat med hensyn til, hvor lang en opbevaringsfrist der er mulighed for at gennemføre.

N. Thye er på undervisningsministeriets vegne fremkommet med en udtalelse, hvori det bl.a. hedder, at ministeriet finder, at forslaget etårige frist - især i forhold til den nugældende frist på 4 år - er for kort. Man må derfor holde for, at fristen bør udvides med mindst 1 år.

Undervisningsministeriet henstiller iøvrigt, at der indhentes erklæringer fra de organisationer m.v. hvis interesseområde

berøres af forslaget, herunder især de kommunale organisationer, og man forbeholder sig at drøfte udformning af overgangsregler med ministeriet for kulturelle anliggender.

Med hensyn til den længerevarende brug af optagelser er alle medlemmerne i mindretallet (Erik Carlsen, Ole Koch, Mogens Koktvedgaard, Britta Kümmel, J. Nørup-Nielsen, Jytte Thorbek og N. Thye enige med flertallet i, at der også her eksisterer velbegrundede behov fra undervisningsvirksomhedernes side, og at disse behov med rimelighed kan imødekommes ved indførelse af en licenskonstruktion. Medlemmerne Erik Carlsen, Ole Koch, Britta Kümmel og Jytte Thorbek mener her, at praktiske grunde kan tale for en tvangslicens.

Medlemmerne Mogens Koktvedgaard, J. Nørup-Nielsen og N. Thye er enige med flertallet i, at der bør indføres en aftalelicens på området, idet der ikke er behov for den dybere beskæring af ophavsrettighederne, som ville være resultatet af en tvangslicens. Med hensyn til den nærmere gennemførelse af en aftalelicens ønsker disse medlemmer ikke at bestride parternes forhandlingsvilje, men må konstatere som et faktum, at forhandlinger på dette område har vist sig at være endog meget vanskelige. Det kan derfor ikke udelukkes, at der opstår vanskeligheder med at få etableret eller fornyet den forudsatte aftale mellem parterne, hvilket kan hindre det foreslåede systems funktion i overskuelig tid. Disse medlemmer foretrækker derfor en aftalelicensordning kombineret med en "sikkerhedsventil". Denne kan bestå af en regel, hvorefter spørgsmålet om vederlag og brugsvilkår kan indbringes for det i ophavsretslovens § 54 omtalte navn (tvangslicensnavnet), hvis der ikke opnås enighed under forhandlingerne. Ved forhandlingen af den første aftale på området bør denne regel først træde i kraft efter en passende periode, hvor hielt frie forhandlinger kan finde sted. Iøvrigt vil reglen nødvendiggøre en udvidelse af tvangslicensnavnets kompetence, idet navnet efter de gældende regler alene kan tage stilling til vederlagsstørrelser.

Mindretallet Erik Carlsen, Ole Koch, M. Kockvedgaard, Britta Kümmel, J. Nørup-Nielsen, Jytte Thorbek og Ni. Thye er enig med flertallet i, at biograffilm fortsat bør være undtaget fra § 17, og at en begrænsning til Danmarks Radios udsendelser ikke er fornøden ved aftalelicensbestemmelser. Disse medlemmer mener endvidere, at deres forslag om adgang til kortvarig fiksering af udsendelser indebærer et så begrænset indgreb i rettighederne, at der heller ikke her er behov for at begrænse reglen til kun at angå Danmarks Radio. Disse medlemmer finder iøvrigt, at undervisningsinstitutionernes behov vil kunne være de samme i relation til alle egnede udsendelser, uanset hvilke radio- eller fjernsynsstationer der står bag dem.

Ole Koch og Jytte Thorbek forudsætter, at udvalget senere overvejer brugen af udsendelser fra radio og fjernsyn i ikke-organiseret undervisning, til selvstudier m.v. formidlet bl.a. gennem folkebibliotekerne.

N. Thye ønsker at tage afstand fra flertallets fremstilling af konkurrenceforholdene på markedet for audiovisuelle undervisningsmidler, således som den fremgår af den citerede bedømmelse fra forlaget Gyldendal (ovenfor side 87-91). Han henviser i den forbindelse til et notat herom, udarbejdet af Landscentralen for undervisningsmidler og optaget som bilag 2 til denne betænkning.

Udvalgsmedlemmerne Erik Carlsen og Britta Kümmel gør opmærksom på, at der ved en videogramdistribution af Danmarks Radios programmer vil opstå en række ophavsretlige problemer, som kræver en nærmere afklaring. Et flertal har i mediekommissionens betænkning nr. 954 om "Video" udtalt, at relevante dele af Danmarks Radios programmer - egenproduktioner såvel som indkøbte - bør gøres tilgængelige for befolkningen på hjemmevideomarkedet, på biblioteker og via Statens Filmcentral. Radorådet har endvidere i udviklingsplan for perioden 1983 - 1987 vedtaget, at "DR skal sikres adgang til videogram- og kassettemarkedet gennem salg og biblioteksdistribution".

En videogramdistribution af Danmarks Radios programmer vil imidlertid give en række helt specielle problemer. Grunden er den, at der i ophavsretsloven og fotografiloven er givet bestemmelser, som gør det muligt for radiofonien af benytte litteratur, musik, billeder, grammofonplader og fotografier i udsendelserne, uden at der på forhånd skal træffes aftale med rettighedshaverne. (Bl.a. ophavsretslovens §§ 22 og 47). Baggrunden for reglerne er, at det ville være et meget stort administrativt arbejde for radiofonien, hvis der skulle indhentes forhåndssamtykke hos de individuelle rettighedshavere før udsendelsen. Resultatet kunne blive, at radiofonien måtte afstå fra at udsende værkerne - hvad rettighedshaverne generelt set ikke kunne være interesseret i. Afregning af vederlag sker gennem organisationerne Dansk Forfatterforening, KODA og GRANEX, der har påtaget sig den individuelle fordeling af honorarer efter udsendelsen. De beskrevne ordninger - der primært er etableret af hensyn til Danmarks Radios brugere, seerne - gør, at Danmarks Radio normalt ikke behøver at komme i kontakt med de pågældende rettighedshavere. Og det er naturligvis en stor mængde litteratur, musik, billeder, grammofonplader og fotografier, der på denne måde bruges i Danmarks Radios udsendelser.

Såfremt ovennævnte regler, der er gældende for Danmarks Radios udsendelsesvirksomhed, ikke udvides til også at gælde for Danmarks Radios videogramdistribution, ville det være nødvendigt, at Danmarks Radio for hvert enkelt af de indslag, der har været benyttet i udsendelserne, måtte optage individuel forhandling med de pågældende rettighedshavere for at skaffe samtykke til videogramdistributionen. Altså et stort administrativt arbejde, som ikke altid ville kunne give et positivt resultat. Konsekvensen af et forbud mod videogramdistribution fra en enkelt - måske udenlandsk - rettighedshaver til et lille indslag i en udsendelse ville derfor medføre, at en videogramdistribution af hele udsendelsen blev umulig.

Medlemmerne Erik Carlsen og Britta Kümmel har derfor påpeget, at man bør overveje muligheden for at udvide de nævnte regler

om radiofoniens udsendelsesvirksomhed (specielt aftalelicensbestemmelsen i ophavsretslovens § 22) med tilsvarende regler om videogramdistribution. Kun herved sikres den videogramdistribution til befolkningen af Danmarks Radios programmer, som flertallet i mediekommissionen har anbefalet.

10. Forslag til lovbestemmelser.

§ 17. (Flertallets forslag). Har en skole eller anden undervisningsinstitution i medfør af aftale med en organisation, som repræsenterer en væsentlig del af danske ophavsmænd, ret til at optage, kopiere og videresprede værker, der udsendes af angivne radio- og fjernsynsforetagender, må skolen eller institutionen på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte, benytte udsendte værker af samme art, der ikke omfattes af aftalen. Denne benyttelse må kun ske inden for sådan undervisningsvirksomhed, som omfattes af aftalen.

Stk. 2. Hvad der af organisationen måtte være bestemt om fordelingen af vederlag for den af stk. 1 omfattede benyttelse mellem de ophavsmænd, der repræsenteres af organisationen, skal finde tilsvarende anvendelse over for ophavsmænd, der ikke repræsenteres af organisationen.

Stk. 3. Hvis hverken den i stk. 1 omhandlede aftale eller de i stk. 2 nævnte, af organisationen fastsatte bestemmelser giver organisationens medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at aftalen eller bestemmelserne kan lægges til grund ved afregning med ophavsmænd, der står uden for organisationen, kan disse dog vælge at gøre krav på individuelt vederlag, der om fornødent fastsættes i overensstemmelse med reglerne i § 54. Sådanne krav, der kun kan rettes mod organisationen, forældes i løbet af to år fra det tidspunkt, da eksemplarfremsendingen fandt sted.

Stk. 4. Den i stk. 1 omhandlede organisation af ophavsmænd og dens vedtægter skal godkendes af ministeren for kulturelle anliggender.

§ 17. (M. Kockvedgaard, J. Nørup-Nielsens og N. Thyges forslag). Udsendelser i radio og fjernsyn må optages på lyd eller videobånd til brug inden for undervisningsvirksomhed. Sådanne opta-

Der henvises til side 92 ff, hvor der tillige redegøres for medlemmerne Erik Carlsens, Ole Kochs, Britta Kümmels og Jytte Thorbeks synspunkter.

gelses må kun benyttes inden for sådan virksomhed, og de skal gøres ubrugbare ved udløbet af det undervisningsår, der følger umiddelbart efter det undervisningsår, hvori udsendelserne er udsendt første gang.

Stk. 2. Har en skole eller anden undervisningsinstitution i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker, ret til at optage, kopiere og videresprede værker, der udsendes i radio og fjernsyn, må institutionen på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte benytte udsendte værker af samme art, der ikke omfattes af aftalen. Denne benyttelse må kun ske inden for sådan undervisningsvirksomhed, som omfattes af aftalen.

Stk. 3. Hvad der af organisationen måtte være bestemt om fordelingen at vederlag for den af stk. 2 omfattede benyttelse mellem de ophavsmænd, som repræsenteres af organisationen, herunder om vederlagets anvendelse til kollektive formål, skal finde tilsvarende anvendelse over for ophavsmænd, der ikke repræsenteres af organisationen.

51k. 4. Hvis hverken den i stk. 2 omhandlede aftale eller de i stk. 3 nævnte af organisationen fastsatte bestemmelser giver organisationens medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at aftalen eller bestemmelserne kan lægges til grund ved afregning med ophavsmænd, der står uden for organisationen, kan disse dog vælge at gøre krav på individuelle vederlag, der om fornødent fastsættes i overensstemmelse med reglerne i § 54. Sådanne krav, der kun kan rettes mod organisationen, forældes i løbet af ti år fra det tidspunkt, hvor eksemplarfremsstillingen fandt sted.

Stk. 5. De i stk. 2 omhandlede organisationer af ophavsmænd og deres vedtægter skal godkendes af ministeren for kulturelle anliggender.

Stk. 6. Bestemmelserne i stk. 1 og 2 gælder ikke for filmværker, som indgår i biografernes almindelige repertoire af spillefilm, medmindre der ved udsendelsen i fjernsyn kun er benyttet mindre dele af værket.

Stk. 7. Såfremt den i st.k. 2 omhandlede aftale ikke er indgået senest 6 måneder efter lovens ikrafttræden, kan hver af parterne forelægge spørgsmålet for det i § 54 omhandlede særlige nævn. Nævnet fastlægger de nærmere vilkår for brugen og vederlaget herfor.

§ 23. Når et litterært, eller musikalsk værk eller et kunstværk er udgivet, kan de udgivne eksemplarer spredes videre. Det samme gælder eksemplarer af kunstværker, som ophavsmanden har overdraget til andre. Eksemplarer af musikalske værker må dog ikke udlejes uden ophavsmandens samtykke.

Stk. 2. Når et filmværk er udgivet i form af salg til almenheden, kan de af udgivelsen omfattede eksemplarer spredes videre. Dog må de ikke uden ophavsmandens samtykke spredes til almenheden gennem udlån eller udleje.

Stk. 3. vxo biblioteksafgift).

c +)

§ 46. Grammofonplader, film, lyd- eller videoband eller andre indretninger på hvilke lyd eller levende billeder er overført, må ikke uden fremstillernes samtykke eftergøres eller gøres tilgængelige for almenheden, førend 50 år er forløbet efter udgangen af det år, da optagelsen fandt sted. Som eftergørelse betragtes også det forhold, at optagelsen overføres fra en sådan indretning til en anden.

Stk. 2. Reglerne i §§ 6-8, § 11, § 14, stk. 1, §§ 17, 20 og 11, §§ 22, stk. 2 og 3, § 23, § 26, stk. 2 og 3, § 27, stk. 1, 1. og 2. punktum, samt § 30, stk. 1 finder tilsvarende anvendelse.

Dette forslag fremsættes af et mindretal i udvalget. Om flertallets synspunkter henvises til side 50.

11. Bemærkninger til forslaget.Til § 17 (flertallets forslag).

Ved bestemmelsen indføres en generel aftalelicensordning for optagelse og kopiering af radio- og fjernsynsudsendelser samt for brugen af sådanne optagelser og kopier. Licensen er begrænset til skoler og andre undervisningsinstitutioner. Dette indebærer, at både optagelse, kopiering og brug skal ske inden for disse institutioner. Bestemmelsen er generel i den forstand, at den ikke friholder f.eks. den kortvarige fiksering med henblik på tidsforskydning, jfr. flertallets overvejelser herom side 76 f ovenfor.

Bestemmelserne er iøvrigt opbygget i nær tilknytning til de regler om aftalelicens for fotokopieringen i undervisningsvirksomhed, som udvalget foreslog i betænkning 912/1981, Licenskonstruktioner og fotokopiering. Der kan derfor henvises til bemærkningerne i denne betænkning side 131 ff.

Flertallet har ikke anset det for påkrævet at foreslå regler om tvungen voldgift eller lignende for det tilfælde, at der opstår vanskeligheder med at få indgået den licensudløsende aftale, jfr. flertallets overvejelser herom ovenfor side 79 ff.

Til § 17 (mindretallets forslag).Til stk. 1.

Efter bestemmelsen må radio- og fjernsynsudsendelser frit optages til brug inden for undervisningsvirksomhed. Det kræves ikke, at den enkelte lærer selv foretager optagelsen. Der vil ikke være noget til hinder for, at der benyttes teknisk medhjælp, men dette skal ske inden for undervisningsvirksomhed.

Med hensyn til afgrænsning af begrebet undervisningsvirksomhed kan der henvises til den afgrænsning, som gælder efter den nu-

gældende bestemmelse. Omfattet af begrebet er således enhver kundskabsformidling, som sker i organiseret form, herunder højskoler, fritidsundervisning m.v. samt AV-centraler, som indgår i den pædagogiske virksomhed. Det følger modsætningsvis heraf, at man ikke er berettiget til at benytte sig af f.eks. kommercielle kopieringsanstalter eller lignende.

Af optagelserne må det fornødne antal kopier fremstilles, men dette skal ske med respekt for ophavsmændenes ideelle rettigheder. Der må derfor ikke benyttes bånd, hvor den tekniske kvalitet er afgørende forringet, f.eks. på grund af utilstrækkeligt apparatur til kopieringsformål.

Kopierne må kun benyttes til undervisningsformål, og de må ikke spredes udenfor den af bestemmelsen omfattede undervisningsvirksomhed.

Bestemmelsen tillader - med den i stk. 6 angivne undtagelse - optagelse af alle værker, som udsendes i radio eller fjernsyn, og det er således uden betydning, om det er undervisningsudsendelser eller andre udsendelser. Også genudsendelser må optages, men fristen regnes da fra den første udsendelse. Opbevaringsfristen er iøvrigt fastsat således, at optagelserne altid vil kunne benyttes i et helt undervisningsår. Drejer det sig om folkeskolen, hvor undervisningsåret starter i august og slutter i juni, vil en udsendelse, der er optaget i marts 1982, kunne opbevares indtil juni 1983. Fristen varierer således fra ca. 1 år til knapt 2 år, alt efter udsendelsestidspunktet.

Til stk. 2 - 5.

Ved bestemmelsen i stk. 2 etableres en aftalelicens for den varige fiksering og kopiering af radio- og fjernsynsudsendelser. Bestemmelsen omfatter desuden spredningen af de fremstillede eksemplarer. Bestemmelsen er - ligesom de følgende bestemmelser i stk. 3 - 5 - opbygget ganske som de regler om aftalelicens for fotokopiering i undervisningsvirksomhed, som udvalget fore-

slog i betænkning 912/1981, Licenskonstruktioner og fotokopiering. Der kan derfor henvises til bemærkningerne i denne betænkning side 131 ff.

Til stk. 6.

Denne bestemmelse svarer fuldstændig til reglen i den gældende § 17, stk. 4.

Til stk. 7.

Bestemmelsen tilsigter at hindre, at der opstår længerevarende konflikter, fordi den i stk. 2 forudsatte aftale ikke indgås eller fornys. I så fald kan sagen indbringes for det såkaldte tvangslicensnævns, jfr. ophavsretslovens § 54. De nærmere regler for dette nævns sammensætning og virke findes i kulturministerens bekendtgørelse nr. 260 af 14. juli 1962 om fastsættelse af vederlag ved benyttelse af beskyttede litterære og kunstneriske værker samt fotografiske billeder. Det er forudsat i de her nævnte bestemmelser, at nævnet alene kan tage stilling til vederlagets størrelse, og forslaget vil derfor nødvendiggøre visse ændringer i bekendtgørelsen.

Til § 23, stk. 1.

Den gældende lovs § 23 regulerer både spredning og visning af litterære og musikalske værker, medens § 25 regulerer spørgsmålet for så vidt angår kunstværker. I nærværende forslag er visningsretten udtaget, da den er uden egentlig betydning for de litterære og musikalske værker. Man vil vende tilbage til spørgsmålene herom i forbindelse med en revision af § 25.

Bortset fra denne redaktionelle ændring indeholder forslaget til § 23, stk. 1 kun få ændringer i forhold til gældende ret. Navnlig indeholder stykket ingen bestemmelser om spredning af filmværker, idet bestemmelser herom er givet i forslaget til et nyt stykke 2.

Den væsentligste ændring findes i bestemmelsens sidste punktum, hvor den gældende bestemmelses udtryk "musikalier" er ændret til "musikalske værker". Sigtet med denne ændring er at give rettighedshaverne mulighed for at hindre udlejningsvirksomhed med udgivne fonogrammer. Virksomheder af denne art har bredt sig meget i de seneste år, og udvalget har modtaget en henvendelse herom af 26. april 1982 fra Nordisk Copyright Bureau, Fællesrådet for udøvende Kunstnere samt den danske gruppe af fonogramproducenternes internationale federation (IFPI). I henvendelsen påpeges, at det er klart urimeligt, at autorer, udøvende kunstnere og fonogramproducenter intet kan stille op over for den kommercielle udnyttelse af fonogrammer, som sker ved udlejning af eksemplarer, der er købt i den almindelige handel.

Udvalget kan tilslutte sig, at viderespredning af fonogrammer ved udlejning bør være undergivet de rettigheder, som tilkommer autorerne og de udøvende kunstnere. Udvalget har iøvrigt tidligere givet udtryk for dette synspunkt i en særlig henvendelse til kulturministeriet i forbindelse med drøftelsen af et svensk lovudkast herom. Det svenske lovudkast gennemførtes ved lov vSF5 1982:1059j, således at det trådte i kraft den 1. januar 1983.

I en særlig henvendelse fra IFPI af 5. december 1980 anføres det iøvrigt, at det bør præciseres, at hovedreglen i § 23, stk. 1, første punktum, (i nugældende lov) ikke finder anvendelse, såfremt rettighedshaveren på selve værket (fonogrammet) udtrykkeligt har forbudt en bestemt benyttelse, for eksempel udlån. Dette ønske er ikke imødekommet i forslaget. Efter udvalgets opfattelse kan det ikke betragtes som nogen præcisering af den gældende retstilstand, - men derimod som en ændring. Det fremgår således af forarbejderne til den gældende lov, at man kun mente at påtrykte forbeholdsklausuler kunne håndhæves efter de almindelige aftaleregler, og de ville således ikke nødvendigvis binde godtroende erhververe af værkseksemplarerne.

Efter udvalgets opfattelse må man se reglerne om viderespredning af værksekserpiarer som en afvejning mellem rettigheds-

havernes og offentlighedens interesser. Der knytter sig betydelige kulturelle interesser til værkseksemplarenes spredning i samfundet, og en generel adgang til at styre spredningen efter værkseksemplarerne er bragt ud i omsætningen, bør efter udvalgets opfattelse ikke anerkendes. Da det også ud fra andre synspunkter - navnlig hensynet til konfliktfri samhandelsforhold - må anses for uheldigt, dersom producenter m.fl. kunne fravige lovens regler ved mærkning af eksemplarer, bør sådanne klausuler efter udvalgets opfattelse anses for virkningsløse. Man er således af den opfattelse, at reglerne om konsumtion er præceptive, dvs. ufravigelige ved aftale. Dette gælder dog kun inden for landets grænser. I internationale forhold - der ikke reguleres af den danske ophavsretslov - taler stærke hensyn for en ret til at regulere spredningen geografisk. Det kan eksempelvis være hensigtsmæssigt, at forlagsrettigheder opdeles territorielt, således at værkerne markedsføres af foretagender i de enkelte områder, som kender de lokale forhold. Om dette er muligt efter gældende ret er noget omtvistet. Det har således været fremført, at konsumtionsbestemmelsen ikke er begrænset til tilfælde, hvor eksemplarerne er markedsført i Danmark, og at dansk ret ikke skulle anerkende internationalt opdelte forlagsrettigheder, jfr. Peter Blok i *International Review of Industrial Property and Copyright Law (IIC)* vol. 13, (1982) s. 744 f. Efter udvalgets opfattelse bør det imidlertid være således, at der i forhold til udenlandsk spredning bør anerkendes en ret til at fravige konsumtionsreglerne ved aftale. De europæiske Fællesskabers regler kan dog hindre, at sådanne aftaler får virkning i EF.

Udvalget vil iøvrigt på et senere tidspunkt vende tilbage til spørgsmålet om udleje af værkseksemplarer, som er spredt ved salg til almenheden. Der har bl.a. vist sig forskellige spørgsmål vedrørende udlejning af kunstværker, som gør det rimeligt at genoverveje hele denne problemkreds.

Til stk. 2.

I dette stykke, der er nyt, foreslås der nærmere regler om

viderespredningen af filmværker. Bestemmelsen omfatter kun filmværker, der er udgivet i form af salg til almenheden. Det følger modsætningsvis heraf, at filmværker, der ikke er udgivet, eller som alene er udgivet i form af udleje eller udlån, ikke er omfattet af bestemmelsen. For disse filmværker gælder rettighedshavernes eneret til viderespredning uden modifikationer. Det samme er tilfældet med eksemplarer, som ikke er udgivet med rettighedshavernes samtykke idet de er ulovligt fremstillet eller udgivet ("piratkopier" m.v.).

Når der således knyttes retsvirkninger til den særlige form for eksemplarspredning, som sker ved salg, opstår spørgsmålet om der bør opstilles særlige regler om betydningen af, at de udgivne eksemplarer på den ene eller den anden måde mærkes, så den tilsigtede spredningsform gøres kendelig for tredjemand. Efter gældende ret vil en mærkning især have betydning for videogrammer, som ønskes spredt ved udleje eller udlån, l/ed disse videogrammer vil en mærkning være fordelagtig for distributøren. Den vil nemlig betyde, at erhververne af videogrammer, som kommer på afveje, normalt ikke vil være i god tro, og eksemplarerne vil derfor uden videre kunne kræves tilbage med støtte af såvel de ophavsretlige som de tingsretlige regler. Ved videogrammer, beregnet på salg til almenheden, vil en mærkning ikke have nogen særlig betydning for distributøren. Navnlig vil han - som nævnt ovenfor i bemærkningerne til stk. 1 - ikke herved kunne forbedre sin stilling med hensyn til den tilladte spredning af eksemplarerne. På denne baggrund har udvalget ikke fundet, at der er behov for særlig regler om betydningen af, at videogrammer mærkes med oplysninger om den påtænkte spredningsform.

Bestemmelserne om spredning af filmværker er iøvrigt i overensstemmelse med udvalgsflertallets overvejelser herom, jfr. ovenfor side 26 ff.

Til stk. 46.

Bestemmelsens område foreslås udvidet til også at omfatte optagelser af levende billeder på film og videobånd, jfr. herved mindretallets overvejelser ovenfor i afsnit 8. Når bestemmelsen benytter udtrykket levende billeder er det for at markere, at fotografiske billeder ikke omfattes af bestemmelsen. Sådanne billeder nyder beskyttelse i henhold til loven om retten til fotografiske billeder. Bestemmelsen nævner udtrykkeligt både film og videobånd, men der ligger ikke heri nogen antydning af, at man ved ordet film alene tænker på celluloidfilm, og der er herved ikke taget stilling til, om ordet "film" i andre sammenhænge også kan omfatte videogrammer. Udtryksformen er alene valgt for at udelukke modsætningsslutninger. Med hensyn til stk. 2 er der ikke foreslået ændringer vedrørende en eventuel henvisning til § 42, jfr. udvalgets overvejelser side 43 ff.

Bestemmelsen er iøvrigt udformet i forlængelse af drøftelserne og flertallets forslag i betænkning 962/1982, Beskyttelse af kunstneriske præstationer, og der henvises derfor til bemærkningerne i nævnte betænkning. Medlemmerne Erik Carlsen og Britta Kummel tager i så henseende forbehold over for forslaget, idet de henviser til deres mindretalsudtalelser i nævnte betænkning side 48 og 57 ff.

BILAG 1

Afskrift

MINISTERIET FOR KULTURELLE
ANLIGGENDER

J.nr. 030019-5-82

WW/BG

Nybrogade 2 , 1203 Køben havn K.
Telf. : (01) 13 93 01.

København, den 2. november 1982.

Hr. professor, dr.jur. Mogens Kockvedgaard
Emiliekildevej 29
2930 Klampenborg.

Fra undervisningsministeriet har kulturministeriet modtaget den i kopi vedlagte skrivelse af 25. oktober 1982 med bilag angående visse praktiske og retlige spørgsmål i forbindelse med kulturministeriets bekendtgørelse af 6. april 1979 om opbevaring og benyttelse af optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser, som er foretaget inden for undervisningsvirksomhed.

Under henvisning hertil skal kulturministeriet anmode ophavsretsudvalget om såvidt tiuligt inden den 1. februar 1983 at fremkomme med en udtalelse om de i undervisningsministeriets skrivelse berørte spørgsmål samt om muligt at fremlægge forslag til en mere enkel midlertidig ophavsretlig regulering af spørgsmålet om optagelse af undervisningsudsendelser i radio og fjernsyn inden for undervisningsvirksomhed.

1 eksemplar af kulturministeriets bekendtgørelse af 6. april 1979 følger vedlagt.

P. M. V.
E. B.
W. Weincke
(sign.)

UNDERVISNINGSMINISTERIET
Departementet

Frederiksholms Kanal 21
1220 København K.
Telefon 01-92 50 00
N//MW

Ministeriet for kulturelle
anliggender
Nybrogade 2
1203 København K.

Dato	Afd./Ktr.	Journ.nr.
25. oktober 1982	1.5.	1982-144-3

Under henvisning til tidligere drøftelser skal man anmode kulturministeriet om påny at ville overveje bestemmelserne i § 8 i kulturministeriets bekendtgørelse nr. 152 af 6. april 1979 om opbevaring og benyttelse af optagelser af fjernsyns-udsendelser inden for undervisningsvirksomhed.

Båndoptagelser af radio- og TV-udsendelser, som foretages på skoler og andre undervisningsinstitutioner, skal efter disse regler ubrugbare senest ved udløbet af det fjerde undervisningsår efter udløbet af det undervisningsår, hvori det omhandlede program første gang har været udsendt. Genudsendelser af programmet må optages på bånd inden for 4-års fristen, men sådanne optagelser skal også slettes fire år efter den første udsendelse. Optagelse af genudsendelser efter 4-års fristens udløb er ikke tilladt.

Undtagelse fra disse regler kræver samtykke fra rettighedshaverne.

Sletning af radio- og TV-optagelser i overensstemmelse med disse regler skulle første gang ske ved udgangen af undervisningsåret 1981-82, omfattende kopier fra ca. 700 radio- og TV-udsendelser fra Danmarks Radios undervisningsafdeling 1977-78.

Efter at Landscentralen for undervisningsmidler havde offentliggjort listen over disse programmer, blev der både fra undervisningsinstitutioner og organisationer protesteret imod, at programmerne allerede skulle gøres ubrugbare, uanset at der fortsat var et behov for at bruge dem.

Undervisningsministeriet traf derfor aftale med COPY-DAN om foreløbig at stille spørgsmålet i bero indtil 1. november 1982.

Allerede forinden havde undervisningsministeriet taget skridt til nedsættelse af et udvalg med repræsentanter for Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen i Danmark, Landscentralen for undervisningsmidler og Danmarks Radio. Dette udvalg skal forhandle med organisationen "COPY-DAN-Sektor § 17-kopier", som den 3. maj 1982 er godkendt af kulturministeriet som forhandlingsorganisation i henhold til ophavsretslovens § 17.

I forbindelse med nedsættelsen af det omhandlede forhandlingsudvalg tilkendegav undervisningsministeriet, at udgifter ved eventuelle aftaler i henhold til ophavsretslovens § 17 måtte bæres af kommunerne på samme måde som andre udgifter til undervisningsmidler. Undervisningsministeriet ville dog eventuelt være rede til at overveje en ordning, hvorefter staten forlods betaler eventuelle afgifter imod senere modregning i statens bloktilskud til kommunerne.

Både Kommunernes Landsforening og Amtsrådsforeningen i Danmark har imidlertid afvist, at der overhovedet ydes betaling for eventuel forlængelse eller ophævelse af opbevaringsfristen, som man i det hele taget protesterer imod. Derimod er foreningerne rede til at forhandle om betaling for kopiering af ikke-undervisningsudsendelser.

Man vedlægger kopier af skrivelse af 14. september 1982 fra Kommunernes Landsforening og skrivelse af 14. oktober 1982 fra Amtsrådsforeningen i Danmark.

På denne baggrund har undervisningsministeriet ladet foretage et rundspørge til amtscentraler m.fl. om kopieringen af 217 TV-udsendelser, som er omfattet af ovennævnte sletteliste for 1977-78.

Da ikke alle centraler i 1977-78 var udrustet med optage- og kopieringsudstyr, foreligger der kun besvarelser fra 20 centraler. Undersøgelsen viser, at udlån af kopier fra programmerne inden for det første 1 - 1 \ år har ligget ret lavt, og at programmerne for 1977-78 først er "indkørt" omkring 1980. Den fulde brug af programmerne begrænses hermed på grund af fire-års fristen til to-tre år.

Man henviser i denne forbindelse til skrivelse af 17. april 1978 fra Landscentralen for undervisningsmidler, som forelå ved forhandlingerne i 1978 om fristens længde. Heraf fremgår, at Landscentralen ønskede fristen fastsat til mindst 5 år og fremhævede, at indkøringen af programmerne i forhold til den enkelte lærer og hans elever først kan anses at være sket efter ca. to års forløb.

Efter undervisningsministeriets opfattelse bekræfter den gennemførte undersøgelse dette synspunkt.

Lærernes udnyttelse af båndkopierne bliver først effektiv, når omhandlede program er publiceret i Landscentralens systematiske årskatalog.

Undervisningsministeriet skal derfor henstille, at reglerne i kultur i n inisteriets bekendtgørelse af 6. april 1979 § 8 ændres således at opbevaringsfristen regnes fra begyndelsen af det første skoleår, hvor der foreligger katalog over de omhandlede udsendelser fra Landscentralen for undervisningsmidler, og at opbevaringsfristen forlænges til mindst fem år.

Endvidere henstilles, at reglerne om genudsendelser ændres således at de nuværende begrænsninger med hensyn til kopieringsretten ophæves.

I denne forbindelse bemærkes, at disse regler ikke ses at være forudsat i ophavsretslovens § 17 eller i dennes motiver.

Bertel Haarder
(sign.)

N. Thye
(sign.)

Undervisningsministeriet
Frederiksholms Kanal 21
1220 København K

Amtsråd
foreningen i
Danmark

14. oktober 1982

Landemærket lu
1119 København K

Telefon
(01) 11 21 61

I skrivelse af 25. maj 1982 (1.afd.5.kt.j.nr. 1981-144-34) har undervisningsministeriet anmodet Amtsrådsforeningen om at meddele, hvorvidt man vil være rede til at deltage i forhandlinger med ophavsretsorganisationerne om en aftale vedrørende de til ophavsretslovens § 17 knyttede problemer - herunder aftaler om anvendelse af masterbånd af udsendelser fra Danmarks Radio til kopiering ved amtscentraler, aftaler om vederlag i henhold til § 17, stk. 2 for kopiering af ikke-undervisningsudsendelser, og aftale om forlængelse af den i kulturministeriets bekendtgørelse af 6. april 1979 fastsatte opbevaringsfrist.

I den anledning skal man meddele følgende:

Amtsrådsforeningen må for sit vedkommende afvise at skulle betale særskilt for adgang til kopiering på grundlag af masterbånd af Danmarks Radios undervisningsudsendelser. Man lægger herved vægt på, at der i forvejen er fuldstændig fri adgang til kopiering til undervisningsbrug af undervisningsudsendelserne på grundlag af æter-signaler. Ønsket om adgang til at kopiere direkte på grundlag af masterbånd er alene udtryk for et ønske om at kunne opnå den bedst mulige kopi-kvalitet - hvilket også må være i ophavsretshavernes interesse. Man skal herved også henvise til bemærkningerne til forslaget til ophavsretslovens § 17, hvor det generelt som begrundelse for at indføre adgang til vederlagsfri kopiering af undervisningsudsendelserne er anført, at det for ophavsmændene "... ikke (kan) siges at være stridende mod de forudsætninger, under hvilke de har givet

tilladelse til, at deres værker benyttes i en undervisningsudsendelse, at udsendelsen ved hjælp af sådanne optagelser kommer til at tjene sit formål. Det skønnes derfor ikke rimeligt, at der tillægges ophavsmændene krav på vederlag for optagelser af undervisningsudsendelser".

Amtsrådsforeningen finder endvidere ud fra tilsvarende synspunkter, som anført i lovforslagsbemærkningerne til ophavsretslovens § 17, og i konsekvens af tidligere fremførte argumenter fortsat at måtte protestere imod en generel, ufravigelig tidsmæssig begrænsning i adgangen til opbevaring af kopier af undervisningsudsendelser.

For så vidt angår ikke-undervisningsudsendelser er Amtsrådsforeningen indforstået med en ordning, hvorefter sådanne udsendelser kan kopieres til brug i undervisningen mod vederlag til ophavsmændene, fastsat efter forhandling med ophavsretsorganisationerne.

Amtsrådsforeningen kan tiltræde, at betalingen for anvendelse af de herefter vederlagsbelagte udsendelseskopier påhviler de enkelte brugere (statslige, kommunale og amtskommunale undervisningsinstitutioner og andre), og således at der optages nærmere forhandling mellem stat, kommuner og amtskommuner om betalingsmåden.

Med ovenstående bemærkninger er Amtsrådsforeningen indforstået med sammen med Kommunernes tandsforening at indgå i forhandlinger med rettighedshaverne om en aftale vedrørende de til ophavsretslovens § 17 knyttede problemer. Med hensyn til forhandlingsdelegationens sammensætning og formandsskab skal man pege på den model, der er anvendt i forhandlingerne vedrørende skolerne fotokopiering.

Med venlig hilsen

Per Kaalund / Niels Arthur Hansen
(sign.) (sign.)

Kommunernes Landsforening
Gyldenløvesgade 11
1600 København V

Telefon
(01) 12 27 88

Undervisningsministeriet
Frederiksholms Kanal 21
1220 København K

Den 14. september 1982
FM/MB
j.nr.83.00:17.00A02/977-7

Ved skrivelse af 25. maj 1952 (1.afd. 5.kt. j.nr. 1981-144-34) har undervisningsministeriet anmodet Kommunernes Landsforening om at meddele, om man ønsker at lade sig repræsentere i forhandlinger vedrørende de til ophavsretslovens § 17 nyttede problemer, herunder særlig en aftale om anvendelse af masterbånd af undervisningsudsendelser fra Danmarks Radio, en aftale om vederlag for kopiering af ikke-undervisningsudsendelser, samt en aftale om forlængelse af den 4-årige opbevaringsfrist.

I denne anledning skal man meddele, at Kommunernes Landsforening er indforstået med sammen med amtsrådsforeningen at indgå i forhandlinger med rettighedshaverne om en aftale vedrørende de pågældende problemer.

Med hensyn til forhandlingsdelegationens sammensætning og formandskab skal man pege på den model, der er anvendt ved forhandlingerne vedrørende skolernes fotokopiering.

Med hensyn til spørgsmålet om adgang til kopiering på grundlag af masterbånd af Danmarks Radios undervisningsudsendelser må Kommunernes Landsforening afvise, at der skal betales særskilt herfor.

Kommunernes Landsforening må endvidere protestere imod en generel ufravigelig tidsmæssig begrænsning i adgangen til at opbevare kopier af undervisningsudsendelser. Landsforeningen må i den forbindelse afvise, at der skal ydes betaling til ophavsmændene for en eventuel forlængelse eller ophævelse af opbevaringsfristen for undervisningsudsendelser.

Det er endvidere Kommunernes Landsforenings opfattelse, at såfremt det bliver et resultat af forhandlingerne, at der skal ydes betaling til ophavsmændene for retten til at anvende masterbånd og/eller forlængelse eller sletning af opbevaringsfristen, må en sådan betaling være kommunerne uvedkommende og således afholdes fuldt ud af statskassen.

For så vidt angår ikke-undervisningsudsendelser er Kommunernes Landsforening indforstået med at indgå i forhandlinger med ophavsmændene om en vederlagsordning.

Endelig er det Kommunernes Landsforenings opfattelse, at betalingen for anvendelse af kopier af ikke-undervisningsudsendelser - såfremt den ikke kan afholdes af statskassen - må påhvile de enkelte brugere, og at der derfor må optages nærmere forhandling mellem stat, kommuner og amtskommuner om betalingsmåden.

Evan Jensen
(sign.)

/

E. Krarup
(sign.)

Bekendtgørelse om opbevaring og benyttelse af optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser, som er foretaget inden for undervisningsvirksomhed

I henhold til § 17, stk. 1, i lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, jvf. lovbekendtgørelse nr. 130 af 15. april 1975, som ændret ved lov nr. 240 af 8. juni 1977, og § 7a i lov om retten til fotografiske billeder, jvf. lovbekendtgørelse nr. 129 af 15. april 1975, som ændret ved lov nr. 239 af 8. juni 1977, fastsættes:

§ 1

Optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser, som foretages med hjemmel i ophavsretslovens § 17, stk. 1, jvf. også bestemmelserne i denne lovs §§ 45, stk. 3, 46, stk. 2, 48, stk. 3 og 49, stk. 3, og i fotografilovens § 7a, må kun anvendes inden for undervisningsvirksomhed.

Stk. 2. Udtrykket undervisningsvirksomhed omfatter enhver offentlig såvel som privat kundskabsformidling, som sker i organiseret form, herunder f. eks. højskoleundervisning, undervisning efter lov om fritidsundervisning m. v., pædagogisk virksomhed inden for børne og ungdomsinstitutioner, videreuddannelse, som foranstalles på arbejdspladser eller af faglige sammenslutninger, korrespondanceundervisning o. lign. Under undervisningsvirksomhed falder også centraler, der som led i den pædagogiske virksomhed foretager optagelse og distribution af radio- og fjernsynsudsendelser.

§ 2

Optagelserne skal foretages direkte fra selve radio- eller fjernsynsudsendelsen.

Stk. 2. Fremstilling af kopier af de i stk. 1 nævnte optagelser må kun foretages på grundlag af optagelser, som den pågældende undervisningsvirksomhed selv har foretaget, jvf. dog § 4.

§ 3

Optagelserne eller kopier heraf må udlånes til anden undervisningsvirksomhed, som opfylder betingelserne i § 1, men det udlånte materiale må ikke kopieres af den modtagende virksomhed eller af denne viderespredes til anden undervisningsvirksomhed, jvf. dog § 4.

§ 4

Uanset bestemmelserne i §§ 2 og 3 er det tilladt de i § 1, stk. 2, 2. pkt. nævnte centraler at foretage kopiering med henblik på udlån af optagelser eller kopier heraf, som den pågældende central har modtaget i udlån fra en anden central.

§ 5

Optagelserne eller senere kopier heraf skal være af en forsvarlig teknisk kvalitet, og der må ikke foretages ændringer i optagelserne.

§ 6

Det er ikke tilladt at foretage optagelse af fjernsynsudsendte filmværker, som indgår i biografernes almindelige repertoire af spillefilm, med mindre der ved udsendelsen i fjernsyn kun er benyttet mindre dele af værket.

§ 7

Foretages der optagelse eller senere kopiering af andre udsendelser end undervisningsudsendelser, har rettighedshaverne krav på vederlag.

Stk. 2. Vederlagskravet kan kun gøres gældende gennem en af ministeren for kulturelle anliggender godkendt fælles forhandlings- og opkrævningsinstitution, som repræsenterer de ophavsmænd, udøvende kunstnere og fremstillere af grammofonplader, hvis værker og præstationer indgår i de i stk. 1 nævnte radio- eller fjernsynsudsendelser.

Stk. 3. Kan der ikke opnås enighed mellem parterne om vederlagets størrelse, kan spørgsmålet indbringes for det i ophavsretslovens § 54 og fotografilovens § 16 omhandlede nævn, der har den endelige administrative afgørelse.

Stk. 4. Ved udtrykket undervisningsudsendelser i stk. 1 forstås udsendelser, der ved annonceringen i radio eller fjernsyn fremtræder som udsendt af Danmarks Radios undervisningsafdeling eller tilsvarende afdeling inden for udenlandske radiofonier.

§ 8

Optagelserne og senere kopier heraf skal gøres ubrugbare senest 4 år efter al det program, hvorfra optagelse er gjort, første gang har været udsendt i radio eller fjernsyn, med mindre der er indhentet samtykke fra rettighedshaverne til fortsat opbevaring, jvf. dog § 9.

Stk. 2. Det er tilladt at foretage optagelser på grundlag af genudsendelser, der sker inden for den i stk. 1 fastsatte frist, men foretagelse af sådanne optagelser bevirker ikke nogen forlængelse af den nævnte frist.

Stk. 3. Det er ikke tilladt at foretage optagelse af genudsendelser, der sker senere end 4 år efter at det program, hvorfra optagelse ønskes foretaget, første gang har været udsendt i radio eller fjernsyn.

§ 9

Anvendes en optagelse ved udløbet af den i § 8 nævnte frist ved igangværende undervisning, er det dog tilladt at bevare optagelsen indtil udløbet af det pågældende undervisningsår.

§ 10

Det påhviler enhver undervisningsvirksomhed, som foretager optagelser i overensstemmelse med bestemmelserne ovenfor, at føre en fortegnelse over de optagelser og senere kopier heraf, som er foretaget af den pågældende institution inden for hvert kalenderår.

Stk. 2. Enhver optagelse eller senere kopi skal være mærket med tidspunktet for den første udsendelse af de optagne programmer.

§ 11

Ved udlån fra en undervisningsvirksomhed til en anden, jvf. §§ 3 og 4, er den lånende undervisningsvirksomhed ansvarlig for, at de lånte optagelser gøres ubrugbare i overensstemmelse med bestemmelserne i § 8.

§ 12

Overtrædelse af bestemmelserne i §§ 1-6 og § 8, jvf. § 9, i denne bekendtgørelse vil kunne indebære en overtrædelse af bestemmelserne i ophavsretslovens §§ 2, 45, 46, 48 og 49 samt fotografilovens § 1, der efter ophavsretslovens § 55 og fotografilovens § 17 kan straffes med bøde eller under skærpende omstændigheder med hæfte i indtil 3 måneder.

§ 13

Bekendtgørelsen gælder for optagelser, som er foretaget efter den 1. juli 1977. Bestemmelserne i § 2, stk. 2, 3, 4, 5, 10 og 11 gælder dog kun for optagelser, som foretages efter den 1. juni 1979.

Ministeriet for kulturelle anliggender, den 6. april 1979

NIELS MATTHIASSEN

/ W. Weincke

NOTAT.

Landscentralens bemærkninger til skrivelse fra forlaget Gyldendal, gengivet i delbetænkning vedr. videogrammer fra udvalget vedr. revision af ophavsretslovgivningen.

I anledning af at et flertal af medlemmer af udvalget vedr. revision af ophavsretslovgivningen har inddraget nogle overvejelser fra forlaget Gyldendal i udkastet til delbetænkning vedr. videogrammer (der henvises til s. 87 ff) skal landscentralen for undervisningsmidler hermed fremføre følgende bemærkninger:

Gyldendal fremsætter det hovedsynspunkt, at den statslige, amtskommunale og kommunale produktion, indkøb og distribution af videogrammer til undervisningsbrug byder en ulige konkurrence overfor forlagene. Denne virksomhed medfører angiveligt, at forlagenes mulighed for at producere og markedsføre især danske videoprogrammer ødelægges. Det påpeges yderligere, at en åbning for distribution af programmer fra hele Danmarks Radios programflade vil gøre forlagenes situation på området helt umuligt.

Det angives, at der importeres videorettigheder specielt fra England, hvor det nævnes, at der fra kommuner og amter er indkøbt ialt ca. 40 programmer og at landscentralen "har bebudet præsentation af ca. 50 programmer".

Dette fremhæves som eksempel på en direkte konkurrence med forlagene.

For at kommentere det sidste først skal det fastslås, at de nævnte programmer sammen med hundredvis af tilsvarende programmer fra en lang række udenlandske producenter igennem en

årrække har været tilbudt forlagene til indkøb og markedsføring i Danmark. Forlagene har imidlertid ikke erhvervet og distribueret de nævnte programmer endsige fremstillet skriftlige materialer hertil.

I forbindelse hermed kan det nævnes, at landscentralen har erhvervet 12 programmer og lærer/elevmateriale hertil for herefter at stille dette til rådighed for brugerne gennem båndcentralerne med kopieringsret. Dette har fundet sted gennem et dansk firma mod betaling for de enkelte videobånd og ledsagematerialer. Priserne har varieret fra ca. 1000 kr. til ca. 2000 kr. for et eksemplar.

I et enkelt tilfælde har et forlag udgivet det skriftlige materiale til et videoprogram, men ikke ønsket at udsende programmet, idet dette ikke var rentabelt. Her har landscentralen - i fuld forståelse med forlaget - erhvervet kopieringsrettighederne til programmet for at tilbyde det til brug i skolerne sammen med forlagsmaterialet. Rettighederne til programmet er i dette tilfælde erhvervet i samarbejde med et anerkendt film-/videoselskab, som udnytter de kommercielle videorettigheder.

En væsentlig årsag til, at de danske forlag ikke i særlig udstrækning er gået ind på undervisningsvideomarkedet er formentlig, at afsætningen for et videoprogram skal være af en størrelsesorden, som det danske undervisningsmarked endnu langt fra tilbyder for at være rentabelt, idet udgifterne til produktion eller indkøb og versionering af egnede programmer er relativt store.

Samtidig kan det påpeges, at videoprogrammerne for langt de flestes vedkommende forholdsvis hurtigt mister deres aktualitet for et undervisningssystem i hastig udvikling og forandring. Dette medfører, at forlagene og de videofirmaer, der ønsker at etablere sig på undervisningsmarkedet må satse på stabile emneområder, hvor de har en chance for at afsætte et rimeligt oplag af deres programmer.

De leverandører af videoprogrammer, der er rimeligt etableret på undervisningsmiddelmarkedet er for langt størstedelens vedkommende på forskellig måde helt eller delvis støttet i produktionsleddet af det private erhvervsliv, fonde eller offentlige midler (Danmarks Radio/landscentralen), Statens Filmcentral, Arbejdsmiljøfondet, Erhververnes Filmcenter osv.)

Såfremt DR's samlede programflade bliver stillet til rådighed for videodistribution vil billedet næppe ændre sig med hensyn til forlagenes muligheder, idet kun en ringe del af programmerne vil blive betragtet som egentlig undervisningsegnete. Det kan hertil føjes, at heller ikke alle undervisningsprogrammer fra DR udnyttes i særlig udstrækning af brugerne. De programmer der særligt finder anvendelse i undervisningen er programmer, hvortil der er udarbejdet ledsagende skriftligt materiale. Ved en åbning for anvendelse af "andre" programmer fra Danmarks Radio vil forlagene få øgede muligheder for at fremstille skriftlige materialer til udsendte programmer. Man bør her næppe lukke øjnene for muligheden for et udstrakt samarbejde mellem forlag og video-/filmproducenter også DR som en kilde til en fornyelse af markedet for video/tekst muligheder m.v.

Der er næppe nogen tvivl om, at udviklingen går i retning af fler eller multimediematerialer til undervisningsbrug.

I denne sammenhæng vil forlagene - måske i samarbejde med film-/videoproducenter i vid udstrækning kunne anvende deres produktions- og markedsorganisationer.

Der synes at være en tendens til at overvurdere det eksisterende undervisningsvideomarkeds størrelse og ressourcer. En lovgivning, der tager udgangspunkt i en sådan overvurdering vil indebære den risiko, at udbredelsen og udviklingen af dette velegnede undervisningsmiddel stagnerer i den spæde begyndelse eller helt forhindres.

Knud-E. Hauberg-Tychsen

isign.)

/ Jens Fr. Kragholm
(sign.)

